

JAN HENRIK MUNKSGAARD

Flagget

Et nasjonalt symbol blir til

ÅRBOK VEST-AGDER-MUSEET 2012

Utgitt av Vest-Agder-museet IKS ©

Redaktør: Thor Gunnar Hansen

Redaksjon: Tale Christiansen, Tonje Tjøtta,

Thor Gunnar Hansen

Design: Per Grimsgaard

Layout og trykk: Bjorvand & Skarpodde AS, Kristiansand

Opplag: 1000

ISBN: 978-82-91178-26-4

Det må ikke kopieres fra denne publikasjonen uten
tillatelse fra Vest-Agder-museet

Vest-Agder-Museet IKS

Odderøya 17

4610 Kristiansand

www.vestagdermuseum.no

Helt siden barndommen har flagg fascinert meg. I *Familieboken* fra Aschehougs forlag fra 1938 ble alle verdens flagg presentert i sterke, klare farger. De trolldant mine øyne. Fremdeles er den gamle bokens flaggsider preget av små barnehenders klissete fingre.

Siden den gang har min sans for flagg ligget latent. Den fikk ny næring da jeg som konservator på Bergen Museum i 1979, nærmest tilfeldig, fant et gammelt rederiflagg i museets samlinger og skrev min første flaggartikkel.

Etter det har flagg vært en av mine interesser og hobbyer. Denne boken er først og fremst en beretning om de spennende årene mellom 1814 og 1821 da det norske flagget ble til. For å sette disse årene inn i en større sammenheng, har jeg tatt med deler av et større manuskript med tittelen *Flagg i Norge fra middelalderen til 1821*.

Dette manuskriptet hadde ikke vært mulig å skrive uten støtte fra Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening (NFF), Fritt Ord og Vest-Agder-museet. Jeg vil også takke Jan Oskar Engene, Lars Røede og Harald Nissen for mange gode kommentarer og innspill. Takk også til Bjørn Bratbak for hans mange artikler om flagg som har gitt meg verdifull inspirasjon til denne boken.

Jeg vil spesielt takke redaksjonskomiteen for korrekturlesning og fine språklige rettelser.

September 2012
Jan Henrik Munksgaard

ET NASJONALT SYMBOL BLIR TIL	7	Forslag om nytt handelsflagg	71
		Utsettelse av flaggsaken 1815–1816	75
DANNEBROG PÅ NORSK GRUNN 1500–1814	9	Unionshandelsflagg 1818	76
Skipsflagg	10	Lite privat flaggføring	80
Mangfold og variasjon	11	Flagg og vimpler på norske skip 1814–1821	80
Løven som norsk symbol	15		
Stuttflagg og splittflagg	17	DEN ENDELIGE AVGJØRELSEN 1821	85
De første flagglovene	19	Gabriel Kiellands utspill om et nytt norsk handelsflagg	85
Dannebrogs proporsjoner og farger	23	Flaggkomiteens arbeid våren 1821	89
Ulovlig flaggføring med splitt	24	Flaggforslag våren 1821	92
Særflagg av dannebrog på 1700-tallet	28	Forslag fra Bergen	95
Fra mangfold mot enhet	29	Frederik Meltzers forslag om nytt koffardiflagg	97
Var dannebrog et norsk flagg?	30	Det endelige forslaget	99
		Myten om Meltzers sønn	100
FLAGG OG POLITIKK 1814–1820	35	Stortinget bestemte Norges flagg	101
Christian Frederik i Norge	35	Disse var også med	101
Christian Frederiks flagg	37	Avstemningen	101
Den norske løves plassering og stilling	39	Presentasjon av flaggene	101
Flagget ble tatt i bruk	46	Lov om det norske flagget	116
Et alternativt flagg	50	Kongen sanksjonerte ikke den norske trikoloren	117
Bakgrunnen for en nasjonal grønn farge	53	Det norske flaggets endelige godkjenning	118
Rødt og hvitt eller grønt og grått	55	Epilog	119
Krig og anerkjennelse	57		
Unionsflagg eller eget norsk flagg	57	Vexillologi	122
Utsettelse av handelsflagget	60	Om forfatteren	125
Svensk flagg til middelhavs fart	65	Utrykte kilder	126
Carl Johans kunngjøring av unionsflagget	66	Litteratur	127
Status våren 1815	70	Noter	132

ET NASJONALT SYMBOL BLIR TIL

I et skap på Bergen Museum ligger en liten treflis. Den virker malplassert sammen med de andre kulturhistoriske gjenstandene i museet. På en slitt merkelapp står det at trestykket er en bit av flaggstangen på Bergenhus festning hvor det første rene norske statsflagget ble heist i 1905. I dag virker det unektelig noe melodramatisk å bevare denne treflisen for ettertiden. Men for våre oldeforeldre og tippoldeforeldre ble flaggbegivenheten forbundet med nasjonal bevissthet. Flagget ble symbolet på nyvunnet selvstendighet. Flisen ble i sin tid ikke bare et klenodium, men også en gjenstand på grensen til en relikvie.

Det er underlig at et tøyestykke som et flagg vitterlig er, kan sette så mange følelser i sving. Det samme flagget kan få frem både glede, sorg, bitterhet og ærbødighet alt etter hvilken sammenheng det er presentert i. Forklaringen er selvfølgelig at flagget representerer noe ut over seg selv. Det er i vårt tilfelle et symbol på Norge og nordmenn. Flagget er en del av oss. Rødt, hvitt og blått er våre farger, og korset er vår form. Flagget er på samme tid konkret og udefinerbart.

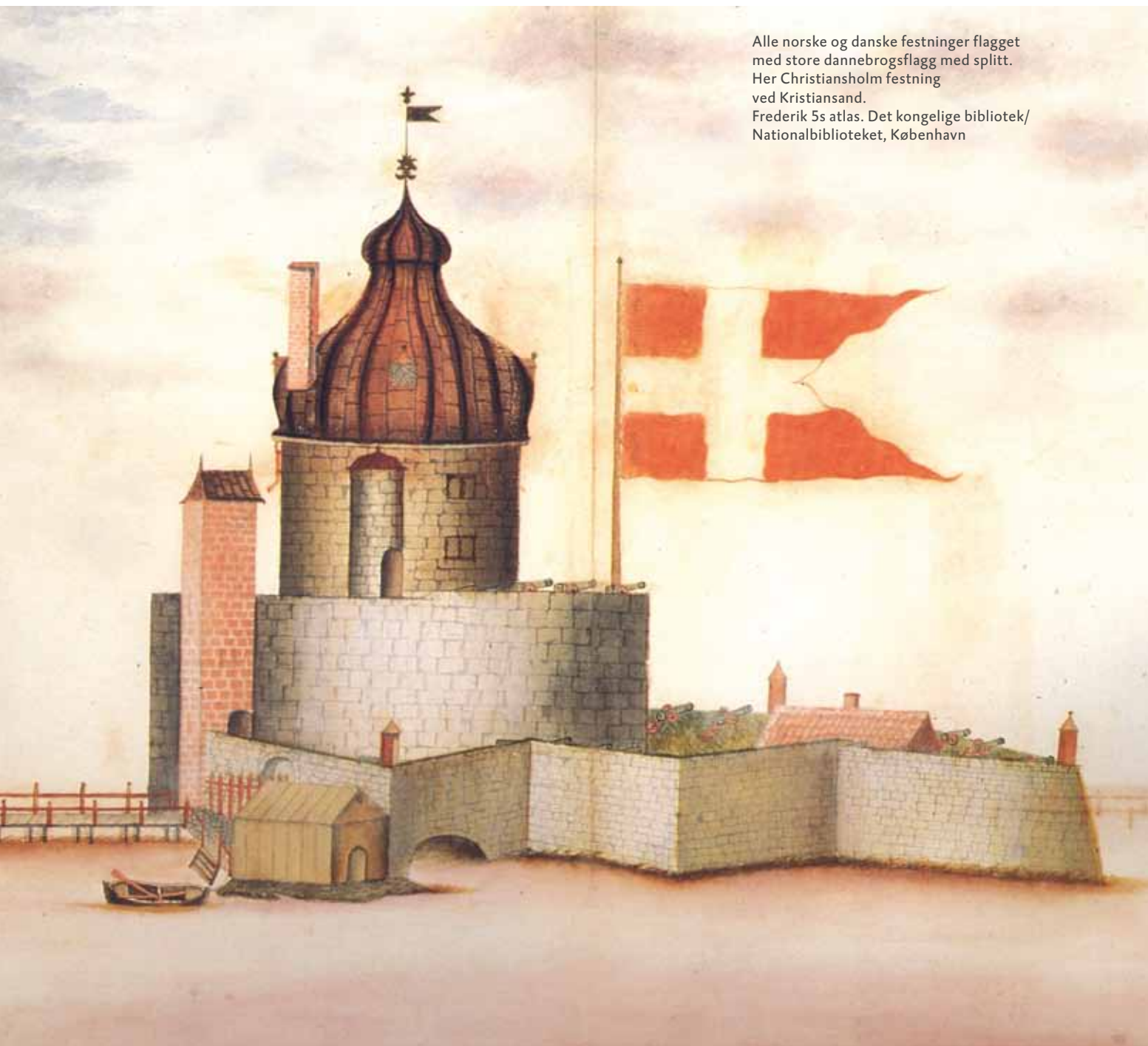
Tross dette er ikke nasjonalflaggene særlig gamle. Det danske flagget er riktignok fra middelalderen.

Flagget er blitt Norges viktigste nasjonalsymbol. Grunnlovsfeiringen hver 17. mai med barnetog og vaiende norske flagg er en sentral del av nordmenns identitet. Foto: Gunhild Aaby

Men det amerikanske er fra 1777, det britiske fra 1801 og det sørafrikanske fra 1994. Det norske flagget slik vi kjenner det i dag, er knappe 200 år. Nettopp hvordan det norske flagget i rødt, hvitt og blått ble til, er det sentrale temaet i denne boken. Også andre flagg som ble brukt i Norge må trekkes frem. Derfor vil boken beskrive flaggene som er brukt i Norge fra 1600-tallet.

Det gjelder først flagget dannebrog som var felles unionsflagg med Danmark frem til 1814. Deretter følger historien om nasjonale flagg, unionsflagg og forslagene til flagg som ble diskutert etter oppløsningen av den dansk-norske unionen. Årene fra 1814 og frem til 1821 er sentrale i Norges flagghistorie. Den nye nasjonen Norge skulle finne sin plass i forholdet til Sverige og til Europa. Landet hadde behov for å skape seg nye symboler. Et nytt norsk flagg skulle bli en viktig del av nasjonens identitet. Veien frem var lang og vanskelig. Men den endelige løsningen ble funnet i 1821. Da fikk Norge sitt nåværende flagg.

I 2014 er det 200 år siden Norge fikk sin egen grunnlov. Samtidig som Grunnloven var et faktum i 1814, begynte kampen for et eget norsk flagg. Denne boken forteller om denne kampen.

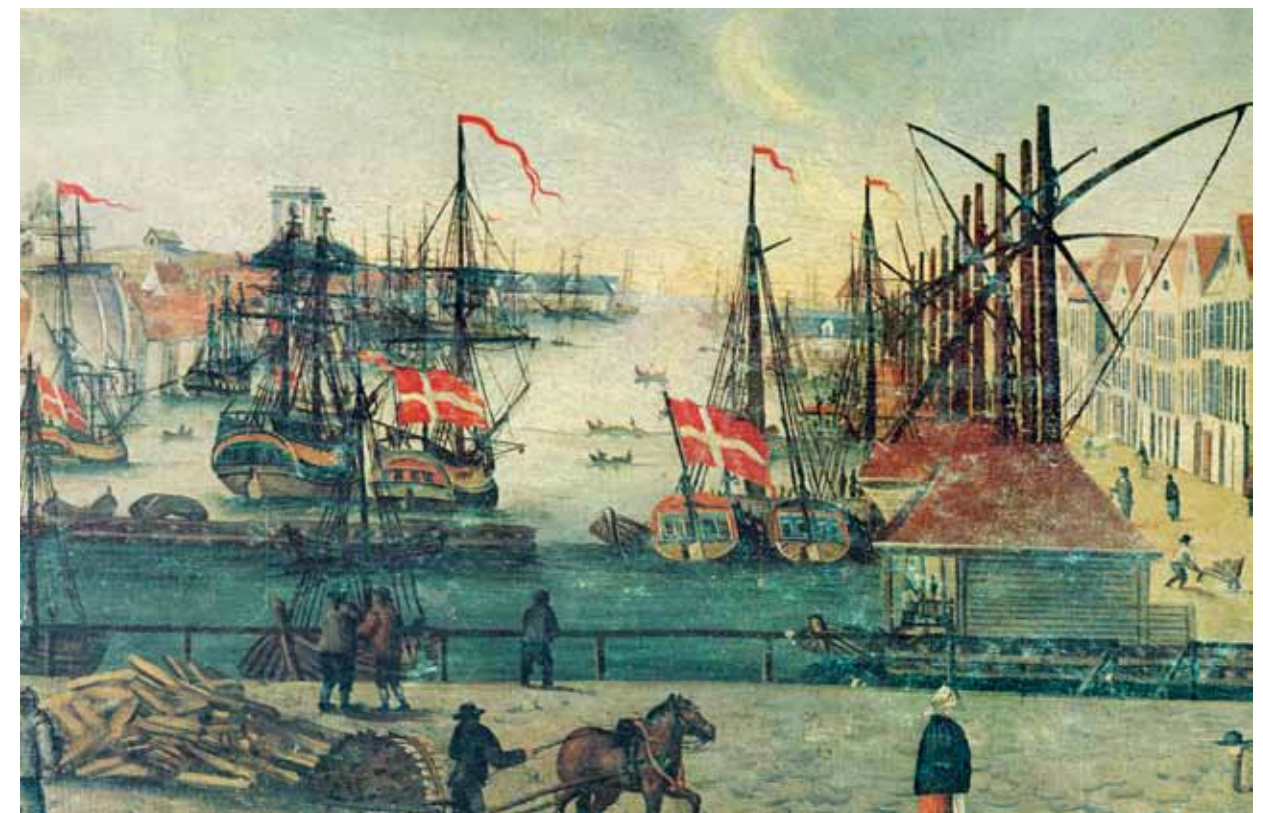

Alle norske og danske festninger flagget med store dannebrogflag med splitt. Her Christiansholm festning ved Kristiansand. Frederik 5s atlas. Det kongelige bibliotek/ Nationalbiblioteket, København

DANNEBROG PÅ NORSK GRUNN 1500–1814

En historisk oversikt over flagget dannebrog hører først og fremst til den danske flagghistorie. Men i hele perioden fra 1536 til 1814 mens rikene Danmark og Norge var forent, var flagget også et norsk flagg. Det vil si at det var et felles flagg

for hele riket. Dannebrogshistorie er derfor også en sentral del av Norges flagghistorie. Det røde og hvite flagget er brukt i en lengre periode på norske skip enn vårt nåværende flagg.

Gjennom hele unionstiden med Danmark ble dannebrog ført på både norske og danske skip. For norske sjøfolk var dette like naturlig som det var for danske. Vågen i Bergen sett fra Torvet. Utsnitt av maleri av J. C. Dahl. Det Hanseatiske Museum og Schøtstuene (Museum Vest)

Eldre tegninger og trykk viser at dannebrog var i bruk i Norge fra 1500-tallet. Flagget ble heist fra festninger, kasteller og fra orlogsflåtens¹ skip. Utover på 1600-tallet ser det ut som også private koffardiskip² begynte å bruke det røde flagget med hvitt kors når de seilte på nære og fjerne farvann. Fra å være kongens banner ble dannebrog dobbeltmonarkiets og dermed også Norges symbol, og brukt både på statens skip og på kjøpmennenes private båter.

SKIPSFLAGG

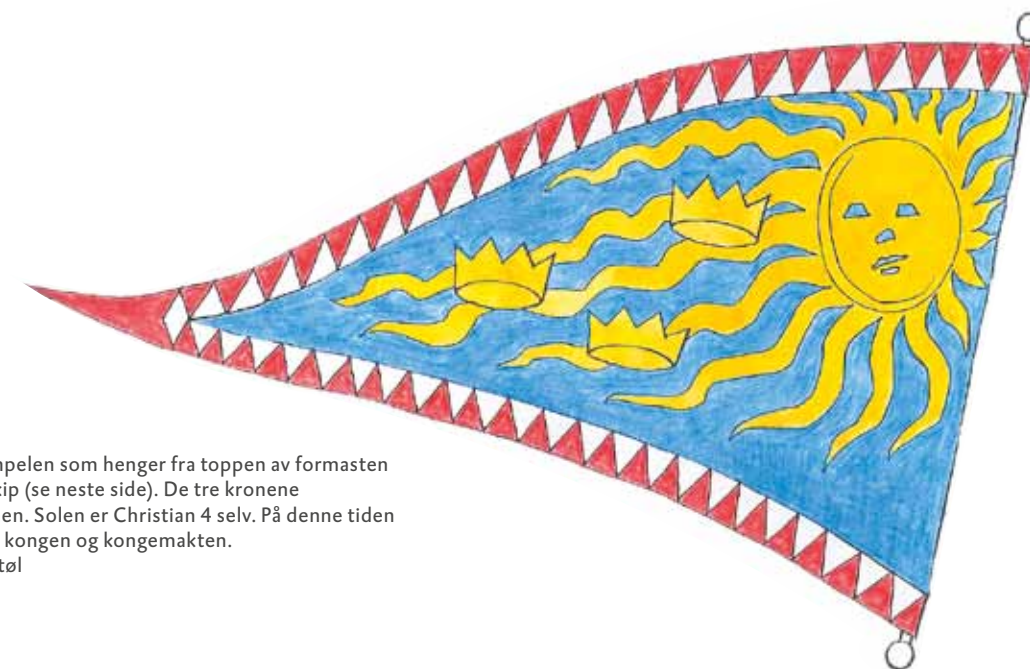
Det røde og hvite flagget dannebrog var et like kjent syn i Bergens led som på Københavns red. Selv om det hvite, liggende latinske korset på rød bunn var blitt tvillingrikenes ubestridte flagg, kunne flagget forekomme på skipene i mange ulike former. Barokkens tidsalder fornektet seg heller ikke i bruken av flagg. Skipene kunne være prydet med bolsaner og vimpler av forskjellig lengde og bredde, fløyer, gjøs og med flagg med eller uten splitt.

Vimpel var et langt og smalt flagg som endte i en spiss i flaggets frie ende. Størrelsen og lengden kunne være svært forskjellig, og den trekantede formen kunne opptre i mange varianter.

Bolsan var en lang og tung vimpel som ble heist under flaggene i toppen av fokke- og stormast og var festet på en tverrstang. Den kunne også henge fra rærne, på mersene og på sprydet. Bolsaner kunne være overdrevet lange. Det fortelles at den dansk-norske båten "*Fortuna*" i 1569 hadde tre bolsaner som var i overkant av 96 meter lange.³

Gamle kirkeskip kan gi et godt bilde av flaggføringen på originale orlogsskip i den dansk-norske flåten. Her ser vi et kirkeskip fra slutten av 1600-tallet med bolsan, et splittflagg og rester av en vimpel. Bergen Museum, Universitetet i Bergen

Det lyder nesten usannsynlig. Men det finnes skriftlige opplysninger på at bolsaner kunne bli slept i sjøen etter skipene og at de kunne ha flottorer av forgylte kuler i spissen for å holde dem flytende. Det så nok festlig ut når kulene hoppet bortover sjøen.⁴ Som regel var bolsanene kortere enn dette selv om de fleste hadde en betydelig lengde. Ved begynnelsen av 1600-tallet ble bolsanenes størrelse og mengde redusert til færre og smalere vimpler, gjerne med splitt slik at de buktet seg bedre i vinden og markerte sin tilstedeværelse.

Den store brede vimpelen som henger fra toppen av formasten på kongens orlogsskip (se neste side). De tre kronene representerer unionen. Solen er Christian 4 selv. På denne tiden var solen et bilde på kongen og kongemakten. Tegning: Oda Fidjestøl

Fløy var festet til for- og krysstoppene. Den var en ensfarget vimpel, som oftest rød, men kunne også være blå eller grønn. Fløyer var uten splitt og ble holdt stive av en metallramme. Deres hovedformål var å vise vindens retning.

Gjøs var et mindre splittflagg, atskillig mindre enn det store dannebrog som ble heist fra hekken og mastetoppene. Gjösen ble satt på orlogsskipenes baugspryd, særlig når de lå for anker.

På de større båtene og spesielt orlogsskipene, kunne flere bolsaner, vimpler og flagg bli brukt samtidig. Det må ha vært litt av et skue når store og små flagg sammen med vimpler på opp til 10 meter og lengre blafret fra mastetoppene. Et lite innblikk i mangfoldigheten kan man fremdeles se på noen av de bevarte kirkeskipene som har store flagg, bolsaner og gjøs. Flaggenes proporsjoner, utseende og plassering var på 1500- og 1600-tallet ikke underlagt faste regler. Heller ikke vimpelføring med dannebrog var kodifisert. Ved første øyekast synes dannebrog å være nesten enerådende på dansk-norske festninger og skip.

MANGFOLD OG VARIASJON

Et kobberstikk fra begynnelsen av 1600-tallet viser et dansk skip som *ikke* fører dannebrog. Flere forskere mener at skipet fra Christian 4s tid forestiller kongens orlogsskip "*Trekroner*" i ferd med å ankomme England i 1606. Da var kongen på offisielt besøk for å treffe sin svoger, kong Jacob 1, og sin søster, dronning Anna. Kongens monogram står tydelig på formasten og stormastens mersekurver. Orlogsskipet ser staselig ut, og fra alle master, rær, baugspryd og hekk vaier 21 til dels meget store flagg, bolsaner og vimpler. Men dannebrog er ikke representert blant dem. Det er helt andre flaggsymboler som er heist på kongens skip. Hver vimpel og hvert flagg representerer ett eller to av kongens landområder, områder hvor han var overhode som konge, hertug, greve eller fyrste. De forskjellige områdenes våpenskjold er tegnet inn som hovedmotiv på flaggene og på vimplene. Selve flaggdukene rundt våpenskjoldene er dekorert med striper, sikkasakk-border, ruter, romber eller lignende geometriske mønstre.

Kobbersticket er trykt i sort-hvitt. Det er derfor vanskelig å si med sikkerhet hvilke farger de forskjellige flaggene og vimplene hadde. Våpenskjoldenes farger kjenner man fra andre kilder, og de er udiskutable. Likevel er det to muligheter til fargesetting av selve flaggdukenes dekor. Det ene alternativet er at de enkelte våpenskjolds farger gjenspeilte seg på flaggduken. Det andre er at dannebrogens røde og hvite farger var overført til alle de enkle, geometriske mønstrene. I begge tilfeller må skipet ha vært meget fargerikt.

Øverst i stormasten, ragende over alle de andre flaggene, vaier et banner med Danmarks våpenskjold og krone. Langs midten av flagget går en bred horisontal stripe, mens den øvre og nedre kanten har sikksakk-border. Her er det altså mulighet for at stripene og bordene kan ha vært gule og blå som det danske riksvåpen, eller røde og hvite som dannebrog. Under dette flagget henger en lang splittet vimpel med det norske riksvåpen på en tverrstang. Det er derfor naturlig å tro at det rutede rombemønsteret på denne vimpelen enten var i gult og rødt som det norske riksvåpen, eller rødt og hvitt som dannebrog. På formasten vaier et tredje banner, en bred vimpel med tegning av tre kroner og en sol i øverste hjørne nærmest stangen. Kronene representerer Sverige eller unionen mellom de tre skandinaviske land. Solen, som også er avbildet på flere av de

Et dansk-norsk orlogsskip. Det er usikkert hvilket skip som er avbildet, men det er utvilsomt et av Christian 4s orlogsskip. Mange mener det er hans flaggskip "Trekroner" idet det kommer til Gravesend ved innløpet til Themsen i 1606. Da var kongen på besøk hos sin svoger Jacob 1 som var gift med hans søster dronning Anna. Legg merke til alle bolsanene, vimplene og flaggene. Dannebrog er ikke å se fra noen av mastene. Bolsanene og vimplene representerer kongens landområder. Bolsanen under flagget i toppmasten representerer Norge. Antagelig har kunstneren overdrevet skip og utstyr.

Kobberstikk av Hans Dirchsen

andre vimplene, er symbol på kong Christian, majesteten selv, og hans kongemakt. Solen var på denne tiden et velkjent bilde på de europeiske kongers tanker om seg selv som Guds like på jorden. Christian 4 var solkonge lenge før Ludvig 14. ble "Solkongen".

De andre flaggene og vimplene som er heist på skipet, var likeledes symboler på kong Christians øvrige domener. De svarer til Holsten, Slesvig, Island, Færøyene og Grønland, Stormarn, Oldenburg, Delmenhorst, Ditmarsken og de andre av kongens territorier.

Ut fra kobbersticket er det mulig å anta at ved inngangen til 1600-tallet kunne kongen av Danmark-Norge seile på offisielt besøk til utlandet uten at dannebrog var heist. Det var tydeligvis mer maktpåliggende for kongen å markere alle sine personlige landområder ved å gi dem hvert sitt oppkonstruerte flagg og vimpel enn å føre landenes felles rikssymbol. Kong Christian fortsatte tradisjonen fra middelalderens heraldiske flagg og brukte dem på en ny måte. Når kongen valgte denne formen, henger nok det også sammen med at han ville ha mange vaiende bannere og sterke farger som skulle virke imponerende på det alminnelige publikum. Det er derfor naturlig å tenke at flaggene hadde samme farge som våpenskjoldene fordi det ville gi skipet den mest varierte fargerikdom ved ankomsten.

Rekonstruksjon av to av bolsanene som henger fra formasten og stormasten på Christian 4s orlogsskip. Den til venstre representerer Danmark, mens den til høyre symboliserer Norge. Kobber-sticket er i svart/hvitt, slik at det er usikkert hvilke farger bolsanene hadde. Det er derfor like sannsynlig at den norske bolsanen kan ha det norske riksvåpens gule og røde farger som dannebrogens hvite og røde. Tegning: Oda Fidjestøl

LØVEN SOM NORSK SYMBOL

Bolsanen med den norske løve på kobbersticket ovenfor er et av få eksempler på at Norge i unionstiden hadde sitt eget flaggsymbol. I et hollandsk-italiensk manuskript fra 1669-1670 er Norge representert med en helrød duk. I midten av flagget står en oppreist gul løve med en hellebard i potene. Det samme røde løveflagget ble også heist fra hekken på enkelte dansk-norske orlogsskip på 1600-tallet. Dette siste kan imidlertid like gjerne henspille på skipsnavnet "Den norske løve" som på landet Norge.

Løven opptrer på norske kongers våpenskjold fra slutten av 1100-tallet og begynnelsen av

1200-tallet.⁵ Kong Eirik 2 Magnusson ga i 1280-årene skjoldmerket den endelige formen ved å tilføye en krone på løvens hode og en øks i forlabbene. Den oppreiste norske løve ble identifisert med kraft og styrke. Kronen var kongeverdigheten, og øksen var Olav den helliges martyrvåpen. Fra 1400-tallet ble øksen forlenget til en typisk hellebard som løven sto på. Hellebarden ble krum fordi løven ble plassert nederst til venstre i det danske kongevåpenet. Det lange skaftet måtte følge skjoldets bøyde form. I hele unionstiden med Danmark var løven på hellebard det viktigste symbolet for Norge. Det fins på mynter, våpenskjold, stempler og militærflagg fra denne tiden.

Bare i en flaggbok i unionstiden opptrer Norge under eget flagg. Dette norske flagget er rødt med en gul løve som holder en hellebard. Det er selvfølgelig en flaggversjon av Norges riksvåpenet. Flagget er presentert i en flaggbok fra 1669-70 Kl. Sierksma: Flags of the World

STUTTFLAGG OG SPLITTFLAGG

Selv om den norske løven i enkelte tilfeller ble brukt som et symbol på Norge, var det det rene dannebrog som var det mest brukte og mest populære flagget i Danmark-Norge.

Fra 1400-tallet utviklet det seg to hovedformer av dannebrog, et stuttflagg og et splittflagg.⁶ Stuttflagget, det korte kvadratiske flagget, ser ut til å ha vært det vanligste på 1500-tallet.⁷ Av de sparsomme illustrasjoner som eksisterer i Danmark og Norge fra denne tiden, ser det ut som at både handelsskip og orlogsskip oftest førte dette flagget. På et fargelagt bilde i et manuskript fra 1585, tilegnet Frederik 2, som viser et dansk og et svensk orlogsskip i kamp, vaier stuttflagget fra begge mastene og fra hekken av det dansk-norske skipet.⁸ På et av de bevde kongetapetene som Hans Knieper utførte for Frederik 2 til dansesalen på Kronborg slott i årene 1580–1585, kan man også se kvadratiske flagg på Erik av Pommerns orlogsskip.⁹ I tillegg viser en barnetegning av Christian 4 fra slutten av 1500-tallet to flåter i kamp med hverandre og hvor de dansk-norske orlogsskipene har kvadratiske flagg. Så sent som i 1638 er det eksempler i Danmark på at orlogsskip er avbildet med stuttflagg.¹⁰

Orlogsskip i den dansk-norske flåte i kamp med svenskene. Det dansk-norske skipet fører dannebrog fra alle master, men har et rødt flagg med løve på hekken. Antagelig heter skipet "Den norske Løve", men samtidig gir flagget signal om at Norge var en sentral del av unionen.

Glassmaleri fra 1600-tallet. En bergensk kjøpmann, Ludwich Andersen, sitter i sin båt med et beger øl. Fra mastene vaier dannebrog, både stuttflagget og splittflagget. Fremdeles var det uklart hva de to ulike typene av dannebrog representerte.
Bergen Museum, Universitetet i Bergen

Skipene "Enhjørningen" og "Lamprenen" gjør seg klar til overvintring i Hudson Bay i 1619/20. Begge skipene har dannebrog med splitt fra alle master. Den dansk-norske oppdagelsesreisende Jens Munk ledet ekspedisjonen som skulle gjøre forsøk på å finne Nordvestpassasjen. Tegning av Jens Munk fra boken *Navigatio Septentrionalis*, 1624.

Splittflagget gled imidlertid langsomt inn som det mest brukte flagget i den dansk-norske flåten.¹¹ Fra slutten av 1500-tallet ble det også brukt av mange private handelsskip. Splittflagget var, som navnet sier, et flagg med en lang spalte inn i dets frie ende. Denne spalten gikk helt inn i det hvite korset. Flaggets popularitet kan blant annet skyldes at de to spissene ga ekstra liv til flagget når vinden tok tak i dem. Flaggtypen ble avbildet på Frederik 2s gravmæle fra 1598. Splittflagget finnes også på en illustrasjon som viser Jens Munks skip som i 1619 dro ut for å finne Nordvestpassasjen.¹² Stuttflaggene og splittflaggene ble benyttet om hverandre både på handelsskuter og orlogsskip. Ofte er begge flaggtypene avbildet samtidig på samme skute.

Denne inkonsekvente flaggbruken førte til at det ble vanskelig å skjelne ulike typer skip fra hverandre på avstand. Dette kunne i spesielle tilfeller få meget uheldige følger. Særlig var det viktig at man kunne se forskjell på de private koffardiskipene og kongens orlogsfartøyer.

DE FØRSTE FLAGGLOVENE

Den første forordning som fastsatte regler for bruk av de to variantene av dannebrog, ble utstedt av Christian 4 i 1625. I følge denne forordningen var splittflagget forbeholdt kongen, hans besittelser, hans slott, festninger og orlogsflåten. Handelsflåten og private skip skulle føre stuttflagget.¹³

En lignende retningslinje ble utstedt 27. mars 1630 i forbindelse med "*Privilegia, forundt dennem, som holder Orlogsskibe udi Norge*". I dette privilegiet befalte kongen at de norske defensjonsskipene, det vil si større handelsfartøyer som i krigstid kunne armeres og anvendes som orlogsskip, bare måtte "*føre Orlogsskibes flakte flag*", altså splittflagget, når de var i krigstjeneste. Ellers skulle de bruke

stuttflagget.¹⁴ Dette var det første skritt for å få en klar funksjonsdeling mellom splittflagget og stuttflagget. Kongen sa her uttrykkelig at splittflagget bare skulle brukes når handelsskipene opptrådte som orlogsskip.

I norsk sammenheng er det spesielt interessant at denne forordningen var rettet mot norske skip. Det kan bety at norske skip langt fra maktens tinde i København brukte splittflagget i større grad enn de danske koffardiskipene. Men bakgrunnen kan like gjerne være at den private norske handelsflåten var større enn den danske, ble oftere anvendt som defensjonsskip og at det derfor var naturlig å henvende seg til de norske rederne.

I løpet av Keiserkrigen (1625-1629)¹⁵ ble det foretatt mange flåteoperasjoner i danske farvann. Det er naturlig å tro at kongen ikke ønsket at både handelsskip, defensjonsskip og orlogsfartøyer brukte det samme flagget. Misforståelser kunne lett oppstå i kampens hete. Privilegiet av 1630 må antagelig ses på denne bakgrunn, samtidig som myndighetene så det uheldige i at defensjonsskipene fortsatte å bruke splittflagget etter at de var gått ut av krigstjeneste.

I første omgang gjaldt bestemmelsen bare for norske defensjonsskip.

Bare fem år senere, i 1635, kom det en ny kongelig ordre som sa at når orlogsskip ble solgt til koffardibruk, skulle "*spisse Flagger og Fløye*" leveres på marinens skipsverft på Holmen i København, "*thi Vi ikke ville tilstede Coffardiskibe spisse Flagger og Fløye at Føre*". Her blir det i siste setning sagt direkte at det var forbudt for handelsskip å føre splittflagget. Indirekte ble det således bestemt at det bare var orlogsfåtens skip som kunne anvende de spisse flaggene. Denne gangen gjaldt forordningen ikke bare norske

skip, men fartøyer i hele Danmark-Norge, hertugdømmene og koloniene.¹⁶

Det må ha vært vanskelig å få gjennomslag for denne ordningen i alle deler av riket. For i 1685 ble det utstedt en ny ordre til samtlige steder i hertugdømmet Slesvig og til byene Altona og Glückstadt i Holsten, om at alle skip skulle bruke "die dänische rothe Flagge mit dem weissen Kreutz"¹⁷. Det het i tillegg i denne forordningen at også handelsskip ble pålagt å føre stuttflagget samtidig som det ble presisert at splittflagget ikke kunne brukes. Det var forbeholdt orlogsskip.

En kongelig plakat¹⁸ av 15. juli 1690 som gjaldt hele det dansk-norske riket, regulerte flaggbruken på en utvetydig måte. I denne ble det lagt ned forbud mot at "Koffardiskibe, store og smaa, enten de fører Stykker eller ikke, at føre kgl. Flag, Fløj eller Gjøes med Split udi Enden. Herfra dog undtagne Skibe, der besejle Ostindien og den guinesiske Kyst, som maa føre Splitflag hinsides Linien, og Skibe som sejle paa Vestindien, der maa føre Splitflag fra de paa Udvejen er passerede Cap Verd, til de paa Hjemvejen er passerede Azorerne". Ved utgangen av 1600-tallet skulle det derfor være helt klart at splittflagget og stuttflagget hadde to forskjellige funksjoner i hele Danmark-

Norge. Splittflagget, som ble kalt det kongelige flagg, var forbeholdt orlogsflåten, mens stuttflagget skulle vise at skipet var en privat handelsskute. Dette var imidlertid vanskelig å etterleve for mange redere og skipskapteiner. Splittflagget var populært trolig fordi det buktet seg i vinden og gjorde mer av seg enn stuttflagget, men også fordi splitten med sin statlige og kongelige status ble symbol på noe gjevere enn det rektangulære flagget. Denne følelsen ble nok ikke mindre når de prestisjefylte private koffardiskipene som gikk til koloniene i Asia, Afrika og Amerika, etter plakaten av 1690 fikk tillatelse til å føre splittflagget når de seilte sør for Kapp Verde.

Det skulle derfor være klart at etter lovene, forordningene og retningslinjene om flaggbruken som kom i løpet av 1600-tallet, ønsket myndighetene et skille mellom flagget som ble brukt på kongens eiendommer, enten det var skip, festninger eller slott, og det flagget private kunne benytte. Splittflagget ble kongens flagg eller "Vort flag" som staten gjerne kalte det i lovene. Det var kongens eksklusive flagg. De mange forordningene viser samtidig at dette ikke var så enkelt. Storkjøpmennene og rederne, norske som danske, hadde en forkjærlighet for splittflagget og heiste det så ofte de hadde anledning til det til tross for restriksjonene.

Overgangen fra en inkonsekvent, variert og mangfoldig bruk mot en ensartet flaggføring i løpet av 1600-tallet er ikke særegen for Danmark-Norge. Andre europeiske land hadde den samme utviklingen fra variasjon mot enhet i flaggbruken. I Sverige fikk man den samme utviklingen. På 1500- og begynnelsen av 1600-tallet ble både stripete og heraldiske flagg brukt. Men fra 1620-årene ble det blå og gule korsflagget landets flagg. I en forordning av 6. november 1663 ble det bestemt at handelsfartøyer skulle ha "tvärskurna"

flagg mens orlogsflåten skulle føre splittflagg med tunge.¹⁹ Det var i praksis det samme skillet mellom statens og private flagg som allerede var bestemt i de dansk-norske lovene. Omtrent samtidig utferdiget også England og Frankrike forbud mot handelsfartøyers misbruk av myndighetenes flaggsymboler.²⁰

Etter reformasjonen ble dannebrog stadig oftere brukt i de norske kirkene. På altertavler, epitafier, kirkeskip og malerier ble det dansk-norske flagget presentert som det sentrale kristne banner. I denne oppstandelsesscenen fra Vull kirke i Møre og Romsdal holder Kristus et rødt banner med hvitt kors i sin høyre hånd. Oppstandelsesbanneret er til forveksling lik dannebrog. På plassen hvor himmelfarten ofte er plassert, er på denne altertavlen kong Christian 7s monogram anbrakt med kongekrone og omkranset av palmeblader. Kristus er blitt kongen og den dansk-norske stats bannerfører. Ingen andre steder så nordmenn så ofte dannebrog som i kirkene.

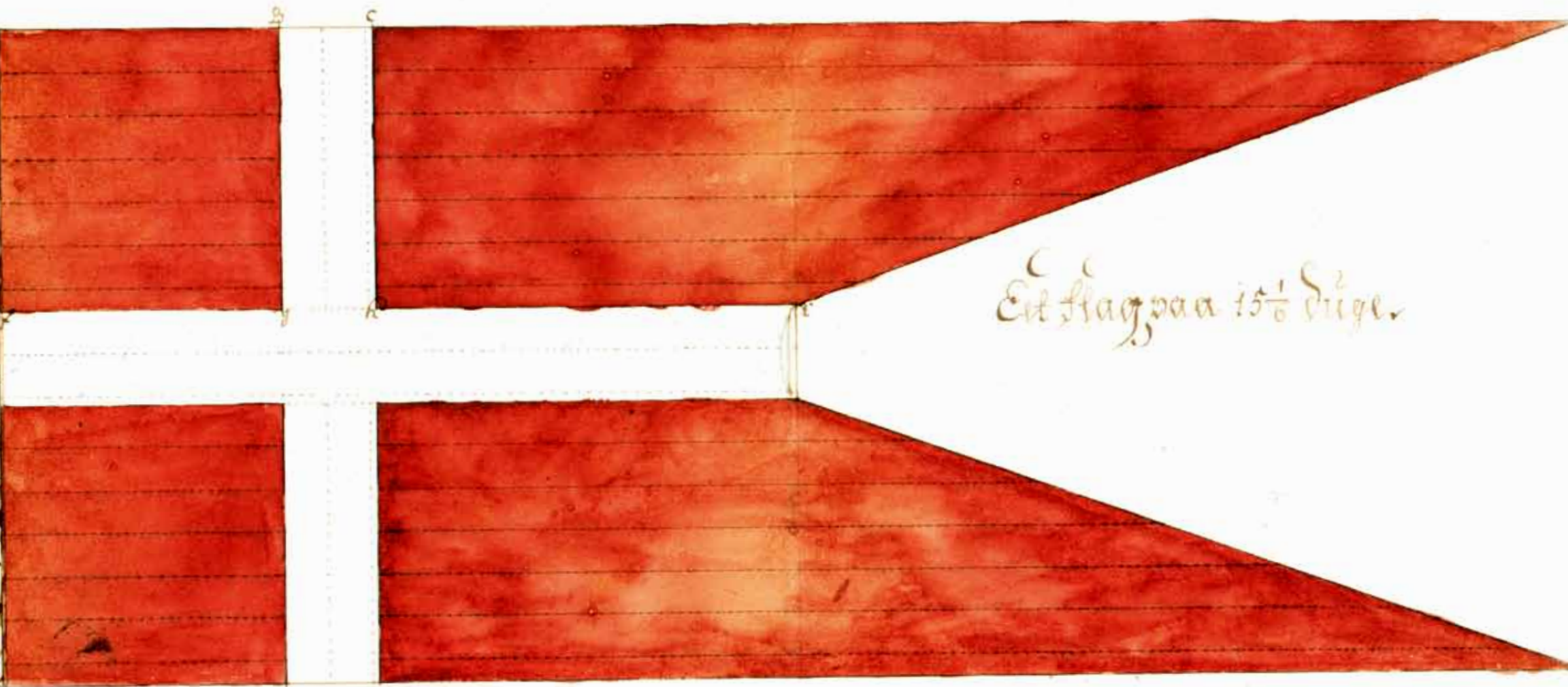
Bergen Museum, Universitetet i Bergen

På 1600-tallet var det først og fremst på skip, båter og ved havnene at det ble flagget. Dannebrog var nesten enerådende på disse stedene. På land kunne militære avdelinger og borgerbevæpningen i byene føre ulike typer av faner. Dette glassmaleriet fra Bergen Museum viser Hans Bomsides i 1638 med en stor blå fane med hvitt kors. Antagelig har Hans vært offiser i Bergens borgerbevæpning.

Foto: Svein Skare, Bergen Museum, Universitetet i Bergen

Proportion af Konge-Flage.
 Givende den Dimension af Stangen og Flagets bredde.

A. B. F. G. beskrives et kvadrat
 B. C. eller Flagets bredde er halv af A. B.
 C. D. H. I. beskrives et parallelogram 1/2 gang længere end højde
 C. D. er 1 1/2 gang af A. B.
 G. C. eller flagets længde er 1 1/2 gang så lang som A. B.
 F. G. og H. I. beskrives imidlertid for anden gang 1/2 gang.

DANNEBROGS PROPORSJONER OG FARGER

Vi vet lite om hvordan dannebrog så ut i senmiddelalderen og på 1500- og begynnelsen av 1600-tallet. Skal vi tro de forholdsvis få illustrasjonene som finnes, må flaggene ha vært svært uensartede i form og størrelse. Det eksisterer heller ingen skriftlige meddelelser som gir oss opplysninger om forsøk på å standardisere flagget. Vi har derfor lite kunnskap om dannebrogens dimensjoner og proporsjoner. Det ser ut som flaggets hvite liggende kors på rød bunn har tilfredsstilt flaggets funksjon. Flaggdakens hvite form og røde farge har vært tilstrekkelig for å tilkjenne kongens fartøyer, hæravdelinger eller hans undersåtters skip.

Det må imidlertid ha vært et ønske innen admiralitetet om å få faste regler for flaggets proporsjoner. På samme måte som myndighetene ønsket å få ensartede røde og hvite korsflagg ut av mangfoldet som eksisterte på 1600-tallet, hadde de også behov for å ensrette og systematisere dannebrogens bredde og lengde og korsets proporsjoner. At det virkelig var slik, går frem av en resolusjon fra admiralitetet i 1696 som påpekte at det var stor ulikhet mellom de enkelte orlogsskips flagg og at man burde rette på dette. En kongelig resolusjon fulgte umiddelbart etterpå. I denne resolusjonen er det vedlagt en tegning som skulle være mønster og mal for "Konge-Flage". Dette er den første kjente forskrift om dannebrogens proporsjoner.

Proporsjonene på dannebrog ble fastsatt første gang i 1696. I resolusjonen fra admiralitetet ble de innbyrdes forholdene mellom flaggets ulike felt bestemt. Det samme gjaldt korsets lengde og bredde. Original tegning som blant annet skriver at "A, B, F, G (øverste firkant nærmest stangen) blifuer eet kvadrat" og "C, D er 1 1/2 gang af A, B". Original i Rigsarkivet, København

I resolusjonen var flaggets mål følgende: Korsets bredde skulle være 1/7 av flaggets høyde. De to røde feltene nærmest stangen skulle være 3 ganger korsets bredde. De to ytterste feltene skulle være rektangulære med en lengde som var 1½ ganger kvadratens sider. Tungenes lengde skulle være lik det øvrige flaggs lengde.

Av tegningen går det forøvrig frem at korsets frie ende ble avsluttet med en rett avskåret kant. På mange eldre illustrasjoner går splitten et stykke inn i det hvite korset. Etter 1696 var altså dette ikke lenger et korrekt flagg.

Koffardiflagget eller handelsflagget blir ikke nevnt spesielt i resolusjonen. Først i en forordning av 11. juli 1748 ble det gitt faste forskrifter for dets proporsjoner. I § 1 heter det at *”Det Danske Coffardie=Flag skal være rødt med hvitt Kors uden Split; Og skal, naar Flagets Brede ved Stangen Sættes som Basis og Grund for Proportionen, det hvite Kors være 1/7 af Flagets Brede ved Stangen; De 2de agterske røde Qvarterer være en lige Fiirkant, og de forreste røde Qvarterer være 6/4 af de agterske Fiirkanter”*. I praksis vil det si at handelsflaggets proporsjoner var likedan som orlogsflagget uten splittene. Disse forholdene fra 1696 og 1748 gjaldt for det dansk-norske flagget frem til unionsoppløsningen i 1814.²¹

Både i resolusjonen av 1696 og i forordningen av 1748 er det nevnt at flagget er rødt med et hvitt kors. Men hva er rødt? Antagelig har variasjonene av rødt i dannebrog vært mange på 1500-, 1600- og 1700-tallet. Det var først og fremst fordi det ikke ble antydning i noen forskrifter hvordan den røde fargen skulle se ut. Men det var også fordi det var teknisk vanskelig å finne en spesiell nyanse av rødt med datidens fargemetoder. I tillegg er det klart at flaggdukens kvalitet kunne gi ulike toner under fargingen og at sol, vind og sjø falmet og bleknet fargestoffene i flagget. Det må utvilsomt

ha vært et mangfold av varianter fra lyserøde til mørkerøde flagg på kongens og handelsflåten skip. Denne fargeforskjellen var naturlig, og det virker ikke som myndighetene har lagt særlig vekt på variasjonen. Grunnen til det kan være at folk flest hadde et avslappet forhold til hva rød farge var. Rødt var rødt.

På 1700-tallet gjorde likevel noen i admiraltetet seg tanker om at man kunne variere flagget, ikke bare i form, men også ved fargeforskjeller. Dette ble første gang nevnt i reglementet for Det grønlandske handelskompani i 1781. Det het i § 25 at flaggene på handelskompaniets båter skulle være *”af mørkere dug end det, der er anordnet for kongens flåde”*. Noen få år senere ble det bestemt i en forordning at også alle hval- og selfangstskip skulle føre en mørkere duk enn orlogsskipenes flagg.²² Det kan se ut som at nordisfarerne av en eller annen grunn fikk en spesiell behandling. Dette er imidlertid de to eneste eksemplene på at myndighetene i Danmark-Norge under foreningstiden planla et flaggsystem med ulike nyanser av rødt. Hvis dette var et begynnende forsøk på å sette ulike variasjoner av den røde fargen i system, ble forsøket senere oppgitt.²³

ULOVLIG FLAGGFØRING MED SPLITT

Det rene dannebrog, som splittflagg og stuttflagg, ble nesten enerådende som dansk-norsk flaggsymbol i løpet av 1600-tallet. I andre halvdel av 1600-tallet vokste langsomt den praksis frem at de statlige orlogsfartøyene førte splittflagg. Denne ordningen ble fastlagt ved lov i 1696. Omvendt ble stuttflagget de private koffardiskipenes spesielle kjennetegn.

Men loven er én ting, virkeligheten var ofte en helt annen. Forbudet mot at handelsskip førte splittflagg

Handelsskipet "Adiutor" i Napolis havn. I bakgrunnen vulkanen Vesuv. Skipet fører på korrekt vis dannebrog med kongens monogram i krysset på en hvit spuns. Legg merke til at robåten har det samme flagget. Alle norske skip som seilte sør for Kapp Finisterre mellom 1757 og 1814 hadde kongens monogram i korsets krysningspunkt. Dette var for å skille dannebrog fra malteserordenens flagg som nesten var helt identisk. Bakgrunnen var at de nordafrikanske statene Marokko, Algerie, Tunis og Tripolis drev sjørøveri mot vesteuropeiske skip. For å unngå at norske skip ble kapret av piratene måtte Danmark-Norge betale en tribut til de såkalte Barbareskstatene for å få fritt leide. Vest-Agder-museet Kristiansand

ble på langt nær respektert av alle, og utover på 1700-tallet brukte skipperne ulike begrunnelser for å heise kongens populære splittflagg på handelsskipene. Det førte til at myndighetene 17. februar 1741 innskjerpet forbudet mot splittflagg.²⁴ Påbudet om bare å bruke stuttflagget ble igjen endelig og utvetydig bestemt i en ny forordning av 1748.²⁵

For myndighetene var det viktig å *"avskaffe den Uorden og Misbrug"* som var blitt alminnelig blant koffardiskipere. Disse sjømennene tillot seg å føre kongelig flagg, vimpel og gjøs med splitt *"og deri ikke alene forgribe sig imod Kongens egen Høihed, men endog give Anledning til Forkleinelse af det Regale, som Kongen alene tilkommer"*. Admiralitetet satte derfor en bot på 50 riksdaler for dem som handlet i strid med påbudet enten det skjedde *"paa nogen indenlandsk Reed eller Havn eller og paa fremmede Kyster og Havne"*. Angiveren skulle få en tredjedel av boten som belønning. I Frederik 5s sjøkrigsartikler av 8. januar 1752 § 818 fikk alle orlogsskip påbud om å meddele overtredelser av forbudet og beslaglegge splittflagg og vimpler på handelsskipene. I første omgang hjalp påbudet lite. Koffardiskipperne fortsatte i stor utstrekning å seile med splittflagget.

I andre halvdel av 1700-tallet ble det imidlertid mer og mer vanlig å rette seg etter kongens og admiralitetets forordninger. På malerier, prospekter og tegninger fra slutten av 1700-tallet er stuttflagget nesten helt enerådende på handelsskipene.²⁶

Myndighetene hadde fått det som de ville. Det rene dannebrog med to spisser og splitt var blitt kongens flagg, det vil si den dansk-norske stats flagg. Det var forbeholdt hæren, marinen og andre statlige foretak. Handelsskip og andre private foretak måtte ta til takke med stuttflagget.

"Kongen af Assianthe" til ankers på Marseille havn i 1806. Den ble ført av kaptein Ole P. Ugland og var fra Arendal. Fra baugsprydet og mesantoppen vaier dannebrog med Christian 7s initialer slik det var påbudt i Middelhavet. Fra stormastens topp henger en hvit vimpel med dannebrog nærmest stangen. Fra formasten kan man se en blå flaggduk med dannebrog i kanton. I. L. er forbokstavene til rederen Isaach Leth. Dette blå flagget ble brukt i handelsfarten på dansk Vestindia. Malt av Nicolay Cammileri 1806. Aust-Agder kulturhistoriske senter, Arendal

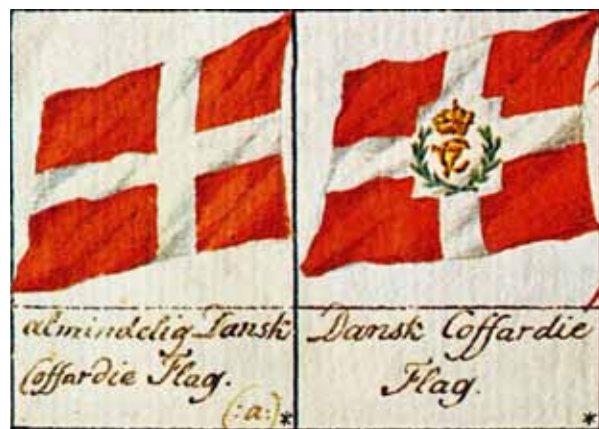

Staten ble på 1600-tallet gjerne personifisert ved kongen. Derfor ble splittflagget på denne tiden ofte kalt "Vort flag" eller "Kongeflaget", men kunne også etter flaggets funksjon og form gå under navn av "flakte Flag" eller "spisse Flagger". Det var først på slutten av 1600-tallet at "splitflag" begynte å bli brukt. Ordet "orlogsflag" ble første gang nevnt i et flaggreglement så sent som i 1806.²⁷

SÆRFLAGG AV DANNEBROG PÅ 1700-TALLET

Det rene splitt- og stuttflagget ble likevel ikke helt enerådende. Fra slutten av 1600-tallet og gjennom hele 1700-tallet vokste det frem en flaggføring til sjøs og på land med variasjoner av dannebrog. Med utgangspunkt i dannebrogens grunnform og farger ble det dannet enkelte flaggtyper for å imøtekomme statlige, halvoffentlige og private funksjoner.

I en tid da flagget var det viktigste verktøy til signalisering over større avstander, ble det nødvendig for myndighetene å kunne anvisse spesialflagg til visse etater, selskaper og personer. I mange situasjoner kunne det nemlig være maktpåliggende for mannskapet på en båt eller for folk på land å få opplysninger, ikke bare om et skip var dansk-norsk, men også om skipet representerte tolletaten, losvesenet, om kongen eller en annen høytstående person var ombord eller om skipets bestemmelsessted. Ved å variere dannebrog, oppnådde myndighetene på en enkel og effektiv måte å gi spesialinformasjon samtidig som nasjonalitetskjennemerket ble beholdt. Variantene av dannebrog måtte imidlertid utføres på en oversiktlig måte slik at de nasjonale symbolene var tydelige samtidig som spesialreferansene kom klart frem. Dette klarte myndighetene ved å forme tre særtyper av dannebrog. Disse var:

Særflagg av dannebrog. Øverst til venstre det rene dannebrog som er utgangspunktet for alle de danske særflaggene.

Spunsflagget, øverst til høyre, hadde forskjellige symboler i korsets krysningspunkt. Tegningen viser kongens monogram som var påbudt i Middelhavet for å skille det danske flagget fra det maltesiske. Andre spunsflagg var tollflagget (fra 1778), postflagget (fra 1793), kaperflagget med splitt og kongens monogram (fra 1810) og forskjellige private spunsflagg, blant annet rederiflagg.

Merkeflagg, nederst til venstre, hadde et symbol i øverste hjørne nærmest stangen. Over ser vi Det grønlandske handelskompanis flagg med to hvite korslagte harpuner. Noen dansk-norske kommandoflagg i marinen hadde også merke i det samme feltet på 1700-tallet og frem til 1814. Blant annet var viseadmiralens sjalupflagg et splittflagg med et hvitt malteserkors i øverste felt, mens kontreadmiralen hadde to hvite malteserkors, det ene over det andre.

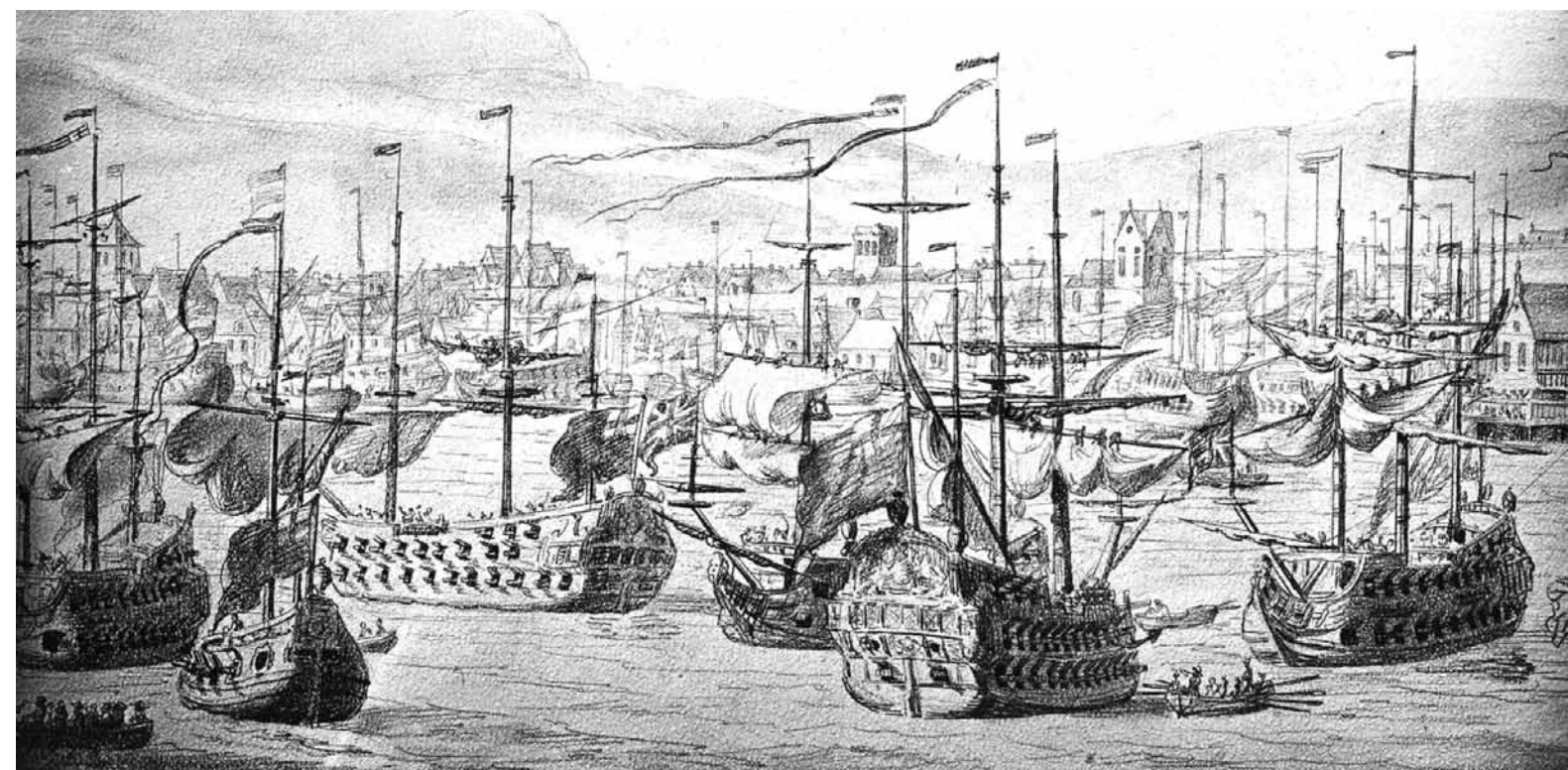
Kantonflagget, nederst til høyre, ble brukt på skuter i fart til dansk Vestindia. Et hvitt kantonflagg med et diminutivt dannebrog i hjørnet med ordet PILOT malt på den hvite duken, ble brukt av losere utenfor Helsingør i 1798. Fra 1805 kunne alle losere i Danmark-Norge male LODS på den hvite duken. Handels- og Søfartsmuseet på Kronborg, Helsingør

1. Spunsflagg. Dannebrog ble påført en spuns – et hvitt kvadratisk felt – i det hvite korsets krysningspunkt. På denne spunsen kunne det påføres forskjellige typer symboler.
2. Merkeflagg. Dannebrogens øverste røde felt nærmest stangen kunne påføres bokstaver eller symboler.
3. Kantonflagg. Et lite dannebrog ble plassert i øverste hjørne nærmest stangen på en ensfarget flaggduk. Et slikt hjørnefelt blir kalt kanton, og flaggtypen går under navnet kantonflagg.

FRA MANGFOLD MOT ENHET

Det er mulig å slå fast at fra 1400-tallet til 1800 ble dannebrog det viktigste og mest dominante flagget i hele det dansk-norske riket. Ved inngangen til 1800-tallet førte alle dansk-norske skip og båter dannebrog i en eller annen form fra sine master eller gaffer²⁸.

Fra Nord-Norge kom nordlandsjektene seilende sørover med fisk til Bergen med dannebrog vaiende fra flaggstangen akter. Store skip kom seilende fra St. Thomas i Vestindia til Christiania og Bergen med sukker, rom og andre kolonialvarer, og fra

Fra 1600-tallet fikk Europa en flaggutvikling som gikk fra detaljerte heraldiske symboler til enkle geometriske flater med sterke farger. Disse nasjonale flaggene var enklere å observere over lange avstander og fortalte både venn og fiende hvem som førte skipene. Bildet viser slaget på Vågen i Bergen 2. august 1665. De engelske skipene er i forgrunnen. De nederlandske skipene ligger innerst i Vågen. Alle de engelske har Union Jack som gjøs og et kantonflagg fra hekken som orlogsflagg. Detalj av August Schneider etter samtidig tegning av Willem van der Velde. Bergen Museum, Universitetet i Bergen.

mastene blafret dannebrog. Langs kysten seilte rikenes orlogsskip med splittflagget fra baugsprydet og alle master. Og når de ankret opp på redan i en av kjøpstedene, kunne marinegastene se dannebrog som splittflagg fra festningen og som stuttflagg fra bryggen. Dannebrog vaiet fra alle skip, brygger og militære stasjoner over hele Norge.

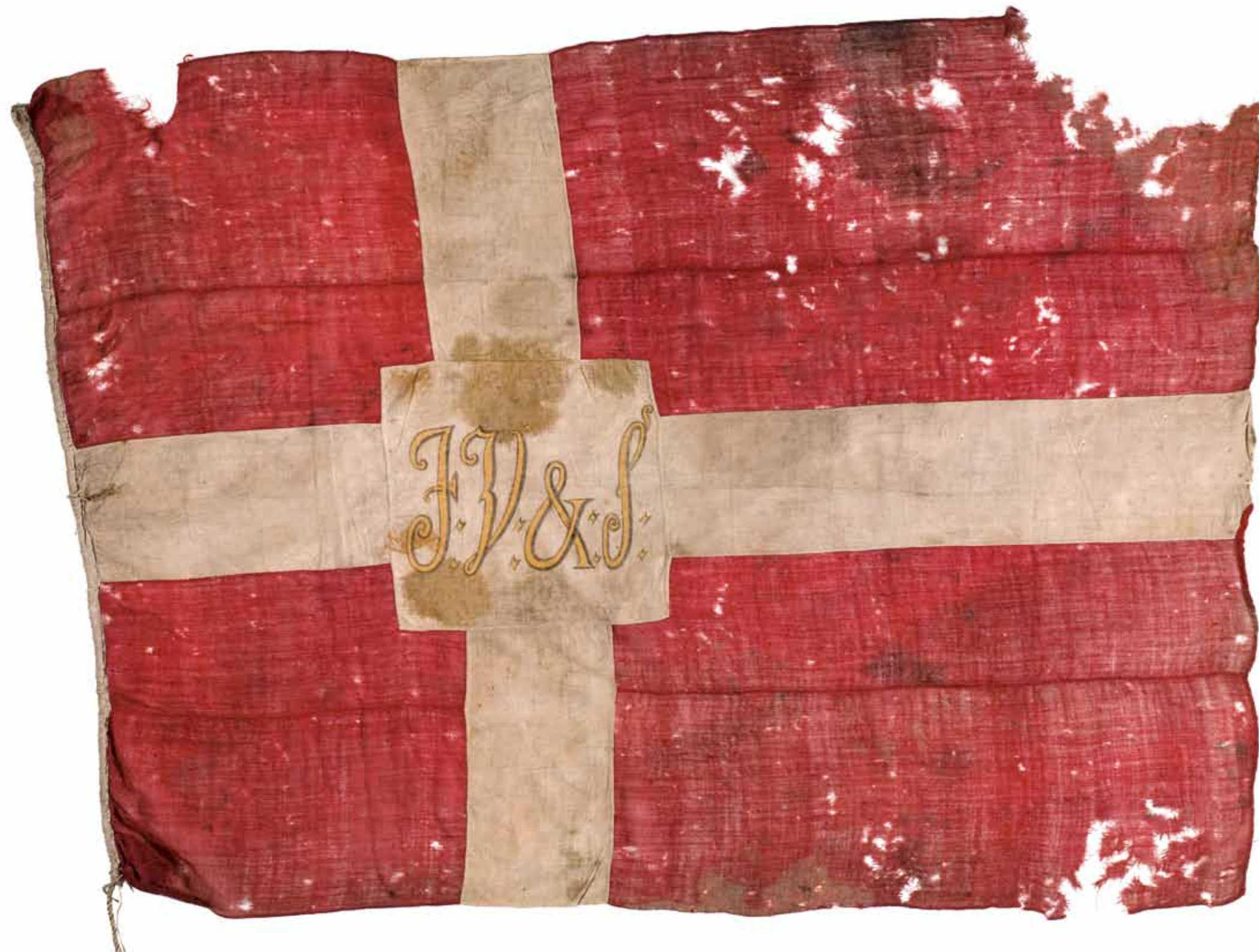
VAR DANNEBROG ET NORSK FLAGG?

I foreningstiden, tidsrommet 1500–1814, var tvillingrikene Danmark–Norge en omfattende heterogen stat med stor geografisk utstrekning. Grensene for riket varierte noe. Men i løpet av perioden besto Danmark–Norge blant annet av kongerikene Danmark med Skåne, Blekinge og Halland og Norge med Bohuslen, Herjedalen og Jemtland, og hertugdømmene Slesvig og Holsten. De mindre områdene Stormarn, Ditmarsken, Lauenborg, Oldenburg og Delmenhorst var også deler av riket. Dessuten var Grønland, Island og Færøyene i hele unionstiden deler av den dansk-norske helstaten. I første periode av tidsrommet var Gotland, Øland, Øsel og Estland også med i riket. Øyene St. Jan, St. Thomas og St. Croix i Vestindia²⁹, noen små områder i Vest-Afrika nær Accra på Gullkysten og områdene Tranquebar og Frederiksnagore i India hørte også til den dansk-norske stat eller danske kompaniers administrasjon.³⁰ I dette vidstrakte riket ble det

Et av Norges eldste rederiflagg. Flagget har tilhørt handelshuset Jacob Voss & Søn i Bergen. På slutten av 1700- og begynnelsen av 1800-tallet var dette et av de største handelshusene i Bergen.

I korsets krysningspunkt er det påført en hvit spuns. På den står J:V:&:S: malt med gule bokstaver. De tidligste rederiflaggene i Norge hadde dannebrog som utgangspunkt. Originalt flagg fra ca. 1800.

Foto: Svein Skare. Bergen Museum, Universitetet i Bergen

talt mange språk. Dansk, tysk og norsk var de vanligste. Men islandsk, færøysk, samisk, inuittisk, engelsk sammen med afrikanske og indiske språk og dialekter hørte også med til de mange tungemål som ble snakket i helstaten.

Staten Danmark-Norge besto altså av mange folkeslag med ulike språk og kulturer. Begrepet nasjon var ikke oppfunnet, og man kan ikke snakke om en norsk, samisk eller, for den saks skyld, en dansk nasjon. Den dansk-norske helstat var en territoriell organisasjon som var bundet til geografiske områder. Innenfor helstatens grenser var det en felles administrasjon og en felles fyrste som i størstedelen av tiden i prinsippet hadde eneveldig makt.

Dannebrog var kongens og helstatens viktigste symbol. Fra 1600-tallet ble flagget også det viktigste symbolet for innbyggerne i hele det dansk-norske riket. Det røde flagget med det hvite korset gikk fra å være et merke og banner for kongen og hans administrative apparat i middelalderen til å bli et flagg for hele folket. Flagget ble bokstavelig talt demokratisert.³¹

I Norge eksisterte det i foreningstiden ikke noe alternativt flagg til dannebrog. Riktig nok representerte det gamle røde flagget med gul løve det territoriale området Norge. Men dette heraldiske flagget var kongens personlige eie og hans symbol på Norge. Løvesymbolet satte kongen inn på faner og bannere på lik linje med Islands storkfisk og Holstens nesleblad. Dette banneret ble aldri noe alternativt flagg for Norge. Ingen vanlig nordmann kjente til banneret, og det ble knapt heist på en eneste flaggstang under foreningstiden. Det territoriale området Norge hadde aldri et eget flagg som representerte nasjonen Norge.

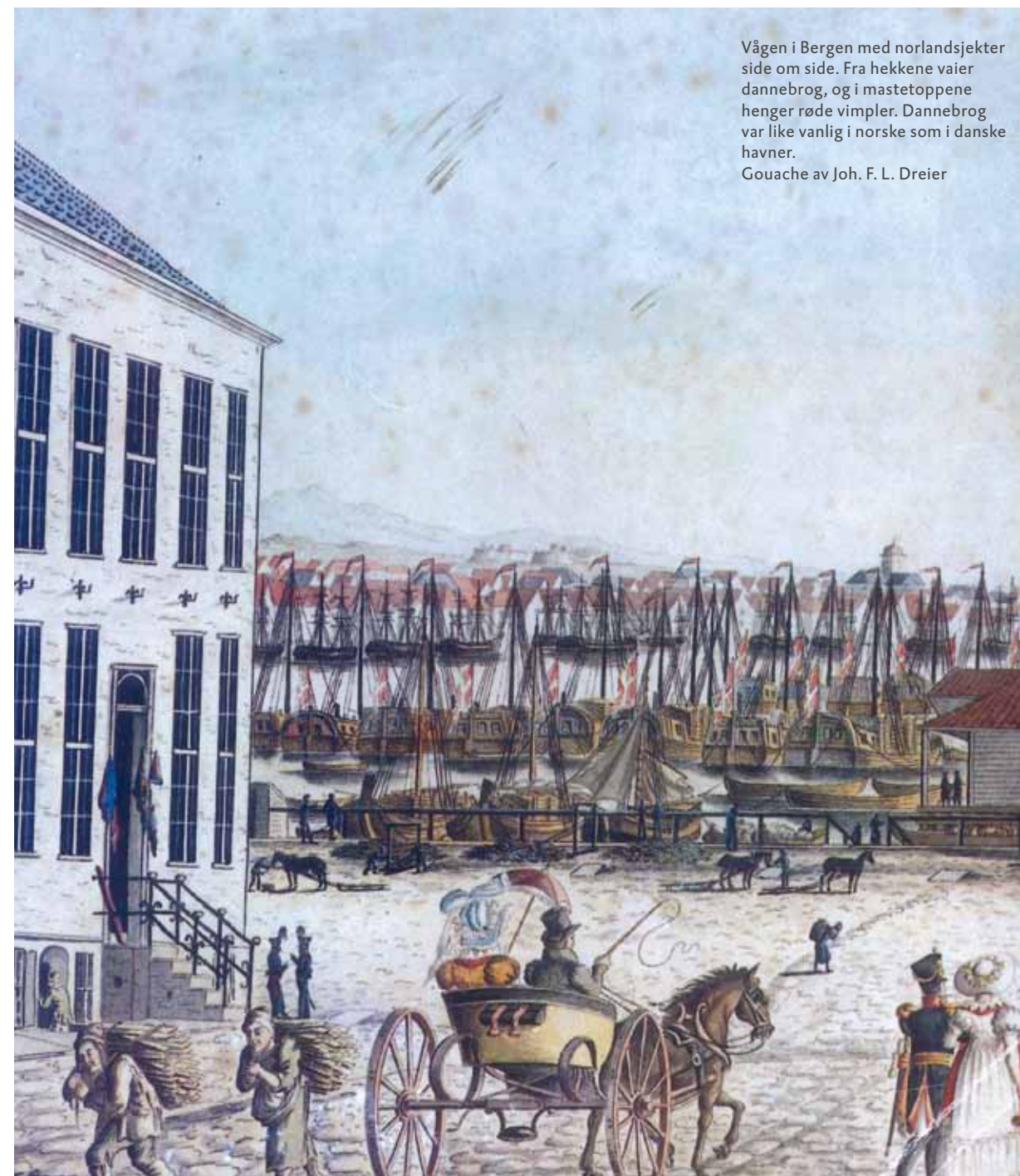
I mer enn 250 år var dannebrog norske sjømenns viktigste symbol. Flagget, enten det hadde splitt

eller var tverrskåret, fortalte fremmede hvor sjømennene kom fra og hvem de var. Samtidig med at norske skip og båter førte dannebrog, ble flagget heist hver morgen fra festningene langs kysten og i de norske byene. Fra 1600-tallet vaiet splittflagget fast fra norske forsvarsverker. Utover på 1600- og 1700-tallet ble det også mer og mer vanlig å flagge med det tverrskårne dannebrog fra bryggene i de større norske kjøpstedene. I disse sammenhengene var dannebrog utvilsomt et norsk flagg.

Nordmenn oppfattet dannebrog som sitt flagg enten de var sjømenn, offiserer eller menige i den dansk-norske hær, embetsmenn, handelsmenn eller vanlige innbyggere. Dannebrog var symbolet for alle. I foreningstiden var det aldri opposisjon blant nordmenn mot dette flagget. Tvert imot er det mange eksempler på at dannebrog var elsket og høyt aktet.

Når det likevel må diskuteres om dannebrog var norsk, henger det sammen med at vår oppfatning av Norge ikke var datidens forståelse av Norge. På 1700-tallet var det absurd å tale om danneborg som et norsk flagg eller islandsk flagg. Dannebrog var både norsk, islandsk og dansk. Men først og fremst var det hele det dansk-norske rikets flagg. Det tilhørte ikke en nasjon. Det tilhørte riket.

Nasjon og nasjonalstat fikk en annen mening i løpet av 1800-tallet. I det nasjonalromantiske Norge ble nasjonalstaten selve målet, det endelige mål. Norge skulle bestå *”til Dovre faller”*³². Gjennom to frigjøringsprosesser, en i 1814 og en i 1905, oppnådde den norske nasjon en selvstendighet som var annerledes enn selvstendigheten i helstaten. Dette fikk naturligvis også betydning for utformingen av det norske flagget.

Vågen i Bergen med norlandsjekter side om side. Fra hekkene vaier dannebrog, og i mastetoppene henger røde vimpler. Dannebrog var like vanlig i norske som i danske havner.
Gouache av Joh. F. L. Dreier

Jean Baptiste Bernadotte ble marskalk av Frankrike i 1804. Han falt imidlertid i unåde hos Napoleon og ble svensk kronprins i 1810. Han deltok som kronprins og feltherre med svenske tropper i krigen mot Napoleon 1813-1814 og tvang den dansk-norske kongen til å avstå Norge ved freden i Kiel 14. januar 1814. Detalj av maleri av Justinien Clay på slottet i Stockholm

FLAGG OG POLITIKK 1814–1820

Ved inngangen til 1813 var det få nordmenn som tenkte på en mulig splittelse av unionen med Danmark. De to landene var så sammenbundet politisk, administrativt, økonomisk, kulturelt og ikke minst dynastisk at en eventuell oppløsning av den dansk-norske helstaten var lite aktuell. Heller ikke ut fra nasjonalistiske ideer var det mange som tenkte seg muligheten av at det geografiske området Norge skulle stå på egne ben.

Derimot hadde det i mange år vært norske krav til de dansk-norske myndigheter om institusjoner som en nasjonalbank og et eget norsk universitet. Det var en gryende bevissthet om at Norge skulle få en viktigere plass i helstaten og få særnorske forvaltningsorganer, men ikke at landet skulle bli en egen stat.

CHRISTIAN FREDERIK I NORGE

Sommeren 1813 sto den svenske kronprinsen Carl Johan med sin hovedhær i Nord-Tyskland og kunne når som helst gå inn i Slesvig-Holsten. Veien til Jylland og øyene lå nesten åpen. Den militære situasjonen var meget vanskelig for Danmark-Norge. Samtidig var forbindelsene mellom Danmark og Norge brutt av en engelsk blokade, og det var vanskelig å holde korrespondansen mellom København og Christiania på et forsvarlig nivå.

I mai 1813 utnevnte derfor kong Frederik 6 sin fetter og arveprins til den dansk-norske tronen, Christian Frederik, til stattholder i Norge. Han skulle være kongens stedfortreder og styre Norge derfra mens forbindelsen med København var problematisk. Forkledd som fisker kom den 27-årige Christian Frederik til Hvaler 21. mai. Han reiste umiddelbart videre til Christiania hvor hans inntog 22. mai ble markert med salutter og parader.

Forventningene til prinsen var store til tross for hans unge alder. Og resultatene lot ikke vente på seg. I løpet av året ble det på Christian Frederiks initiativ skapt en rekke sentrale forvaltningsorganer for Norge i Christiania. Samtidig sendte han ut proklamasjoner og kunngjøringer til det norske folk. Noen ble lest fra landets prekestoler, andre i militære garnisoner. Mange av disse kunngjøringene oppfordret folk til å være tro mot kongen og tvillingrikene. Christian Frederik gikk bevisst inn for å vinne de ledende menn i det norske handelspatrisiat og de høyeste embetsmennene. Han fikk på den måten et nært forhold til mange av landets førende menn. På det såkalte *”bankmøtet”* i desember 1813 og *”notabelmøtet”* eller stormannsmøtet på Eidsvoll³³ 16. februar 1814 samlet han kjernen av disse mennene for å rådføre seg om viktige deler av Norges politikk.

Christian Frederik, stattholder i Norge 1813, regent og senere konge av Norge i 1814. Han var konge av Danmark 1839-1848. Christian Frederik kom til å spille en avgjørende rolle for Norges forhold til både Danmark og Sverige i 1813 og 1814. Han skapte det første nasjonale norske flagget og hadde tanker om hvordan et fremtidig norsk flagg skulle se ut. Utsnitt av maleri av Johan L. Lund, 1813

Norges skjebne ble ikke avgjort på den hjemlige mark, men på den storpoltiske arena i kjølvannet av napoleonskrigene. Natten mellom 14. og 15. januar 1814 ble Kieltraktaten undertegnet. I den heter det at *"Hans Majestæt Kongen af Danmark frasiger Sig, saavel for Sig Selv, som for Sine Efterfølgere til Tronen og til Kongeriget Danmark, ugjenkaldeligen og for bestandig, til Fordeel for Hans Majestæt Kongen af Sverige og for Hans Efterfølgere til Tronen og*

Kongeriget Sverige, alle Sine Rettigheder og Adkomster til Kongeriget Norge, [...]".³⁴

Norges skjebne syntes bestemt. Beskjeden om resultatet i Kiel kom til Christiania om kvelden 24. januar. Samtidig kom det beskjed fra kongen om at Christian Frederik skulle reise tilbake til Danmark. I sin dagbok skrev Christian Frederik: *"Jeg kan forstå at kongen har måttet gå med på denne avståelsen for å få fred [...]. Men at kongen kan tro at det norske folk gir seg godvillig, og at han kan tro jeg er feig nok til å forlate det nå – det kan jeg virkelig ikke fatte. [...] Skulle jeg forlate det uten engang å prøve på å verge det – nei, aldri i verden, ikke så lenge jeg lever!"*³⁵ Det var i denne situasjonen Christian Frederik, med støtte av sentrale norske menn, sto frem og ble opprørsleder for en nasjonal reisning i Norge.

Selvstendighetsreisningen under ledelse av Christian Frederik hadde ikke bare støtte i Christiania. Men lojaliteten til prinsen ble bekreftet med styrke i brev fra både Bergen og Trondheim. Riktig nok fantes det menn i Norge som anså en union med Sverige som uunngåelig og nødvendig. Og for noen, som Gabriel Kielland³⁶ i Stavanger, vakte det forhåpning; *"Oplosningen sees med længsel i møde"*.³⁷ Men Christian Frederik visste at størstedelen av det norske folk ville støtte ham i selvstendighetspolitikken. Han visste også at han hadde rett når han i dagboken skrev at det norske folk *"elsker meg og setter alt sitt håp til meg"*.³⁸

I denne første fase av reisningen for norsk selvstendighet var ikke Christian Frederiks politikk noe brudd med fortiden. Den var snarere en kontinuitet med den oldenborgske politikken som var blitt ført overfor Norge.³⁹ Hans rolle som opprørsleder var gjennom lang tid formet for ham av ledende norske menn. Det norske folk var fortsatt knyttet til regimet med sterke lojalitetsbånd.

På stormannsmøtet på Eidsvoll la Christian Frederik frem sine konkrete planer og politikk. Dette møtet fikk vidtrekkende følger for den videre utviklingen mot norsk selvstendighet. Resultatet av møtet ble gitt gjennom tre offentlige meddelelser 19. februar. Den første var et *"Aabent Brev fra Prinds Christian Frederik"* som bekjentgjorde at nasjonen ikke vil *"underkaste sig Sverriges Konge, men hævde sin Selvstændighed. Prindsen antager Titel af Rigets Regent med all den Myndighed, som Kong Frederik den 6te har frasagt Sig, og forkynder, at oplyste Mænd, valgte af Nationen, skulle samles den 10. April i Eidsvold, for at antage en ny Regjeringsform"*. Den andre meddelelsen var en *"Skrivelse fra Norges Regent til Rigets Biskopper"* og sivile og militære myndigheter om hvordan valget til forsamlingen på Eidsvoll skulle organiseres. Den tredje var en *"Kundgjørelse angaaende det norske Folks fredelige Forhold til andre Nationer"* hvor det ble lagt opp til fredelige relasjoner *"England medindbefattet, og at Kaperiet ophæves"*.⁴⁰

CHRISTIAN FREDERIKS FLAGG

Christian Frederiks proklamasjoner etter stormannsmøtet på Eidsvoll betydde at Norge hadde tatt et første skritt på veien fra enevelde til konstitusjonelt styre. Men like viktig var det at regenten hadde avvist svenskenes krav om en union. Norge var dermed blitt et selvstendig rike for første gang på flere hundre år.

I oppbyggingen av en egen stat var det viktig å innarbeide klare nasjonale symboler og farger som folket og det nye styret kunne identifisere seg med. Dette var Christian Frederik meget klar over. Allerede 27. februar utsendte han *"Regentens Kundgjørelse angaaende det norske Flag"*. Der heter det: *"Det norske Flag, saavel for Krigsfartøier som*

Christian Frederiks handelsflagg og Norges nye flagg av 27. februar 1814. Flagget var identisk med dannebrog, men hadde den norske løve med hellebard i det øverste feltet nærmest stangen. Løven var det eneste symbolet folk kjente på Norge. Flagget kunne med letthet endres til et rent dannebrog hvis en ny union med Danmark ble aktuell. Tegning: Oscar Jansen

*Kjøbmandskibe, skal herefter være rødt, med et hvidt Kors, som deler Flaget i 4 Afsnit, i hvilket Rigets Vaaben, den norske Løve med Hellebarden, i guul Farve anbringes paa det øverste Afsnit nærmest ved Flagstangen."*⁴¹

For første gang hadde Norge fått sitt eget nasjonale flagg. Flaggene som tidligere var brukt i landet, var enten benyttet i fellesskap med andre riker eller hadde vært personlige bannere til dynastiske familier. Nå hadde nasjonen Norge fått sitt selvstendige flaggsymbol.

Kunngjøringen om flagget var imidlertid lite presis. Det sto ingen ting om flaggets form, dets proporsjoner eller den røde fargens valør. Likevel var ingen nordmenn i tvil om hvordan kunngjøringen skulle oppfattes. Flagget var identisk med det vi tidligere hadde hatt i Norge og som var bestemt i København i 1696 og senere på 1700-tallet. Flagget var dannebrog med den norske løven i øverste hjørne nærmest stangen. Det var derfor et nytt flagg.

Men sammenhengen med det gamle var helt klar. Uten at det ble eksplisitt nevnt, var alle innforstått med at flagget ble formet i to varianter, en med splitt og en uten.

Bruksområdene var de samme som tidligere. Splittflagget var statens flagg, stuttflagget var det private handels- eller nasjonalflagg. På samtidige illustrasjoner fra 1814 er splittflagget heist utenfor Eidsvollbygningen, mens flagget uten splitt vaier fra handelsfartøyer i norske og utenlandske havner.

Flagget ble utvilsomt komponert av Christian Frederik selv. I februar 1814 var hans mål en fremtidig gjenforening med Danmark. Han hadde mange nordmenn med seg i dette. Lojaliteten til regimet var fortsatt stor, og redselen for å komme under svensk herredømme var utbredt blant mange nordmenn. Etter all sannsynlighet var derfor lanseringen av

flagget en bevisst politisk handling. Ved å forme et nytt flagg som nesten var identisk med det gamle, viste han indirekte kontinuiteten i Norges historie og i sin egen politikk. Bruddet med Danmark kunne visuelt lett endres i fremtiden ved å fjerne løven fra flagget.

Samtidig kunne flagget forsvares ut fra finansielle hensyn. Både staten, rederne og folk flest var inne i en vanskelig økonomisk tid. Det var viktig å være sparsommelige og nøysomme. Det nye flagget ville ikke bringe nye utgifter til hverken stat eller næringsliv. Tvert imot ville det gamle flagget kunne brukes som før ved å tilføre en gul løve i øverste hjørne nærmest stangen. Utlegg til nye tekstiler var derfor ikke nødvendig.

Ved å sette løven med hellebarden inn i flagget, oppnådde Christian Frederik at det eneste nasjonale symbolet Norge hadde hatt fra middelalderen, ble fremhevet på en positiv måte. Og løven med hellebard var et symbol vanlige nordmenn kjente fra skipsnavn og fra skillingsmynter og riksdalere. Det nye norske flagget var derfor et logisk og klokt valg av Christian Frederik og for dem som så en gjenforening med Danmark som et mulig alternativ til en union med Sverige.

DEN NORSKE LØVES PLASSERING OG STILLING

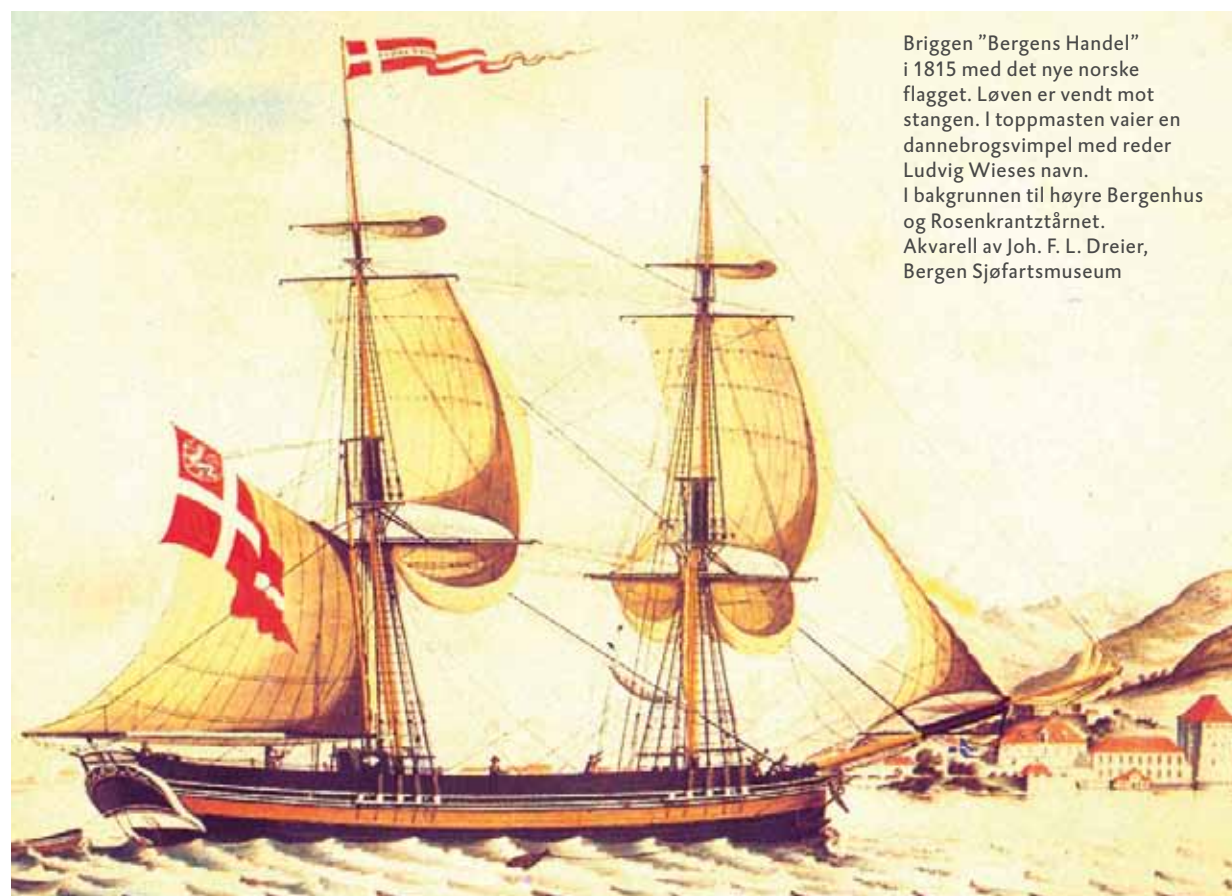
Christian Frederik hadde flere valg når han skulle plassere løven i flagget. Vi har tidligere sett at det var forskjellige muligheter til å lage særflagg av dannebrog. Det nye norske flagget fra februar 1814 var bygd opp etter samme lest som dansk-norske særflagg. Christian Frederik kunne med fordel ha valgt å sette en stor løve i en spuns i korsets krysningspunkt eller en stor løve direkte på dannebrog uten spuns slik fanen til "Det norske Kompagni" så ut på 1600-tallet.⁴²

Norsk rytterfane med splitt. Den norske løve med hellebard dekker store deler av dannebrogfanen. Denne standart ble antagelig ført av en norsk rytteravdeling under felttoget fra Norge mot Sverige i 1644-45, den såkalte Hannibalsfeiden. Den danske flaggforskeren Helge Bruhn mener at avdelingen antagelig var "Det norske Kompagni" som var dannet av ryttere i den norske adels rosstjeneste. Dannebrogfaner ble ellers bare brukt av den danske adels rosstjeneste. Foto etter Helge Bruhn

Når han likevel valgte den andre muligheten, nemlig å plassere løven i det øverste hjørnet nærmest stangen, kan dette ha sammenheng med at det var få danske flagg som hadde denne løsningen. Utenom det grønlandske kompaniflagget var det bare admiralsflaggene med en eller to stjerner som brukte denne flaggtypen. Plasseringen av et symbol øverst nærmest stangen var det minst vanlige og minst brukte av de dansk-norske særflaggene fra før 1814. Flagget som Christian Frederik skapte for Norge, var derfor det som lettest ville skille seg ut fra de andre danske flaggene, og som enkelt kunne identifiseres som et norsk nasjonalt flagg.

Utformingen av løven bød imidlertid på en del praktiske vanskeligheter. Etter som kunngjøringen av flagget var så generell, utarbeidet sjefen for marinens verft i Kristiansand, kaptein Jens Peter Stibolt⁴³, forslag til tegninger om hvordan løven kunne plasseres i flagget. Regenten takket for forslaget, men anmodet ham i et brev av 18. mars om å endre løven slik at den "[...] vender ud ad og ikke som nu mod Flagstangen [...]".⁴⁴ Christian Frederik ga samtidig kaptein Stibolt

Briggen "Bergens Handel" i 1815 med det nye norske flagget. Løven er vendt mot stangen. I toppmasten vaier en dannebrogsvimpel med reder Ludvig Wieses navn. I bakgrunnen til høyre Bergerhus og Rosenkrantzårnet. Akvarell av Joh. F. L. Dreier, Bergen Sjøfartsmuseum

detaljerte instruksjoner for hvordan løven og hellebarden skulle stå i forhold til hverandre.

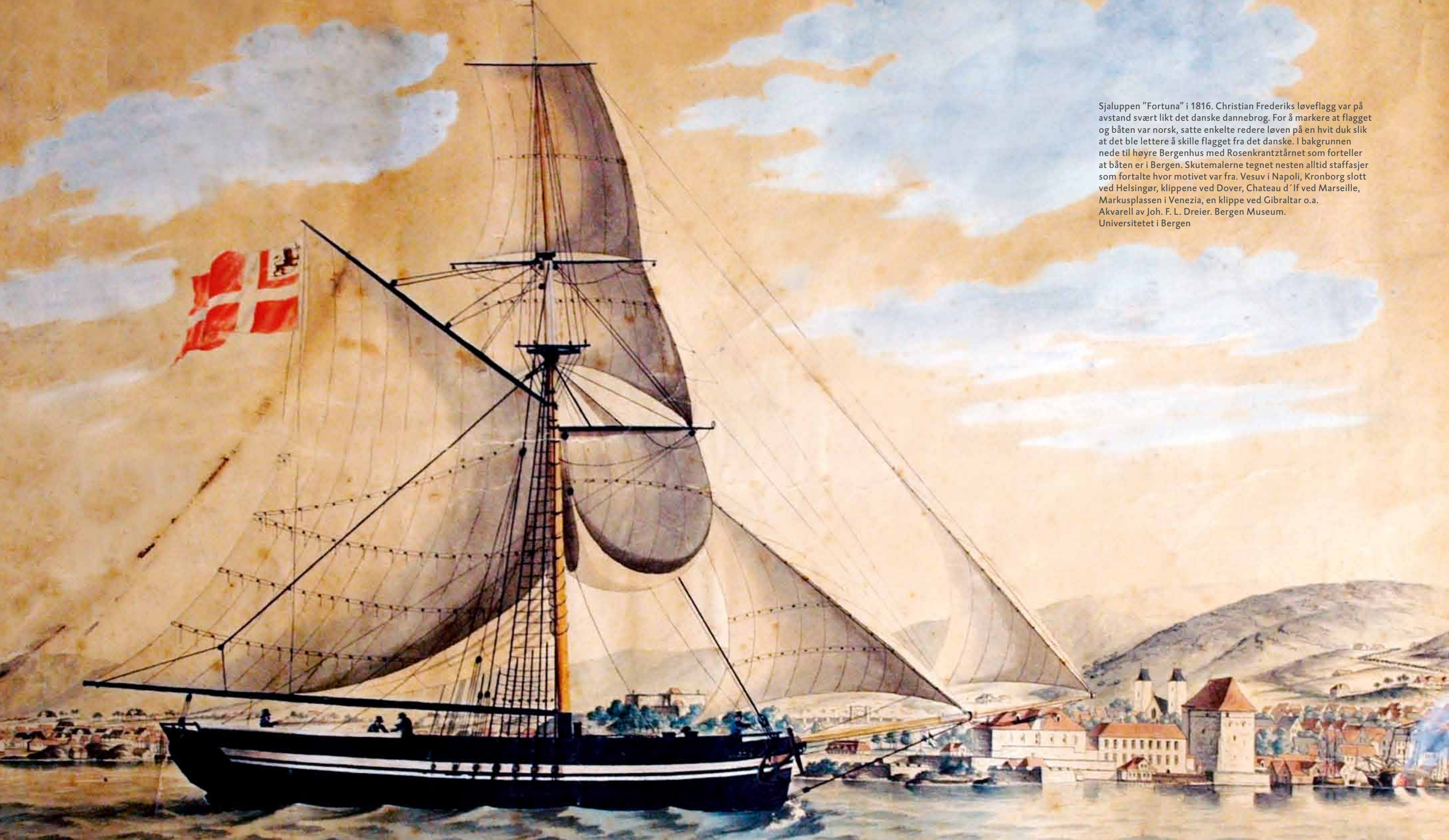
Allerede 25. mars hadde Stibolt laget nye tegninger som han oversendte regenten. Christian Frederik svarte umiddelbart at tegningen fikk hans *"fuldkomne Bifald"*. Han ga samtidig ordre om at det skulle settes i gang produksjon av de nye flaggene. Det hersker derfor ikke tvil om hvordan løven i hovedtrekk skulle se ut og til hvilken side den skulle vende.

Bestemmelsen fra Christian Frederiks hånd om løvens utseende og retning kom klart til uttrykk i flere mønstertegninger som ble laget og sendt til forskjellige militære institusjoner. 2. august 1814 ble det sendt slike tegninger til kommandantskapet på *"Wardøhuus Fæstning"*. Avbildningene der viser tydelig at splittflagget var identisk med dannebrog og at den norske løve med hellebard vendte ryggen til flaggstangen.⁴⁵

Når det likevel har vært skrevet og diskutert helt opp til våre dager om løven skal vende seg mot stangen eller mot flaggets frie ende, henger dette sammen med den praktiske bruken av Christian Frederiks flagg og den prinsipielle sammenblandingen av heraldikk og vexillologi⁴⁶. Samtidige tegninger, gouacher og malerier av norske skip med Christian Frederiks flagg viser med all tydelighet at folk var usikre på utformingen. Mange formet løven med blikket mot flaggets frie ende. Men omtrent like mange hadde løven med blikket og retningen mot stangen.

Dette kan selvfølgelig være en feilkilde og skyldes kunstnerne mer enn rederne. Men når

Original del av Christian Frederiks flagg. Flagget er i Grimstad bys museer og skal ha vært heist på skipsreder Chr. Pharos skip *"Wintheren"*.
Foto: Grimstad bys museer

Sjaluppen "Fortuna" i 1816. Christian Frederiks løveflagg var på avstand svært likt det danske dannebrog. For å markere at flagget og båten var norsk, satte enkelte redere løven på en hvit duk slik at det ble lettere å skille flagget fra det danske. I bakgrunnen nede til høyre Bergenhus med Rosenkrantzårnet som forteller at båten er i Bergen. Skutemalerne tegnet nesten alltid staffasjer som fortalte hvor motivet var fra. Vesuv i Napoli, Kronborg slott ved Helsingør, klippene ved Dover, Chateau d'If ved Marseille, Markusplassen i Venezia, en klippe ved Gibraltar o.a. Akvarell av Joh. F. L. Dreier. Bergen Museum. Universitetet i Bergen

samme kunstnere presenterer begge flaggvarianter, må vi tro at bruken av begge flaggene var reell. Det kan imidlertid se ut som tiden arbeidet for det korrekte flagget. Et eksempel på det er Dreiers bilde av Jekteviken i Bergen i 1815 med briggen *"Tivende Brødre"* med løven vendt mot stangen, mens på hans akvarell av sjaluppen *"Flora"* fra 1820 er løven vendt korrekt vei.

Det finnes få originale eksemplarer av Christian Frederiks flagg. Ett av dem befinner seg i Grimstad bys museer og skal ha vært heist på skipsreder

Chr. Pharos skip *"Wintheren"*. Det er riktig nok bare den øverste, fremre delen av flagget som er intakt. Men den viser løven med blikket bort fra stangen.

Et annet flagg er bevart på Fredriksten festning i Halden. Dette flagget ble tatt med til Sverige da svenskene trakk seg ut av festningen i 1815. I 1962 ble det levert tilbake til Fredriksten og er nå oppbevart i festningens museum. Også dette flagget har løven den riktige veien. Derimot er løven vendt mot stangen på et tredje flagg som

befinner seg i Eidsvollsbygningen. Dette flagget skal etter tradisjonen ha vaiet utenfor Eidsvollsbygningen i de historiske dagene i april-mai 1814. Dette er imidlertid mer enn tvilsomt når vi har sett hvor opptatt Christian Frederik selv var av løvens stilling.

Misforståelsene om løvens retning har nok først og fremst sin begrunnelse i heraldikken. I læren om våpenskjolds farger og metaller, delinger i vannrette og loddrette felt og i tegning av figurer, er det strenge regler for hvordan alle elementene skal settes sammen. Løven har vært en av de mest skattede figurer på fyrsters og adeliges våpenskjold. Figurene og løvene er nesten alltid vendt mot dekstra⁴⁷ og nesten aldri mot sinistra. Den norske løven fulgte denne regelen.

I offisielle sammenhenger før 1814 ble løven alltid fremstilt med blikket mot heraldisk høyre. Enten den var satt på et skjold, på mynter, på ovnsplater eller i andre sammenhenger, var løven med hellebarden vendt mot heraldisk høyre.

Det var denne løven både lekmann og lærd kjente, og slik skulle den være for folk flest. Det eneste unntaket er hoff- eller dragonfanen fra 1600-tallet som neppe noen kjente til i 1814. Det er derfor forståelig når redere på sine skip førte det nye norske flagget med en løve som vendte seg mot stangen.

Andre europeiske sjøfartsstater hadde en flaggutvikling som gikk fra detaljerte heraldiske symboler til enkle geometriske flater med sterke farger. Senmiddelalderen og tidlig nytid var en overgangsperiode, og skiftet i uttryksmåten varierte fra det ene landet til det andre. Men utviklingen gikk alle steder mot det enkle. Det gikk også mot et skille mellom kongens skip, det vil si statens skip, på den ene siden og private skip på den andre. På slutten av 1700-tallet hadde alle europeiske sjøfartsnasjoner fått enkle flagg av den moderne typen som landene fremdeles bruker.

Når Christian Frederik valgte den ukonvensjonelle løven som vendte mot heraldisk venstre, kan det selvfølgelig ha sammenheng med at han hadde sett at store europeiske riker som Spania og Frankrike på slutten av 1700-tallet var gått bort fra heraldisk inspirerte flagg. I stedet hadde de, som Nederland og Russland, fått nye enkle symboler som delte flaggduken i tre deler med sterke kontrasterende farger. Nye vexillologiske regler var i ferd med å ta over for de heraldiske retningslinjene.

Christian Frederik var en meget kunnskapsrik mann med sterk interesse for kunst og kultur. Han hadde dessuten rundt seg en gruppe kloke danske og norske personer som var faglig dyktige, var vidsynte og hadde god allmenn kunnskap. Disse visste hvor viktige symboler var for en nasjon og fulgte med i hva som skjedde ute i Europa. En ny etterrevolusjonær tid trengte nye og ukonvensjonelle løsninger. Det kan være en av grunnene til at Christian Frederik ikke brydde seg så mye om de heraldiske prinsippene når han valgte retningen til den norske løven.

Hovedargumentet for løvens retning har nok likevel vært det praktiske. Den viktigste bruken av flaggene var fortsatt til sjøs. I årene rundt 1814 var det fremdeles langs kysten og i havnene at man kunne se et større antall flagg. Handelsskip og orlogsskip med flagg og vimpler fra master og akterpartier var et imponerende skue. På land var det få eller ingen flagg. Det er derfor ikke så underlig om Christian Frederik hadde skipene i sine tanker da han utformet flagget. For ham må det tydeligvis ha vært viktig at løven fløy i samme retning som skipet. Den gangen skipene ble drevet frem av vinden med seil, sto flagget ut fra stangen i samme retning som skipets kurs. Da burde løven også løpe i samme retning. Antagelig har skipenes fartsretning vært den viktigste grunnen til at løven vendte ut mot flaggets frie ende.⁴⁸

FLAGGET BLE TATT I BRUK

Utover våren og sommeren 1814 ble det nye flagget heist i store deler av Norge. Meddelelsene om flagget ble hurtig spredd over landet gjennom avisene. Meldingen kom til Bergen 8. mars, noen dager senere til Kristiansand, og til Stavanger 16. mars. Avisen *Tiden* i Christiania gjenga regentens kunngjøring om det norske flagget, og i Kristiansund ble det holdt stor fest i anledning selvstendighetserklæringen 18. mars med skåler for *"Norges Frihed og Selvstændighed"*, for *"Prinds Christian Frederik"* og for *"Det Norske Flag"*.

Allerede da Carsten Anker⁴⁹ 9. mars seilte fra Kristiansand til England for å møte engelske myndigheter, hadde skonnerten *"Norge"*, som han seilte med, fått Christian Frederiks flagg. Jacob Aall skrev i sine erindringer fra riksforsamlingen om 19. mai etter at regenten hadde mottatt Norges krone: *"Det norske Flag vajede udenfor Salens Vinduer, og 3 Gange 27 Skud skraldede i Fjeldene. Kongen forlod derpaa Salen, ledsaget af et almindeligt: "Kongen leve!" [...]."*⁵⁰ Eidsvollsmann Hans Grøgaard skrev fra samme begivenhet at *"En Deputation gik Kongen i Møde. Det norske Flag vaiede lige for Rigssalen [...]"*.

Christian Frederiks flagg kom hurtig i bruk, særlig ved offentlige steder og bygninger, ved militære festninger og ved havnene. De private rederne skiftet forholdsvis hurtig ut det rene dannebrog med løveflagget på skutene sine. Sommeren 1814 seilte mange norske skip med dette nye flagget.

I marinen var forholdet et noe annet våren 1814.⁵¹ Det var uklarerhet om hvordan den dansk-norske flåten skulle opptre overfor Danmark. I midten av mars innløp det ordre fra kongen av Danmark til skipssjefene i den dansk-norske flotilje som lå stasjonert i Norge, at de sammen med sine

orlogsskip skulle returnere til Danmark innen 1. mai. De som ikke fulgte denne ordren, ville bli ansett som trådt ut av dansk tjeneste. I tilknytning til dette skrev Christian Frederik 30. mars til kontreadmiral Lütken at han, som kongeriket Norges regent, erkjente kongen av Danmarks eiendomsrett til orlogsbriggene som lå i Norges havner, men følte seg likevel forpliktet til *"at bevare denne Søstyrke i Norges Tjeneste, saalænge den til sammes Forsvar der fornødigedes, og fornemmeligen indtil Kongen af Danmark havde erkjendt Norges selvstændige Regjeringsforfatning"*.⁵²

Mange høyere marineoffiserer som lå med sine orlogsfartøyer i norske havner, var danske og følte seg knyttet til Danmark gjennom troskapseden de hadde gitt til den danske kongen. Regenten erklærte derfor at han ikke ville tillate orlogsskipenes avgang til Danmark. Men de offiserene som ikke ville sverge Norges sak, måtte nedlegge sin kommando før de fritt kunne reise fra landet. Christian Frederik tok for gitt at de norskfødte offiserene ikke ville svikte sitt fedreland, men kjempe for landets frihet. Prinsregenten avsluttet sitt brev med å skrive at *"Den Agtelse som jeg har for Hr Admiralsens frimodige Adfærd og bekjendte redelige Sindelag, lader mig vente Deres Beslutning ufortøvet meddeelt, og hvo der troer saaledes at maatte handle, vilde meddele mig ovenmeldte sin Erklæring, som herved affordres samtlige Søofficierer, der ei ville tjene under det norske Flag"*.⁵³ Admiral Lütken følte seg bundet til eden han hadde sverget kongen, og avslo Christian Frederiks oppfordring. Regenten sendte derfor personlige utsendinger til byene hvor det lå orlogsbrigger.

Oberst Christian Arenfeldt ble befalt å reise til Kristiansand hvor fem av de syv briggene i flåten lå. Han skulle forsikre seg om at den norske stat fikk kontroll over orlogsfartøylene *"og derpaa heise det norske Flag, hvorefter samtlige Søofficierer skulde indbydes til at gaae i Land, hvor Enhver skulde affordres hans Eed til Norges Sag eller den forlangte Erklæring, og derefter skulde Commandoen af Briggerne overgives de Officierer, som havde aflagt Eden"*.⁵⁴ Men overtakelsen gikk slett ikke rolig for seg. Kaptein U. A. Schönheyder⁵⁵ på orlogsbriggen *"Allart"* ønsket å unngå oberst Arenfeldts ordre, heiste seil og forsøkte å rømme til Danmark. Men da briggen var kommet ut av Kristiansands havn, skjøt kystbatteriene etter den, og de norske matrosene, som var ca. 80 i antall mot 10–12 danske, tvang skipssjefen til å seile tilbake til Vesterhavnen i Kristiansand.⁵⁶ Kapteinen ble satt i arrest, og skipet ble satt under norsk kommando.

Stabssjef og major Ludvig Frederik Broch ble sendt til Tønsberg for å ta kommandoen over briggen *"Lolland"*. Broch kom frem til Tønsberg 31. mars og fant det nødvendig å arrestere skipskapteinen og en av offiserene som ikke ville gi edsavleggelse til regenten og Norge. Blant mannskapet var det 30 danskfødte marinegaster. Disse ble sendt tilbake til Danmark. Det ble imidlertid ikke anledning til noen flaggheising på *"Lolland"* mens Broch var til stede fordi løven ikke var ferdig malt. Som kompensasjon ropte mannskapet et tre ganger tre hurra for fedrelandet.⁵⁷

Generalmajor Christoph Frederik von Lowzow og oberst Fredrik Christian Sejersted ble sendt til henholdsvis Bergen og Trondheim for å overta orlogsskipene i disse byene uten at det kom til noen

episoder. Det gikk imidlertid en tid før det nye flagget ble heist. Årsaken var at flaggene ikke var sydd ferdige. Først 10. april kunne de heises på orlogsbriggene, på skjærgårdsflåtens kanonbåter og på festningene.

Etter denne dato seilte norske orlogsskip med det nye norske flagget. Da den svenske utsending i København, Johan Henrik Tawast, 17. mai 1814 skrev at briggen *"Lolland"* under kommando av

Tegning av orlogsflagget og orlogsvimpelen til venstre slik de ble presentert i et rundskriv til de norske festningers kommandantskap i august 1814. På orlogsvimpelen er det ikke plass til løven. Den er erstattet av to gule felt nærmest stangen. Tegninger: Oscar Jansen

den norskfødte kaptein Ole Christopher Budde ”krydser mellom Skagen og Norge under dansk flag”, må det enten være opplysninger som stammer fra før 10. april eller et bevisst forsøk på å forveksle det danske flagget med det nye norske. Det er flere eksempler på at norske marinefartøyer eskorterte norske skip med kornforsyninger fra Danmark. Fartøyer med det norske flagg ble dessuten benyttet til kurervirksomhet mellom norske og danske myndigheter.

Det er også mange eksempler på at norske marinefartøyer med løveflagget var i kontakt med engelske orlogsskip i Skagerrak. I noen tilfeller ble det nye norske flagget spesielt hedret ved hurrarop og salutt fra de engelske skipene. I en rapport fra den norske løytnant Falch om en episode 18. juli 1814, ble det berettet om hvordan en engelsk styrke på tre fregatter ble møtt ved Jomfruland av tre norske kanonjoller med det norske flagget vaiende fra akterstavnen. Da den norske offiseren steg ombord på den engelske eskadresjefens skip, fregatten *Venus*, ble han meget høflig mottatt. De engelske offiserene talte alle med entusiasme for Norge og var meget glade for det norske flagget som de nå så for første gang, fremgår det av rapporten.⁵⁸ Christian Frederiks flagg ser derfor ut til å være blitt anerkjent utover våren og sommeren 1814, som det norske flagg både i marinen, blant norske redere, det norske folk og blant enkelte utenlandske marinestyrker.

Likevel viser samtidige beretninger, aviser og dagbøker at det nye norske flagget ikke vekket stor interesse. Det er notert lite eller ingen ting om hylling av flagget som symbol for den nye norske staten. Og da Christian Frederik sendte ut kunngjøringer før krigen med Sverige sommeren 1814, brukte han helt andre symboler enn flagget for å oppildne nordmennene.

”Vaabenbrødre! Timen er kommen [...] Svenske Tropper

have allerede betraadt norsk Grund”, begynte et av oppropene.⁵⁹ I fortsettelsen appellerte han til forsvar for Grunnloven, Norges selvstendighet, fedrelandet, nasjonens ære og frihet, Norges navn og heder, men nevnte ikke et ord om flagget som nasjonens viktigste symbol. Kan det være at Christian Frederik var begynt å tvile på at dannebrog med den norske løven var et godt nasjonalt symbol for Norge? Begynte han på dette tidspunktet å innse at kampen for frihet ikke kunne vinnes og at i alle fall en ny forening med Danmark var utelukket – og at flagget derfor var mislykket?

Allerede Carsten Anker hadde etter overfarten til Skottland i mars 1814 med skonnerten ”Norge”, gjort seg noen negative betraktninger om det norske flagget. I en rapport til regenten skrev han at ”*Flaget frygter jeg for, at D.K. Høihed vil blive nødsaget til at lade forandre. Den gule Løve paa det røde Felt er næsten ikke at skjelne, endog paa meget kort Afstand. Maaske kunde der i samme Felt anbringes en Firkant eller en Cirkel af hvidt Flagduk, hvori den gule Løve stod. Flaget vilde da blive meget udmerket fra danske, endog paa stor Afstand*”.⁶⁰ Dette er en ganske flengende kritikk mot et nettopp antatt nytt flagg som skulle signalisere klart og utvetydig, at dette representerte den nye staten Norge. At Ankers forslag til mindre forbedringer uoffisielt ble tatt til følge av mange norske redere for å skille flagget fra det danske, er bare et uttrykk for hvor nær hverandre de to flaggene var.⁶¹ Likheten skapte utvilsomt problemer.

På kort sikt kunne likevel rederne leve med likheten til det danske flagget. I nordiske farvann ville det skape få problemer. Derimot skapte det vanskeligheter for de norske rederne som sommeren 1814 seilte i Middelhavet. Tidligere hadde de norske som de danske skutene ført dannebrog med kongens monogram i midten for å

skille flagget fra det maltesiske. Det danske flagget med monogram og det svenske flagget var begge beskyttet mot nordafrikanske kaprere etter som Danmark og Sverige hadde betalt barbareskstatene, de nordafrikanske statene Marokko, Algerie, Tunis og Tripolis,⁶² betydelige summer for å kunne seile fritt sør for Kapp Finisterre⁶³.

Det nye norske flagget hadde derimot ikke fritt leide, og flere norske skip med Christian Frederiks flagg ble oppbrakt av arabiske sjørøvere og ført til Alger hvor de ble tatt i arrest. Senere ble de imidlertid frigitt etter inngripen fra den svenske

konsulen som forhandlet med sultanen. Og til tross for at de norske skutene ”*førde den såkallade Norrska flaggan*”, ble konsulens anmodning om frigivelse etterkommet. Det ble imidlertid gitt klar beskjed om at skip som førte det norske flagget i fremtiden, ikke ville bli tolerert med mindre den norske stat betalte skatt til barbareskstatene på lik linje med Sverige og Danmark.

Det nye norske flagget fra februar skapte derfor praktiske og økonomiske vanskeligheter som på lengre sikt var vanskelige å løse. Fantest det andre muligheter?

St. Helena i 1818. ”En norsk China-farer, nyligen kommen til ankers som salutterer festningen.” Skipet har det norske splittflagget fra februar 1814 med korrekt løve fra gaffelen. Malt av H. P. C. Dahm. Drammens Museum

ET ALTERNATIVT FLAGG

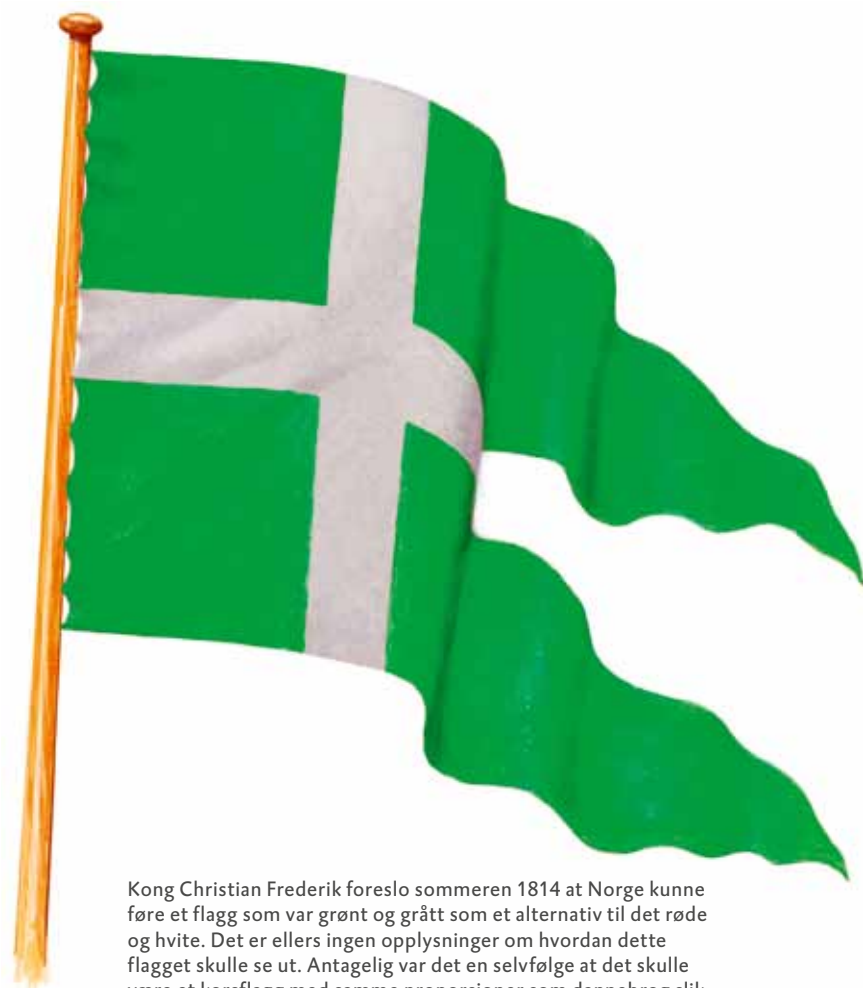
7. og 8. juli 1814 var det norske statsråd, med Christian Frederik til stede, samlet i Christiania for å utferdige en "Overrens komst med Sverrig om Norges Forening med dette". I de bestemmelser som ble vedtatt, heter det i punkt "7. At det Norske Flag bliver uforandret, eller og efter National Farven graat og grønt".⁶⁴

Indirekte ble det her bestemt at Norge skulle ha et eget flagg. Men hvordan dette flagget skulle se ut i fremtiden, var tydeligvis usikkert.

For første gang etter februar ble det offisielt stilt spørsmål ved det nye flagget. Det ene alternativet var klart: Det norske flagget skulle brukes slik det var, det vil si Christian Frederiks flagg med løve i dannebrog. Det andre alternativet var ikke på langt nær så innlysende. Flagget skulle riktignok ha fargene grått og grønt, men det ble ikke sagt noe om flaggets form. Hva var bakgrunnen for denne formuleringen? Hva betyr det at de norske nasjonalfargene var grå og grønn?

Bjørn Bratbak, som har skrevet inngående om det norske flagget i årene mellom 1814 og 1921, legger blant annet vekt på landets uniformer.⁶⁵ Helt siden 1600-tallet hadde den dansk-norske hæren brukt røde uniformer.⁶⁶ Dette gjaldt i stor utstrekning også for embetsverket. Den svenske hæren brukte blå uniformer. Begge land brukte dermed sine nasjonale farger i soldatenes og offiserenes klær.

I 1733 fikk imidlertid norske skiløperavdelinger grønne uniformer. Skiløperne var typiske lette tropper som spesielt egnet seg til rekognosering. Den grønne uniformen kan derfor være et tidlig eksempel på kamuflasjeklær. Senere på 1700-tallet ble imidlertid den grønne fargen skiftet ut med blå. I 1788 ble det opprettet et jegerkorps med grønne uniformer, og i 1793 fikk skiløperavdelingene igjen

Kong Christian Frederik foreslo sommeren 1814 at Norge kunne føre et flagg som var grønt og grått som et alternativ til det røde og hvite. Det er ellers ingen opplysninger om hvordan dette flagget skulle se ut. Antagelig var det en selvfølge at det skulle være et korsflagg med samme proporsjoner som dannebrog slik som tegningene ovenfor viser. Christian Frederik mente trolig at ved å føre et grønt flagg, skilte Norge seg fra det blå svenske og det røde danske.

Tegninger: Oscar Jansen

en grønn uniform til sommerbruk. I årene mellom 1810 og 1814 var rødt fremdeles den fremherskende fargen i infanteriet. Men skarpskyttere og jegere fikk grå uniformer med grønt fôr, grønn krage, oppslag og skulderklaffér. På denne tiden ble også den karakteristiske høye hatten, sjakoten, innført. Skarpskytterne og jegerne fikk grønn kokarde i sjakoten, mens offiserene også fikk en stor grønn fjær. Enkelte avdelinger fikk også grønne snorer rundt sjakoten. Blant kavaleristene fikk "det Akerhusiske ridende Jegerkorps" uniformer, sjakot og hestedekken i grått og grønt. Før 1814 var likevel grønt og grått bare to av mange farger som ble brukt i hæren i Norge. Fremdeles var rødt hovedfargen.

21. februar 1814 ga Christian Frederik ordre om at generalstaben skulle endre sine uniformer fra rød til grå farge. Dagen etter lot Christian Frederik, som til da hadde vært stattholder, seg utrope til regent.

Samtidig opptrådte hans personlige stab i de nye grå uniformene som besto av grå kjole med blå krage og oppslag, to sølvsløyfer på kragen og en på hvert oppslag, hvite knapper, hvite kanter og underfôr, hvit vest og grå eller hvite bukser.⁶⁷

Claus Pavels⁶⁸ la merke til dette og skrev i sin dagbok: "Ledsaget af sin hele Stab (som havde faaet ny Uniform: graa med blaa Opslag, og det gamle Sølvbroderi) red han (Christian Frederik) nu op til Torvet, hvor alle de Militære og Borgerne vare opstillede og hvor de vigtigste Proclamationer i Forveien vare oplæste, og hvor han hilstes med begeistrede Hurraraab." Generalstabens endring var bare en første forandring.

Det virkelige omslaget i hærens antrekk kom 10. juni i en armébefaling som bestemte at hele den norske hær skulle skifte fra røde til grå uniformer. Denne endringen ble lagt merke til, ikke bare av soldatene og nordmenn flest, men også av utlendinger. Den østerrikske utsendingen i Christiania kunne meddele at "alt fra Hofmarskalken til Hyrden var krøbet ind i en art Uniform, der har landets Farve, den graa Klippes farve [...]".⁶⁹ Endringen var utvilsomt en både praktisk og symbolsk handling. Den var praktisk fordi de grå klærne var billigere å produsere enn de røde og symbolsk fordi det ble et brudd med den dansk-norske hærens farger som hadde vært de samme i to hundre år. På dette tidspunktet hadde Danmark rødt som sin hærfarge, Sverige blått som sin, og Norge hadde tatt grått som sin spesielle militære farge.

Selv om enkelte uniformer og deler av uniformer på norske soldater allerede fra 1700-tallet var grønne, kan dette neppe ha hatt særlige nasjonale føringer. Hvis den grønne fargen i februar

1814 hadde vært tenkt som et sentralt symbol i oppbyggingen av nasjonale norske uttrykk, hadde nok Christian Frederik valgt denne fargen og ikke blått sammen med den grå fargen i generalstabens uniformer. Men allerede i mars ga han Carsten Anker, som var hans utsending til den engelske regjering, i oppdrag å gå til innkjøp av stålgrå bånd med bølgete overflate og grønn kant av forskjellig bredde *”til de ordener som i fremtiden kunne innføres i Norge, både til storkors, kommandør- og ridderbånd”*.⁷⁰ Carsten Anker skulle også kjøpe grønt klede til oppslagene på prinsens egne uniformer. Det er tydelig at regenten senest i månedsskiftet februar/mars hadde planer om å bruke fargene grått og grønt til ordensbånd og forskjellige typer medaljer. Disse planene satte han ut i livet etter at han ble konge.

21. mai kunngjorde Christian Frederik i en forordning utnevnelsen av personene som skulle tilhøre hoffet. Generalløytnant Haxthausen ble overhoffmarskalk, stallmester Kaas ble hoffmarskalk, i tillegg utnevnte han 18 kammerherrer og 12 kammerjunkere.⁷¹ I den anledning skulle alle kammerherrene ha fått en kammerherrenøkkel. Men slike var ikke å oppdrive i Christiania, og de måtte nøye seg med to knapper der nøklene skulle ha sittet. Knappene ble plassert på en grønn silkesløyfe.⁷² Dagen etter proklamerte den nye norske kongen at grønt skulle være den norske hoffarge. Grønt ble derfor i denne omgang bare assosiert med en liten gruppe personer fra landets sosiale elite. Men mange mente det var ”ubehagelig” og helt unødvendig av kongen å utnevne så mange kammerherrer i dette fattige landet.⁷³

Den grønne fargen fikk en helt annen betydning få dager senere. 8. juni skrev Christian Frederik i sin dagbok at *”Jeg har bestemt at nasjonalkokarden skal være grå og grønn”*.⁷⁴ Dagen etter sendte han ut

en kunngjøring til alle landets våpenføre menn om å innrullere seg i de militære avdelinger for å forsvare fedrelandet mot Sveriges fiendtligheter. De som ikke hadde fått uniform eller på kort varsel kunne få en slik, kunne i stedet *”til Tegn, bære graa Kokarde med grøn Kant”*.⁷⁵ Samtidig med at dette skjedde, fikk som tidligere nevnt, hæren sine nye grå uniformer. Grått og grønt ble for soldatene et signal om at de var norske.

Parallelt med denne begynnende bruken av grønt og grått i det norske embetsverket og hæren, ble grønt også benyttet på et uventet sted. I vårmånedene 1814 var det mange dansker og nordmenn som gikk rundt i København med sympatier for Norge og Christian Frederik. Etterretningene fra Norge var imidlertid ufullstendige og usikre, og det var forbudt å ha noen forbindelse med Norge. Det var derfor få som *”vovede at vedgaa, at han havde Meddelelser derfra”*.⁷⁶ Mer eller mindre i skjul begynte nordmenn som bodde i København, og norsksympatiserende dansker å bære grønne bånd og sløyfer på klærne, i lommeurene og andre steder der det var naturlig.⁷⁷

Dette kom også nordmenn i Norge for øret. En av dem var Christian Frederik selv. Da marinekaptein Holsten i slutten av april kom fra København til Eidsvoll for å informere regenten om hvordan forholdene var i Danmark, hadde han med seg en grønn sløyfe derfra. Christian Frederik skrev i sin dagbok 27. april: *”I København går alle som setter sin ære i å vise en særskilt interesse for meg og for Norge, med grønne bånd, både menn og kvinner. Jeg blir virkelig rørt når jeg får høre slikt.”* Henrik Wergeland har skrevet i Norges Konstitutions Historie at 19. april ble det i København holdt et gjestebud i Selskabet for Norges Vel hvor *”endeel kjøbenhavnske Borgere, især af den højere Handelsstand, ja endogsaa Embedsmænd og Officerer, navnlig af Artilleriet, kort efter Nordmandsforeningens Stiftelse havde givet sine*

liberale politiske Anskuelser og sine Sympathier for Norge tilkjende, og hvortil Nordmandsforeningens Formænd vare indbudne. Der manglede det hverken paa Viin eller egne trykte Sange eller Basuners og Trompeters Lyd, og heller ikke paa de grønne Baand (Uhrbaand, Sløjfer o.a. desl.) som man i en Hast havde faaet gjort til Kristian Frederiks Farve, og saaledes til et Tegn for den Fremgang man ønskede Normændene.” I en fotnote til dette har Wergeland skrevet at det er usikkert hvorfor denne grønne fargen var valgt: *”Maaskee fordi det Regiment, han (Christian Frederik) havde kommanderet i Danmark havde grønne Opslag o.s.v. Den sværm af Kammerherrer, han begynte sin Regjering med at udnævne, bar ogsaa grønne Sløjfer med en Guldknap i, hvor Nøglen plejer at sidde i Blaatt”*.⁷⁸

Vi kan derfor slå fast at våren og sommeren 1814 ble grønt brukt både i Norge og Danmark for å markere den selvstendige norske staten. Hva kan grunnen til det være?

BAKGRUNNEN FOR EN NASJONAL GRØNN FARGE

I februar–mars 1814 bestemte Christian Frederik at det norske flagget skulle være rødt og hvitt med en gul løve. Samtidig ga han Carsten Anker i oppdrag å bestille ordensbånd i grått og grønt. Kan det tenkes at Christian Frederik på et så tidlig tidspunkt som dette, hadde to alternativer til et nytt norsk flagg? Det ene og primære forslaget skulle da være dannebrog med løve slik at en ny forening med Danmark ikke ville by på symbolske vanskeligheter. Det andre og sekundære alternativet kunne være et norsk flagg i grått og grønt dersom en gjenforening ble mislykket og Norge ble en suveren stat. Det er nesten utenkelig at stattholderen skulle ha vært så fremsynt. Dessuten bestemte han i den samme tidsperioden at hoffuniformene skulle være grå med blå kanter.

Han hadde nok valgt grønne kanter om denne hypotesen hadde vært riktig.

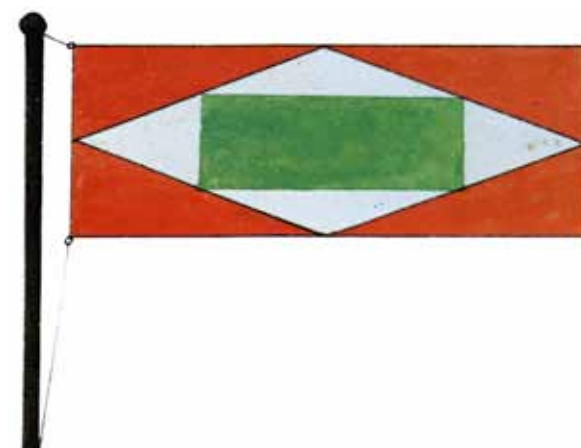
Derimot er det grunn til å tro at ettersom våren og forsommeren skred frem, innså han at Norge og Danmark aldri ville bli et dobbeltmonarki igjen. I den situasjonen er det ikke urimelig å tenke seg at han kan ha hatt planer om å gi et selvstendig og fritt Norge et flagg med karakteristiske og særegne farger. Men hvorfor grønt?

Forklaringen kan være så enkel som at når Danmark hadde rødt og hvitt, og Sverige hadde blått og gult i sine flagg, er grønt den naturlige fargen som står til rådighet, samtidig som grått skiller seg fra både hvitt og gult. Enkelte forfattere har pekt på at grønt og grått i mange situasjoner er blitt fremhevet som noe typisk norsk.⁷⁹ Den grønne granen og det grå fjellet ble for enkelte forfattere selve inkarnasjonen av Norge. Da Ludvig Holberg ble baron i 1747, valgte han granen og fjell som to viktige elementer i sitt våpenskjold. De var begge utvilsomt et bilde på Norge. Christian Tullin og andre diktere skrev på slutten av 1700-tallet om *”Den ranke Gran på Bjergets Top”*.

Det er likevel mer naturlig å se ut over Norges grenser for å finne bakgrunnen for valget av den grønne fargen. I tiårene før 1814 ble to stater betraktet som frihetens land av europeerne. Det var USA og Frankrike. Begge hadde revet seg løs fra gamle systemer og var lysende eksempler for alle liberale og de fleste borgerlige personer i Danmark–Norge. USA hadde revet seg løs fra Englands kolonivelde. Frankrike hadde revet seg løs fra adelens og de geistliges åk. Begge land hadde skrevet nye konstitusjoner der frihet, likhet og brorskap var idealene. Den amerikanske og franske revolusjon var derfor viktige for alle underprivilegerne mennesker og stater. Revolusjonene skapte en mengde symboler som

Den første trikoloren i Repubblica Cispadana fra 1797. Grønt var frihetens farge. Det italienske flagget hadde 200-årsjubileum i 1997. Etter Ugo Bellocchi: Il Tricolore duecento anni 1797-1997

I 1805 fikk provinsene Bologna, Ferrara, Modena og Reggio navnet Repubblica Italiana. Flagget var rødt med en grønn firkant på hvit lozenge som på norsk er kalt både diamant og spissrute. Etter Ugo Bellocchi

ble brukt over hele Europa. ”Stars and Stripes”, trikoloren, den frygiske lue, seierskransen og hanen er bare noen av frihetssymbolene som ble skapt eller omformet i kjølvannet av de politiske og sosiale endringene som omveltningene medførte.

Et av de viktigste symbolene både i den amerikanske og i den franske revolusjonen var frihetstreet. Det grønne treet ble et uttrykk for våren, fornyelsen og dermed håpet om en bedre fremtid. Det ble et symbol på folkets frihet som skjøt nye skudd med friske blader etter tyranniets vinter.

I Nord-Amerika spilte frihetstrær en betydelig rolle under uavhengighetskampen mot England. Det første ble satt opp på torget i Boston i 1765. Ideen om treet som symbol på frihet bredte seg. Og da krigen brøt ut i 1776, gikk kolonistene til angrep under flagg med det grønne treet malt på duken. Først et år senere ble det erstattet av Stars and Stripes.

Frihetstreet fikk sitt store gjennombrudd i Europa med den franske revolusjonen i 1789. Utallige bilder og prospekter fra de første revolusjonsårene viser franskmenn danse rundt det grønne frihetstreet. Napoleon overtok revolusjonens symboler. Da hans tropper befrikk deler av Lombardia i 1796, ble frihetstrær satt opp på Modenas torv. I Milano og andre byer ble symbolske frihetstrær satt opp som stenger prydet med eike- eller laurbærblader.⁸⁰

Sensommeren 1796 brøt det ut opprør i Reggio mot de østerrikske myndighetene som okkuperte området. Fire provinser i Emilia, nemlig Bologna, Ferrara, Modena og Reggio, dannet Repubblica Cispadana.⁸¹ 7. januar 1797 ble et nasjonalt flagg kunngjort for republikken. Dette var den første italienske trikolor og besto av

horisontale striper i rødt, hvitt og grønt. Da de nye frihetsideene kom fra Frankrike og franske tropper befrikk området, var det ikke underlig at cispandanerne ville ha et revolusjonært flagg etter fransk mønster. Men den blå stripen ble altså erstattet med en grønn – for frihet og republikk. Repubblica Cispadane var det første landet i verden med grønt i nasjonalflagget.

Noen få måneder senere gikk den Cispadane republikken inn i den nye Repubblica Cisalpina, og trikoloren fikk vertikale striper. I begynnelsen av 1802 ble landets navn endret til Repubblica Italiana, og igjen ble flagget endret. Den nye trikoloren var rød med en grønn firkant i et hvitt lozenge, som er en skråvinklet rute eller rombe.

I 1805 ble Den italienske republikken igjen endret til Regno Italiana med Napoleon som konge. Flagget forble i prinsippet det samme, men fikk Napoleons ørn i det grønne feltet.

De amerikanske og franske frihetstrærnes grønne farge sammen med den nye norditalienske grønne frihetsfargen har utvilsomt vært kjent blant opplyste borgere og i det dansk-norske kongehuset. Da Danmark-Norge i 1807 gikk inn i allianse med Frankrike og bandt sin skjebne til Napoleons politikk, måtte enda flere være blitt kjent med tidens internasjonale symboler. De grønne sløyfene som Københavns borgere bar for Norges frihet i 1814, er et tegn på det.

For Christian Frederik, som frem til 1813 var en sentral person i det danske hoffet, må også revolusjonens og Napoleons fargebruk og billedspråk ha vært godt kjent. Grønt som håpets og frihetens farge var allment kjent. Da derfor kongen av Norge bestemte at den nasjonale kokarde skulle være grønn og grå, har han trolig gjort seg tanker om fargenes betydning.

RØDT OG HVITT ELLER GRØNT OG GRÅTT

Hele våren og forsommeren 1814 håpte Christian Frederik og hans nærmeste krets at engelskmennene, når de så nordmennenes sterke lengsel til en egen stat, ville støtte Norges ønske om selvstendighet. Uten hjelp fra England eller noen av de andre stormaktene, ville Norge stå meget svakt. Da svenskens militære styrker etter Napoleons fall ble flyttet fra kamponene i Europa til den svensk-norske grensen, var det bare diplomati som kunne redde Norges eksistens som egen stat. I brevveksling med den engelske utsendingen J. P. Morier i juni ble det imidlertid klart at engelskmennene ikke ville komme nordmennene i møte. England følte seg forpliktet av Kieltraktaten.

30. juni 1814 kom stormaktskommisærene fra Russland, Østerrike, England og Preussen til Christiania, og de skulle bli der til 18. juli. Deres oppgave var med diplomatiske midler å tvinge Norge til å gå inn i en union med Sverige. Etter samtalene med dem og i møter i det norske statsrådet, besluttet Christian Frederik og statsrådet i fellesskap å gå inn i en union med Sverige på visse betingelser. Den viktigste var at Grunnloven måtte respekteres og at et nytt storting måtte innkalles for å ta standpunkt til vilkårene for en union. Samtidig begynte Christian Frederik sammen med statsrådet å omarbeide Grunnloven med tanke på en kommende union.

Under disse omarbeidelsene i begynnelsen av juli 1814 ble det skrevet ned ulike forslag som både statsrådet og Christian Frederik mente Sverige måtte godta. Blant disse var at ”Kongeriket Norge er et frit og udeleligt Rige ved Stortthingets Beslutning af [...] constitutionsmæssig foreenet med Kongeriget Sverrig”, at kongen av Sverige skulle ha ansvaret

for rikenes felles utenrikspolitikk, at Norge skulle ha en visekonge som fikk i oppgave å stille med landets indre styre, og at Norge skulle ha ministre i Stockholm.⁸² I den første kjente omarbeidelsen står det under punktene 13 og 14 i *”Tilføyede Bestemmelser”*: *”Det norske Vaaben bliver uforandret, og alle Norske Regieringsbreve underskrevne af Kongen eller Vice Kongen paatrykkes eene dette”* og *”Det norske Flag bliver uforandret eller og efter Kongens Befaling graat og grønt”*.⁸³ I senere utkast er teksten om flagget identisk med dette.

Flagget var ikke nevnt i Grunnloven. Og i april- og maidagene 1814 ble det norske flagget ikke, eller i svært liten grad, diskutert blant representantene i den grunnlovgivende forsamling. Årsaken var nok at Norge hadde et flagg. Symbolet på Norge var allerede gitt gjennom flagget med den norske løven. Representantene hadde viktigere prinsipper å ta fatt på enn å utdype dette symbolet. På dette tidspunktet, to måneder senere, var landet i en helt annen situasjon. En union med Sverige så ut til å være uunngåelig. Situasjonen var ikke bare endret for Norge. Den var enda mer forandret for kong Christian Frederik.

Første del av juli 1814 var en skjebnetid for Christian Frederik. Da Morier tok livet av håpet om engelsk støtte til den norske selvstendighetspolitikken, skjedde det et vendepunkt. *”Fra nå av stod ikke lenger tanken på dynastiet, men Norge i sentrum. Hans store mål ble å kjempe for Norges sak”*, har Knut Mykland skrevet i sin Norges historie.⁸⁴ Christian Frederik skjønte hvor viktig det var for en nasjon å ha gode og tydelige symboler. Da det så ut til å gå mot en union, var det vesentlig for landet å få en paragraf om Norges flagg inn i Grunnloven.

Det går frem av notatene til grunnlovsendringene at det var Christian Frederik selv som kom

med flaggforslagene i den omarbeidede grunnlovsteksten fra begynnelsen av juli 1814.⁸⁵ Da han i sine forslag valgte to alternativer til flagg, kan det være fordi han skjønnte at dannebrog med løven hadde utspilt sin rolle. Dette røde og hvite flagget var et interimflagg som skulle benyttes i Norge inntil landet igjen kunne forenes med Danmark. Den politiske utviklingen hadde løpt fra dette målet, og en gjenforening var ikke lenger aktuell. Dette var Christian Frederik klar over. Hans mål endret seg derfor. Det var ikke lenger hans egne og dynastiets interesser som sto i fokus.

Christian Frederik kjempet for Norges sak og for best mulige betingelser i en fremtidig union med Sverige. Minst mulig av Grunnloven fra 17. mai skulle endres. Det var bare det som var nødvendig for å vedta en union, og dertil en del nasjonale krav som tidligere ikke hadde vært nødvendige å nevne, men som i en union var viktige for den norske likestillingen med Sverige. Blant disse var at Universitetet skulle *”klækkelig under støttes”* og *”Det norske Vaaben bliver uforandret”*. På denne bakgrunn foreslo Christian Frederik at *”Det norske Flag bliver uforandret eller og efter Kongens Befaling graat og grønt”*.⁸⁶

Det eksisterer ingen skriftlige kilder om hvorfor Christian Frederik foreslo et alternativt grått og grønt flagg. Men det er naturlig å anta at han hadde innsett at på lengre sikt ville det være uholdbart for Norge å ha et nasjonalflagg som var så likt det danske. Han må ha tenkt at i en fremtidig union med Sverige ville det være viktig å opptre med entydige og klare symboler som skilte Norge fra alle andre nasjoner. I denne situasjonen var det nærliggende for Christian Frederik å foreslå de fargene som regenten allerede i februar 1814 hadde bestemt skulle være de norske hoffarger. Dette var de fargene som om våren og forsommeren i enkelte sammenhenger var forbundet med Norge,

og de fargene som han selv hadde beskrevet som de nasjonale i begynnelsen av juni 1814, da han kunngjorde at den norske kokarden skulle være grå og grønn.

I det alternative grå og grønne flagget fra juli 1814 var bare fargene bestemt. Ingen ting var sagt om flaggets form og innhold. Vi vet ikke om Christian Frederik tenkte seg et korsflagg, et horisontalt eller vertikalt delt flagg eller andre løsninger. Det er tydelig at fargene var viktigere enn formen. Når utformingen av flagget ikke er nevnt, er det naturlig å tro at Christian Frederik tenkte seg at det skulle være identisk med flagget fra februar, altså et korsflagg som det danske og svenske. Hadde han hatt andre forslag, ville han nok ha nevnt dem helt eksplisitt.

Resultatet av dette forslaget var at Norge sto med to alternativer til nasjonalt flagg sommeren 1814. Det ene var det vedtatte flagget med løven fra februar. Det andre var det grå og grønne flaggforslaget fra juli. Disse to alternativene skulle i tiden fremover konkurrere om folkets gunst og bestemmes av et overordentlig storting⁸⁷ som skulle endre Grunnloven slik at den ble tilpasset en svensk-norsk union. Men høsten 1814 kom et annet flaggspørsmål i fokus.

KRIG OG ANERKJENNELSE

Kronprins Carl Johan og svenskene forlangte i slutten av juli 1814 at Christian Frederik skulle legge ned makten betingelsesløst og at festningene Fredriksten og Fredrikstad skulle besettes av svenske styrker. Dette kunne ikke Christian Frederik og det norske statsråd godta. Dermed var krig mellom Sverige og Norge uunngåelig. Den korte krigen endte med en våpenstillstandsavtale som ble sluttforhandlet om kvelden 14. august.

I punkt 12 i den franske teksten står det: *”Le pavillon Norvégien sera respecté durant l’armistice”*.⁸⁸ Setningen kan oversettes slik: *”Det norske flagget skal respekteres så lenge våpenstillstanden varer.”* Dette er første gang det norske flagget fra februar ble anerkjent, riktignok offisielt bare av Sverige. Men i praksis vil det si av alle europeiske stater. Våpenstillstandsavtalen gjaldt frem til 21. oktober. Innen denne dato måtte unionen mellom Norge og Sverige bli vedtatt.

UNIONSFLAGG ELLER EGET NORSK FLAGG

Det overordentlige storting var berammet til 7. oktober 1814. 20. oktober bestemte Stortinget med 72 stemmer mot 5 at Norge skulle gå inn i en union med Sverige. Kongevalget ble utsatt til endringene i Grunnloven var gjennomført. Disse endringene gjaldt først og fremst konstitusjonelle spørsmål som kongens forhold til Stortinget og særnorske krav for å få en best mulig likestilling i unionen. Flaggspørsmålet var blant disse siste sakene.

Hvordan skulle det norske flagget, eller rettere sagt flaggene, se ut i den nye unionen? Handelsflagget og orlogsflagget fra februar var det sterk uenighet om, og selv Christian Frederik hadde med sine endringsforslag til Grunnloven antydning at flagget måtte forandres. Men hvordan skulle et helt nytt norsk flagg se ut? Skulle det være et unionsflagg, eller skulle Norge ha et flagg som var helt forskjellig fra det svenske? Hadde Norge egentlig rett til eget flagg ved inngåelse i en union med Sverige?

Svenskene hadde allerede i september oppnevnt en forhandlingsdelegasjon som skulle drøfte endringer i Grunnloven av 17. mai og komme

Disse flaggforslagene, som i dag ligger i Livrustkammeret i Stockholm, er antagelig forslagene som de svenske kommissærene hadde til et nytt svensk-norsk handels- og orlogsflagg for unionen. Flaggene har den norske løve i det svenske flagget slik som den sto i det danske flagget. I virkeligheten var dette en parallell til Christian Frederiks flagg fra februar 1814. Livrustkammeret, Stockholm

med svenske krav til Stortingets representanter. Delegasjonen besto av seks kommissærer.⁸⁹ 17. oktober ble det holdt et møte mellom den svenske delegasjonen og representanter for Stortinget for å legge frem de svenske og norske synene på flaggspørsmålet.

De norske representantene argumenterte for et eget norsk flagg. Norge var et likestilt rike med Sverige og burde ha sitt eget flagg som skilte norske handelsfartøyer fra de svenske. De svenske kommissærene forsøkte derimot å overbevise nordmennene om at et unionsflagg var å foretrekke. Svenskene trakk særlig frem handelsfarten på Middelhavet og forholdet til barbareskstatene i sine begrunnelser for et felles flagg. Barbareskstatene forlangte store pengesummer for å kunne seile med fritt leide sør for Kapp Finisterre. Hvis norske handelsskip

seilte under et unionsflagg, ville utgiftene allerede være betalt av den svenske staten. Nordmennene måtte selv betale hvis de ville beholde et eget flagg som var forskjellig fra det svenske. De svenske kommissærenes argumentasjon hadde tydeligvis innvirkning på enkelte av den norske komiteens medlemmer. I et brev til den svenske kongen etter møtet skrev kommissærene at *"De två bönderna, som befinna sig i comitéen, voro af vår mening, så snart de blefvo underrättade att en tillökning i skatterna erfordrades för att bibehålla fred med Barbaresquerna; [...]."*⁹⁰

Men svenskene la ikke bare frem et prinsipielt syn på flaggspørsmålet. De hadde også et konkret forslag til norske flagg. I brevet til kongen skrev de videre: *"Vi yttrade tillika den förmodan, at E.K.M:t skulle med nöje låta Norrska lejonet få ett rum i den Svenska flaggan, och man syntes vara ganska nöjd dermed."* Det er trolig dette forslaget som i dag

ligger i Livrustkammeret i Stockholm og som viser det svenske splittflagget og det svenske stuttflagget med en norsk løve i øverste felt nærmest stangen.⁹¹ Flagget som de svenske kommissærene foreslo, var i virkeligheten en parallell til Christian Frederiks flagg fra februar. Forskjellen var at dannebrog var skiftet ut med det blå og gule svenske flagget. Løven med hellebard var i begge tilfeller plassert i samme felt.

Den norske flaggkomiteen og de svenske kommissærene hadde to prinsipielt ulike syn på flaggspørsmålet. Nordmennene ville ha et eget norsk flagg, svenskene ville at nordmennene skulle velge et unionsflagg. Bakgrunnen for dette var selvfølgelig svenskene og nordmennenes forskjellige politiske syn på unionen. Det norske storting arbeidet for en størst mulig selvstendighet i forholdet til Sverige. De svenske kommissærene ønsket en tettest mulig union.

1. november skulle flaggspørsmålet opp i Stortinget. I Grunnloven fra 17. mai sto det ikke noe om det norske flagget. Det ble derfor foreslått at flaggsaken skulle inn som en ny paragraf i Grunnloven. Komiteen foreslo at ordlyden i denne nye paragrafen skulle være: *"Norge har Ret til at have sit eget Koffardie-Flag. Dets Orlogs-Flag bliver et Unions-Flag."* Dette var helt klart et kompromiss mellom de svenske og norske interessene.

Det ble en livlig debatt i ordskiftet etter fremleggelsen. Sorenskriver Hans Leierdahl Nansen mente at i tillegg til de foreslåtte flaggene måtte Norge ha et eget krigsflagg og at landets *"Krigsfartøier ikke skulde bruge Unions=Flagget, uden naar de agerede i Fælledsskab med de Svenske."*⁹² Dette ble imidlertid forkastet med 41 mot 36 stemmer. Sorenskriver Arnoldus Koren, som i sin iver over debatten skal ha reist seg 83 ganger, *"fortalte, at han havde en Fætter, som havde været Slave i Algier og foreslog i den Anledning, at man*

maatte have Lov til efter eget Tykke at bruge National= eller Unionsflag, for at spare Afgiften til de barbariske Magter".⁹³ Også dette forslaget ble forkastet med stort flertall.

Sogneprest Niels Dahl fra Eivindvik fryktet omdannelse av de to nasjonene til én (amalgamasjon) mer enn de fleste, og ville *"at Norge baade til Orlogs og Coffardis skulde have sit eget Flag"*, uten at han klarte å overbevise Stortinget om det samme.⁹⁴ Biskop Christian Sørensen fra Kristiansand talte etter Pavels' mening *"meget kraftfuldt og skjønt"*. *"Jeg samstemmer aldeles med dem,"* begynte Sørensen, *"som foreslaae eget Flag. – Hvad er et Flag, Agtværdigste! Uden et for sig selv bestaaende Folks Kjendemerke? – Vi have indgaaet at forene os med Sverig, som en selvstændig Stat, der har fælleds Konge med dette Rige; - men vi have ikke indgaaet nogen Sammensmeltning; - Norge beholder sit gamle Navn, Sverig beholder sit; - dette fastsatte Forhold imellem begge Rigerne bør vort Flag forkynde Nationerne"*. Biskopen støttet også komiteens forslag om unionsflagg som *"fra begge Rigerne Krigsskibe forkynde deres fælleds Forsvar!"*⁹⁵ Doktor Alexander Møller fra Arendal ville endre paragrafens første ledd fra å lyde *"Norge har Ret til at have [...]"* til *"Norge skal have sit eget Coffardie=Flag"*. Etter at Møllers forslag var blitt forkastet med 46 stemmer, ble komiteens forslag vedtatt med stort flertall, uten endringer.

Hverken de svenske kommissærene eller nordmennene fikk det slik de primært hadde ønsket. Men begge parter så realistisk på flaggspørsmålet og kunne leve med tekstens prinsipielle mening. Nordmennene hadde fått rett til et særegent handelsflagg, forskjellig fra det svenske, som kunne heises fra alle norske skip. Svenskene hadde fått gjennom at orlogsflagget skulle være et unionsflagg. I realiteten betydde det at også statsflagget ble et unionsflagg og skulle heises, ikke bare fra orlogsfartøyer, men også fra

alle festninger og statlige bygninger. Resultatet var derfor at Norge skulle få både et eget flagg og et unionsflagg.

Det var først og fremst prinsippene som ble diskutert i stortingsdebatten om flaggene. Bare i liten grad gikk debatten inn på flaggenes form og farge. Etter vedtaket 1. november var fremdeles tre sentrale flaggs spørsmål uløste. Hvordan skulle det norske handelsflagget se ut? Hvilket handelsflagg skulle norske skip føre for å tilfredsstille barbareskstatene? Hvordan skulle unionsflagget se ut?

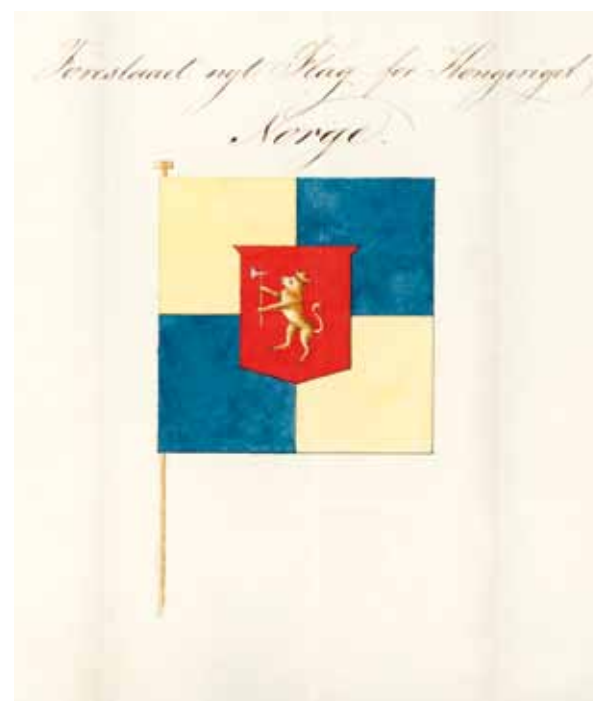
UTSETTELSE AV HANDELSFLAGGET

Norge hadde rett til eget handelsflagg. Det var utvetydig vedtatt i Stortinget, og denne retten ville stortingsmennene bruke. Landet hadde siden februar hatt et eget flagg som etter hvert var blitt godt kjent og brukt av norske skippere på alle hav.⁹⁶ Spørsmålet var om Norge fremdeles ville benytte dette som sitt viktigste nasjonalsymbol, om landet ville endre flagget til grå og grønne farger etter forslag fra Christian Frederik – eller forme et helt nytt handelsflagg?

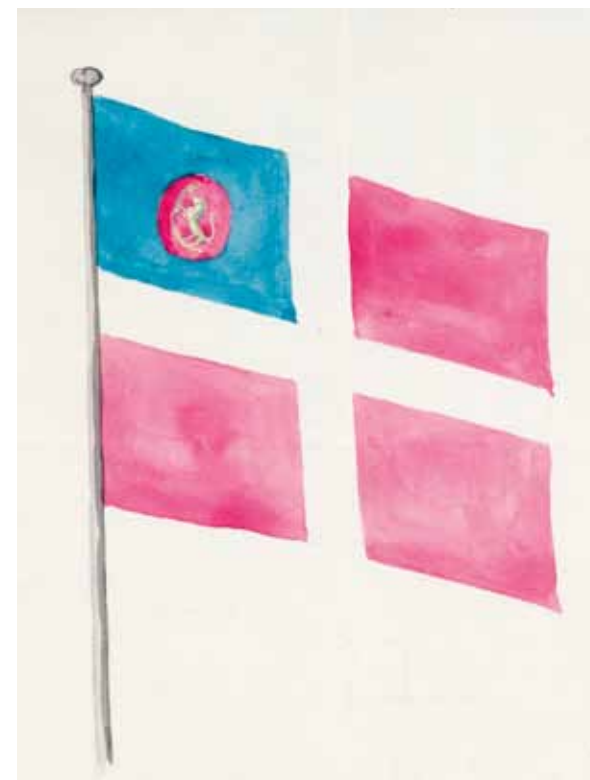
I stortingsdebatten hadde doktor Møller i sitt innlegg hevdet at det var viktig å beholde det nåværende flagget *”med saa liden Forandring, som muligt, helst saaledes, som det nu er, da det er meest overensstemmende med det Flag, under hvilket Norges Handel forhen er ført”*.⁹⁷ Han hadde flere stortingsmenn bak seg i dette. Men de fleste stortingsrepresentantene synes imidlertid å ha vært enige med biskop Sørensen som sa at spørsmålet om *”hvilke Farver? – hvilken Fordeling af Farver? – er mindre betydende; – kun der blive et fra andre kjendeligen afsondret Flag! Altsaa ingenlunde som det nu er, hvilket, ved dets alt for store Lighed med det Danske, let kan føre til Vildfarelser”*.⁹⁸

Møller og Sørensen sto derfor på hver sin side i spørsmålet om skjebnen til Christian Frederiks flagg. Møller og hans likesinnedes argument var at det røde og hvite flagget hadde tradisjon og var kjent av våre handelspartnere gjennom flere hundre år og hadde, med løve, vært norsk flagg siden februar 1814. Sørenssens synspunkt var at flagget var for likt det danske. Hvis Norge skulle hevde seg som et eget rike, måtte nasjonen ha et flagg som skilte seg ut fra alle andre lands flagg.

Flere av representantene som var enige med Sørensen, hadde allerede i slutten av oktober 1814 sendt inn konkrete flaggforslag til Stortingets flaggkomité for at de kunne vurderes som alternativer til det eksisterende flagget.

Kaptein og kontorsjef i 5. departement, Gregers Fougner Lundh, leverte inn et forslag til nytt flagg 20. oktober 1814. Forslaget har brutt med korsformen og har svenske farger. Foto: Stortingsarkivet

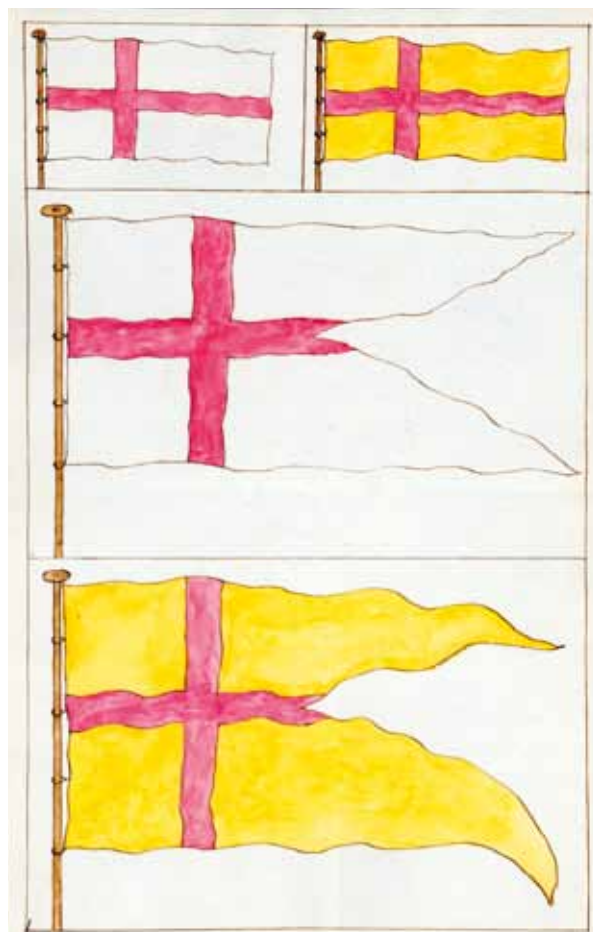
Dette forslaget kom inn til Stortinget i oktober 1814 og hadde mange likheter med Christian Frederiks flagg. Den røde fargen i øverste felt nærmest stangen er byttet ut med et blått felt. Den norske løve med hellebard er plassert i dette feltet. Foto: Stortingsarkivet

En anonym forslagsstiller foreslo to ulike alternativer, enten et flagg med rødt skandinavisk kors på hvit bunn eller et rødt skandinavisk kors på gul bunn. Begge var enkle og hadde den samme korsformen som det svenske og danske flagget, men skilte seg i farger klart fra dem begge. En annen anonym forslagsstiller hadde sendt inn et tegneark med 24 forskjellige flaggvarianter. De fleste av disse hadde skandinaviske kors, andreakors, eller tre vertikale felt. Men også mer kuriøse og fantasifulle

former som sirkler, diamanter og bokstaven N ble foreslått som hovedmotiv. Alle de 24 flaggene hadde fargekombinasjoner i rødt, gult, blått og hvitt, men mest i rødt og hvitt. Forslagsstilleren begrunnet dette med at *”jeg troede Nationen mest yndede disse Farver, som i saa lang Tid have været brugte”*.⁹⁹ Ellers bar disse forslagene preg av lite gjennomtenkt innhold og mening.

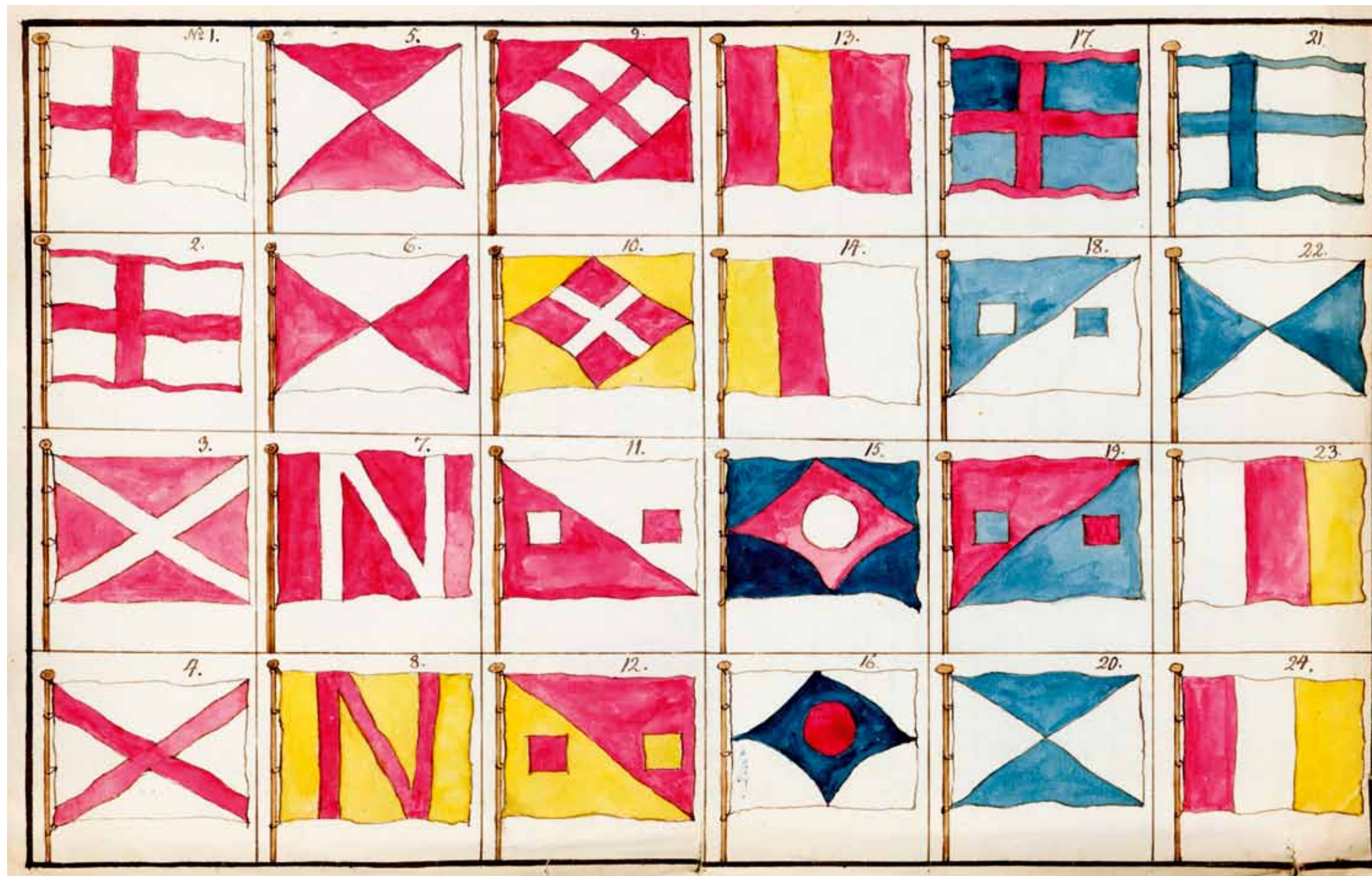
Et tredje forslag ble levert inn av Gregers Fougner Lundh som var kaptein og kontorsjef i 5. departement. Han foreslo dannebrog med et blått felt øverst nærmest stangen. I dette feltet skulle den norske løve plasseres. I praksis ville det si en variant av det allerede eksisterende flagget. Lundh leverte også inn et forslag som besto av et kvadratisk flagg delt i fire like store rutefelt, i blått og gult, og med den norske løve i rødt felt i midten. Løven skulle etter Lundhs mening ha *”St. Olufs Økse”*¹⁰⁰ i labbene og ikke hellebarden som etter hans utsagn var et dansk påfunn. Stortingsrepresentant Svend Busch Brun sendte inn et mer radikalt forslag hvor flagget var delt horisontalt i de tre fargene mellomblått, høyrødt og *”Skovgrønt”*, med den norske løven i midten nær stangen. Denne typen frie komposisjoner motivert ut fra natursymbolikk skulle det komme flere eksempler på i de nærmeste årene.

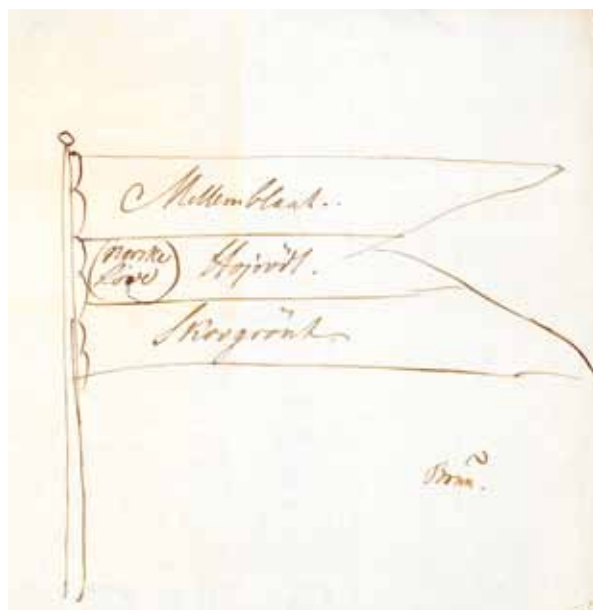
Stortingets flaggkomité var i villrede om hvilken vei de skulle gå både med flaggets form og hvilke farger som skulle brukes. Problemet var at ingen kunne fortelle hva som var Norges historiske farger. Lundhs begrunnelse for å bruke blått og gult i sitt flaggforslag var at han i Hamarkroniken som var skrevet på 1500-tallet, hadde funnet ut at disse fargene var Norges hoffarger. Andre, som juristen Jens Christian Berg, mente imidlertid at gult og rødt var Norges nasjonale farger allerede i middelalderen og at landets riksvåpen gjennom hele foreningstiden med Danmark hadde

Mange var interessert i et nytt norsk flagg. Et anonymt forslag som kom inn til Stortinget i oktober 1814, ville beholde korsflagget og har tegnet to flagg som begge har rødt kors på henholdsvis hvitt og gult felt.
Foto: Stortingsarkivet

Disse anonyme forslagene kom inn til Stortinget høsten 1814. De likner mer på signalflegg enn på nasjonalflagg og forteller hvor usikre nordmenn var på hvordan et fremtidig flagg skulle se ut. Alle er i to eller tre av fargene rødt, hvitt, gult og blått. Legg ellers merke til forslaget med bokstaven N for Norge.
Foto: Stortingsarkivet

Stortingsmann Brun sendte inn et forslag med tre horisontale felt i blått, rødt og grønt. Den norske løven skulle etter Bruns mening være plassert mot stangen i det mellomste feltet. Foto: Stortingsarkivet

opprettholdt disse fargene. Atter andre hevdet at rødt og hvitt gjennom så mange hundre år hadde vært de farger norske sjømenn hadde seilt under, at rødt og hvitt måtte betraktes som de norske farger. Stortingskomiteen tok imidlertid ikke hensyn til noen av forslagene som var kommet inn. De valgte en helt annen løsning. 15. november la komiteen frem følgende forslag: *”Flagget troer Committeeen kunne være enten hvitt med den norske Løve i grønt Feldt, eller hvitt med en grøn Stribe i Midten.”*¹⁰¹ Stortingskomiteen gikk med andre ord tilbake til Christian Frederiks alternative flagg fra juli 1814, men de erstattet grått med hvitt. Bakgrunnen for dette siste er antagelig at hvitt og grønt ville være tydeligere enn grått og hvitt på lengre avstand.

Når stortingskomiteen forkastet andre flaggforslag og valgte grønt, har antagelig tre forhold vært særlig avgjørende. For det første var det en nøytral farge sammenliknet med det danske og svenske flagget. For det andre var grønt i noen kretser oppfattet som en norsk farge. Og for det tredje var grønt, som tidligere nevnt, gjennom revolusjonsårene blitt oppfattet som en frihetens farge.

Samtidig med dette forslaget anmodet komiteen regjeringen om å lage en tegning av det nye norske handelsflagget og å underrette alle utenlandske gesandter og konsuler om bestemmelsene som ble gjort. Komiteen foreslo også *”at det hidindtil under Vaabenstilstanden erkjendte norske Flag”* skulle brukes ut året og at det nye skulle tre i kraft 1. januar 1815.¹⁰²

Det som kunne se ut som en seier for det grønne og hvite norske flagget, skulle imidlertid bli kortvarig. Usikkerheten om flagget var stor, og det var ingen forslag som stortingsrepresentantene entydig kunne samle seg om. Allerede 18. november vedtok derfor Odelstinget *”at det nuværende Norske Handelsflag skal, indtil næste ordentlige Storthing anderledes bestemmer, bruges paa alle de Skibe, som udexpederes paa de kortere Farvande, og som ikke behøve Sopasse”*. 22. november vedtok Lagtinget det samme.¹⁰³

Resultatet ble derfor at det grønne flagget som var blitt aktuelt sommeren 1814, hadde utspilt sin rolle et halvt år senere. Christian Frederiks flagg skulle inntil Stortinget kom sammen i 1815, være et interimflagg eller provisorisk flagg for Norge, men bare på kortere avstander. I Middelhavet, der det var nødvendig med tyrkisk sjøpass, måtte norske skip seile under et annet flagg.

SVENSK FLAGG TIL MIDDELHAVSFART

Barbareskstatene på nordkysten av Afrika forlangte at utenlandske sjøfartsnasjoner som seilte sør for Kapp Finisterre, måtte inngå en traktat med dem og dessuten betale en årlig avgift. Handelsskipene fikk da et såkalt tyrkisk sjøpass som ga dem fritt leide i Middelhavet. Hvis de ikke hadde dette passet, kunne handelsfartøyene risikere å bli kapret av skip fra disse *”røverstatene”*. Traktatene som Norge tidligere hadde nytt godt av, var opphørt ved adskillelsen fra Danmark. Norske sjøfolk torde derfor ikke seile under norsk flagg før nye traktater var på plass.¹⁰⁴

Hvis norske skip skulle seile under sitt eget handelsflagg, måtte landet inngå en traktat med barbareskstatene. Prisen for en slik traktat ville angivelig være 250 000 spesidaler.¹⁰⁵ I tillegg kom de årlige avgiftene. I et brev av 4. november 1814 skrev kronprins Carl Johan til de svenske kommissærer at *”Vi have netop faaet den efterretning, at Deyen af Tunis er død. Hans efterfølger fordrer 200,000 Piaster for at respektere vort flag i Middelhavet, og jeg forudsætter nok, at han vil forlange 500,000 for at respektere det norske flag. Keiseren af Marokko, som er os særlig forbunden, vil sandsynligvis ikke kræve mere; men Deyen af Algier, som i den henseende ikke kjender venner, vil kanske forlange en million. Siger det til disse herrer”*.¹⁰⁶

”Disse herrer” som kronprinsen lett ironisk henviser til, er naturligvis de norske forhandlerne som utmerket godt visste hvor sårbart landet var økonomisk. Carl Johans brev forsterket naturligvis bare de norske forhandlerens oppfatning av at landet ikke hadde finansielle muligheter til å inngå en avtale med barbareskstatene. Dessuten ville det ta tid å forhandle seg frem til en traktat. Skipsfarten i Middelhavet var så viktig for norsk handel at en

utsettelse ikke var akseptabel. Det måtte derfor finnes en annen utvei. Den eneste løsningen var å benytte seg av det rene svenske handelsflagget eller et svensk-norsk unionsflagg.

Primært foretrakk de norske forhandlerne et felles unionsflagg fremfor et rent svensk handelsflagg, og 3. november foreslo de at Norge skulle ha *”Ret til, naar og saa ofte det finder for godt, til Sikkerhed for Barbarerne, at bruge et for begge Rigerne opprettende fælleds Scandinavisk Flag – herved beholdt Nationen sit Flag og de dermed forbundne, ikke ubetydelige fortrinlige Fragte=Intægter, og besparede, ved ikkun at tage partiel Andeel i Udgifterne til Sørover=Staterne i Middelhavet”*.¹⁰⁷ Det ville imidlertid ta tid før et unionsflagg var ferdig utarbeidet. Og deretter måtte det forhandles med barbareskstatene om dette nye skandinaviske flagget. Det er for øvrig interessant at dette unionsflagget ble kalt et skandinavisk flagg. Det kan tyde på at den norske komiteen tenkte seg et felles handelsflagg som var annerledes enn både det norske og svenske flagget.

Et felles handelsflagg for unionen ble derfor lagt til side ettersom komiteen var av den *”Formening: at ingen fast Bestemmelse nu kan tages med Hensyn til Koffardie=Flagget, for saavidt samme skulde bruges paa de længere Farvande, forinden Hans Majestæt har truffet det fornødne Arrangement med de barbariske Magter”*.¹⁰⁸

Men det hastet med å få en bestemmelse om flaggføringen i Middelhavet. Det var bakgrunnen for at Stortinget allerede dagen etter, 16. november, anmodet Hans Majestet om *”at det ad interim maa være de norske Skibe tilladt, paa længere Farvande, at bruge det svenske Flag, og om, at disse Skibe tillige kunne blive forsynede med tyrkisk Söpass fra Sverrig”*.¹⁰⁹ Dette hadde hverken kronprinsen eller det svenske statsråd noen innsigelser til. Tvert imot, det var denne utviklingen de ønsket og hadde argumentert for siden kommissærene kom til Norge.

Det synes også som om Carl Johan umiddelbart antok denne ordningen. For i en resolusjon av 5. januar 1815 heter det at saken allerede var avgjort.¹¹⁰ Den praktiske bekreftelsen på at denne ordningen var trådt i kraft kom i en skrivelse av 30. januar fra finansdepartementet til landets fire stiftamtmenn. Der heter det at *”algjerske Passer, udstædte af Commerce=Collegiet i Stockholm [...] til Brug for norske Skibe under svensk Flag”* utleveres av departementet. Den norske skipsfarten på Middelhavet var dermed sikret, men på en måte som mange ikke var særlig begeistret for. Selv om det svenske flagget skulle være et midlertidig flagg inntil et felles unionsflagg ble antatt, var det lite populært. For mange føltes det forsmedelig å seile under det som ble oppfattet som et fremmed flagg.¹¹¹

CARL JOHANS KUNNGJØRING AV UNIONSFLAGGET

I Grunnlovens § 111 2. ledd, som ble vedtatt 4. november 1814, ble det bestemt at Norges *”Orlogs=Flag bliver et Unions=Flag”* uten at dette flagget ble nærmere spesifisert. Det var, i alle fall for mange nordmenn, naturlig å tenke seg et unionsflagg som enten var sammensatt av svenske og norske farger i full likestilling eller et felles flagg med nye farger som skulle representere begge rikene. Man tenkte seg med andre ord et *”Scandinavisk Flag”* som symboliserte fellesskapet i den nye unionen. Også enkelte svenske embetsmenn tenkte i disse baner. Jørgen Herman Vogt fortalte i sine erindringer at den svenske admiral og statsråd Puke mente unionsflagget hverken skulle være svensk eller norsk *”men helt nytt, i overensstemmelse med en ny tingenes orden”*.¹¹²

I unionskomiteen som arbeidet med flaggets utseende ble det lagt frem flere ulike forslag til felles orlogsflagg. Admiral Puke la blant annet frem et forslag som *”indeholdt de tre Farver, Rødt, Hvidt og Blaåt”* som var anbrakt på nesten samme måte som i det senere norske handelsflagget.¹¹³ Forslaget ble forkastet fordi svenskene ikke ville oppgi sitt gamle flagg. Resultatet ble at komiteen gikk inn for et alternativ som den norske statsminister, Peder Anker, var kommet med. Utkastet var et hvitt andreakors på rød bakgrunn. Ankers forslag til flagg ble satt inn som unionsmerke i det svenske flagget. Dette ble bifalt av kongen *”efterdi det ansees at indeholde Norges Farver alene”*.¹¹⁴

Dette første svensk-norske unionsmerket med hvitt diagonalt kors på rød bunn skulle symbolisere Norge i unionen. Det er ingen kjent norsk tradisjon for andreakors. Korset var imidlertid kjent på skip over store deler av Europa og var brukt gjennom flere hundre år i Skottland, Russland, Spania og de spanske nederlandene. Det er også verd å merke seg at svenske offiserer førte et gult andreakors i det øvre feltet mot stangen i det svenske splittflagget.¹¹⁵

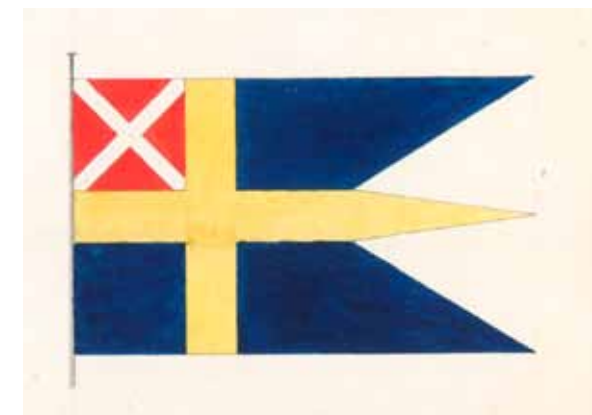
Anker foreslo dette unionsmerket trolig fordi rødt og hvitt var fargene Norge hadde brukt gjennom mange hundre år. Korset var riktig nok en variant av det danske og svenske, men det var trolig inspirert av den skotske delen av Storbritannias flagg. Mange kritikere av unionsmerket kommenterte det derfor som halvt dansk og halvt skotsk. Resten av unionsflagget var svensk.

I en kongelig resolusjon av 7. mars 1815 ble det bestemt at ettersom Grunnloven hadde fastsatt at orlogsflagget skulle være *”et fælles Unionsflag, saa har hans Majestæt fundet for godt, at de norske Farver skulle optages i det svenske Orlogsflag, [...]”*. Resolusjonen

henviser samtidig til en undertekst som forteller at *”Unionsflaget deles ved et gult Kors i 4 Felt, hvoraf de 3de ere mørkeblaae, og det 4de, øverst ved Flagstangen, rødt med et hvitt Kors paa Kryds”*.¹¹⁶

Blant mange nordmenn var det en oppfatning av at dette unionsflagget ikke uttrykte likestillingen som Norge og Sverige skulle ha i unionen. Til dette repliserte mange svensker at *”Norges Farver i Unionsflaget ere blevne anbragte i et Forhold, der var tilstrækkeligt med Hensyn til den virkelige Styrke, som Norge kan, eller maaske agter, at yde [...]”*.¹¹⁷ Flagget ga klart uttrykk for hvilken stat som var den førende og hvilken som var den svakere i unionen. I virkeligheten var dette unionsflagget en parallell til forslaget som var satt frem i oktober 1814 av de svenske kommissærene, og som ble avvist av nordmennene. Riktignok var løven nå skiftet ut med et rødt og hvitt korsfelt. Men omfanget av det *”norske”* feltet var ikke større enn i det avviste forslaget. Ut fra et vexillologisk synspunkt er det ikke tvil om at andreakorset var en adskillig bedre løsning enn den heraldiske løven. Problemet var at andreakorset ikke var, og aldri hadde vært, et norsk symbol.

Et annet spørsmål som ble stilt til unionsflaggets utseende, var unionsmerkets størrelse og form. Utgangspunktet for denne problemstillingen var at proporsjonene i det svenske orlogsflagget og det norske orlogsflagget var forskjellige. Det norske var en replika av det danske hvor det øverste feltet nærmest stangen allerede i 1696 var fastslått å være et kvadrat hvor høyde og lengde forholdt seg som 3:3. Det svenske orlogsflagget, derimot, skal ikke hatt faste formelle proporsjoner på denne tiden.¹¹⁸ Det var derfor usikkerhet om hvordan det nye norske unionsflaggets proporsjoner skulle oppfattes. Ingen resolusjoner eller forordninger klarla flaggfeltenes forhold til hverandre.

Det svensk-norske unionsorlogsflagget av 7.3.1815. For første gang fikk Norge et flagg med splitt og tunge. På denne tegningen er det ”norske” feltet tegnet som et kvadrat. I dag er dette feltet i svenske flagg et rektangel.

I et brev fra generaladjutanten for den svenske flåten, Olof Rudolf Cederstrøm, som er datert 14. mai 1816, ble det imidlertid vedlagt en offisiell tegning av det *”nya förenade Svenska og Norrska flaggen samt Wimpelen”*. Denne tegningen viser at det felles unionsflagget skulle ha et kvadratisk unionsmerke. Dette blir bekreftet i saluttreglementet av 1836 der tegningen av unionsmerket i flagget også er kvadratisk.¹¹⁹ Vimpelen som har en lang splitt, er delt horisontalt i to med et øvre blått felt og et nedre gult felt. I det øvre feltet nærmest stangen sitter et rektangulært unionsmerke. Lengden på vimpelen er omtrent 25 ganger høyden.¹²⁰

Et annet forhold som ikke ble tatt opp i komiteen og som heller ikke ble nevnt i kommentarene til unionsflaggets utseende, var splittens form. Danmark og Sverige hadde i flere hundre år hatt forskjellige utforminger av sine orlogsflagg. Danmark hadde en lang splitt inn i flaggets frie ende.

7. mars 1815 ble det i en kongelig resolusjon bestemt at Sverige og Norge skulle ha felles unionsflagg. Dette stats- og orlogsflagget skulle være et svensk splittflagg med tunge, men ha et rødt felt i det øverste hjørnet nærmest stangen. I det røde feltet skulle det tegnes et hvitt diagonalt kors etter den norske statsminister Peder Ankers forslag. Det røde feltet skulle symbolisere Norge. Dampskipet "Prinds Carl" malt i 1830 av M. A. Appel. Vest-Agder-museet Kristiansand

Sverige hadde en tunge i tillegg til splitten. Norge hadde beholdt den danske formen da Christian Frederiks flagg ble skapt og landet fikk sitt første orlogsflagg. Unionsflagget som ble proklamert 7. mars 1815, har ingen beskrivelse av splitten. Men underforstått fikk flagget både splitt og tunge. Uten at det ble eksplisitt nevnt, brøt Norge med en flaggtradisjon landet hadde hatt siden 1600-tallet.

Ved en generaladjutants skrivelse av 20. april ble det meddelt alle militære kommandanter at det nye unionsflagget etter kongens befaling skulle heises fra festninger, skanser, batterier og krigsfartøyer første gang 6. juni og deretter ved alle passende anledninger.¹²¹ Dette unionsflagget ble også benyttet som rikenes ordinære statsflagg og heist på tollboder og andre ikke militære statlige eiendommer.

Det nye orlogsflagget skapte lite begeistring i Norge. Det ble hevdet at det var ¾ svensk og bare ¼ norsk og at likestillingen Norge var blitt lovet i unionen, allerede var brutt med dette unionsflagget. Mange så flagget som et ledd i eller varsel om svenske amalgamasjonsplaner. Den norske mindreverdigheitsfølelsen var tydelig i mange kretser. Bak den norske harmen lå også det faktum at flaggets form og farger aldri var vedtatt av Stortinget, men kunngjort fordi kongen hadde *”fundet det for godt”*. Jørgen Herman Vogt¹²² skrev dessuten i *Rigstidene* at flagget ikke var bekjentgjort på en korrekt måte.¹²³

Det var uvilje flere steder mot å heise det nye unionsflagget. Dette kom til uttrykk på forskjellige måter. 1. mai 1815 ble Lindøy batteri ved Egersund, som alle andre batterier i Norge, pålagt å heise unionsflagget fra 6. juni 1815. Kommandant Mads Lind Nissen gjorde det imidlertid klart at han ikke ville respektere denne ordren. I en skrivelse fra generalkommandoen av 8. mai ble det

svart at det var en plikt for dem å sende det nye flagget til Egersund batteri slik at det kunne bli heist *”naar Indvaanerne ønskede det”*.¹²⁴ Kommandoen befalte altså ikke at unionsflagget skulle heises på Egersunds batteri, *”men forbydes aldeles, at der efter 6te Juni heises noget andet Flag end det nu bestemte Unionsflag”*. Det gamle flagget skulle inntil videre beholdes ved batteriet som inventarium. Dette var en diplomatisk avgjørelse slik at Nissen slapp å handle mot sin samvittighet.¹²⁵

6. juni 1815 ble det svensk-norske unionsflagget med splitt og tunge offisielt heist fra landets festninger. I løpet av halvannet år hadde Norge hatt tre ulike orlogs- og festningsflagg. Ved inngangen til 1814 hadde det rene dannebrog med splitt valet fra alle skanser, kasteller og festninger i landet. I februar 1814 var det blitt erstattet av dannebrog med den norske løve i øverste hjørne nærmest stangen. Og i juni 1815 ble unionsflagget med splitt og tunge heist fra alle offentlige flaggstenger. Til alt overmål ble et fjerde orlogsflagg, det rene svenske, heist fra Akershus festning ved spesielle anledninger, som dagen etter kongevalget 5. november.¹²⁶ Fire forskjellige nasjonale splittflagg i løpet av ett og et halvt år forteller kanskje mer enn noe annet at det norske samfunn, politisk og mentalt, gjennomgikk en endring som aldri tidligere.

STATUS VÅREN 1815

Utover høsten 1814 og gjennom det overordentlige stortings forhandlinger i oktober og november, hadde flaggspørsmålet vært en viktig symbolsak for landet. Mange av de norske forhandlerne og stortingsrepresentantene hadde kjempet for nye nasjonale norske flagguttrykk. I tilfellene hvor unionsflagg var nødvendig, hadde de arbeidet for egne felles flagg hvor svenske og norske symboler

var likestilte. Resultatet våren 1815 må ha vært nedslående for både biskop Sørenssen, sorenskriver Koren og kontorsjef Lundh. Lite av den nasjonale linjen var oppnådd.

Christian Frederiks dansklignende handelsflagg fra februar året før var fremdeles gjeldende norsk flagg på kortere avstander. Et rent svensk flagg ble benyttet av alle norske handelsskip i Middelhavet. Og et svensk orlogsflagg med et lite unionsmerke i øverste felt var den svensk-norske unionens felles statsflagg.

FORSLAG OM NYTT HANDELSFLAGG

Da det første ordentlige storting¹²⁷ ble åpnet 1. juli 1815, var det uvisst hvordan et nytt handelsflagg skulle komme til å se ut. Det var meningen at nettopp dette Stortinget skulle komme frem til en bestemmelse. Det overordentlige storting i 1814 hadde nemlig uttrykkelig pålagt Stortinget denne oppgaven. Loven av 12. januar 1815, som bestemte at Christian Frederiks handelsflagg skulle brukes nord for Kapp Finisterre, kunngjorde samtidig at dette bare gjaldt *”indtil næste Storthing a nderledes bestemmer”*.¹²⁸

Det var i månedene tidligere kommet inn tre forslag til et nytt norsk handelsflagg som skulle erstatte Christian Frederiks flagg. Det ene var fra Peder Jacobsen Bøgvald¹²⁹ som representerte Lister amt. Det andre var fra statsråd Niels Aall som hadde levert inn sitt forslag gjennom stortingsrepresentant Jacob Aall, et tredje forslag var anonymt. De ulike flaggforslagene gir en god indikasjon på de norske stortingsrepresentantenes forhold til unionen.

Bøgvald hadde store motforestillinger til den svensk-norske unionen. Han ville derfor endre minst mulig på det eksisterende handelsflagget til Christian Frederik. Hans forslag var å beholde de røde og hvite fargene, men erstatte korset med en vannrett hvit stripe i midten slik at flagget fikk tre like brede striper i rødt, hvitt og rødt. Riksvåpenet med *”St. Oles Øxe”* ville han flytte fra det øvre hjørnet til den hvite stripen.

Aalls forslag gikk i en helt annen retning. Han hadde den oppfatning at de gamle norske fargene hadde vært blått og hvitt. Forslaget ble derfor å få et blått flagg med hvitt kors etter skandinavisk mønster. I dette flaggutkastet la han inn tynne gule kanter rundt de fire blå feltene. Aalls framlegg ble derfor svært likt det svenske flagget. Av den grunn mente han det kunne egne seg til et felles handelsflagg for de to land.

Det anonyme forslaget var undertegnet K. D. og foreslo et flagg i fargene rødt, grønt og blått.

Odelstinget nedsatte 17. august en komité som skulle behandle forslagene fra Bøgvald og Aall. Samtidig fikk komiteen i oppdrag å vurdere et eget norsk handelsflagg til bruk både på kortere og lengre seilaser. Komiteens formann ble stortingspresident Wilhelm Frimann Koren Christie. De andre medlemmene var Christopher Anker Bergh, Johan Ditlev Borthig, Peter Olivarius Bugge, Peder Jacobsen Bøgvald, Henrik Gerner, Hans Leierdahl Nansen, Lorentz Lange og Teis Jacob Torkildsen Lundegaard. Flere av dem hadde tidligere vist interesse for nettopp denne saken.

Komiteens innstilling ble lagt frem i Stortinget 19. desember. Den konstaterte først at etter som § 111 i Grunnloven ga Norge rett til et eget koffardiflagg, var det etter komiteens mening uproblematisk

17. august 1815 kom det inn forslag til Stortinget om et nytt norsk handelsflagg fra stortingsrepresentant Peder Jacobsen Bøgvald fra Lister amt. Hans flagg var i rødt, hvitt og rødt med en løve i det hvite feltet. Av fargene kan vi tydelig lese at han var positiv til forbindelsen med Danmark.
Foto: Stortingsarkivet

for Stortinget å reise denne saken. Flaggkomiteen hevdet videre at det prinsipielt var tre muligheter når landet skulle ha et nytt handelsflagg, enten:

1. at Norske Coffardiaskibe stedse skulle bruge det Svenske Flag, eller
2. at de skulle føre et eget Norsk Flag – det nu havende eller et andet – eller endelig:

3. at Norge og Sverrig skulle forenes om et nyt fælleds Flag, forskjelligt fra begge Nationers nu brugelige”.

Det første alternativet mente komiteen ikke var aktuelt fordi det ”vilde unegteligen saare Nordmænds National-Følelse, at norske Handelsskibe stedse skulde føre Svensk Flag”.¹³⁰

Det andre alternativet, et eget flagg for Norge, mente komiteen var det beste. Men vanskeligheten, hevdet komiteemedlemmene, var at ”her kommer Nationalfølelsen i Strid med Statens oekonomiske Tarv”.¹³¹ Etter beregninger som var utført, ”vilde Norge, for dets Flags sikkerhed, neppe slippe med en Udgift, mindre end circa 250,000 Specier aarlig”.¹³² Dette var mer enn hele handelen var verd. Landet hadde rett og slett ikke råd til å betale barbareskstatene så store summer for å kunne seile fritt i Middelhavet. Heller ikke den enkelte reder eller det enkelte skip kunne pålegges så store avgifter uten at det ville ”ophæve al vor Handel paa Middelhavet”.¹³³

På denne bakgrunn mente komiteen at det var mest tilrådelig å foreslå et felles koffardiflagg for Sverige og Norge, med andre ord et felles handelsflagg for unionen. Det burde ikke krenke den norske nasjonale ære å seile under et felles flagg, mente komiteen, ”thi naar den Svenske Nation forandrer sit Flag, og den Norske sit, og begge enes om et nyt fælleds Flag, da respecteres de begge i denne Overeenskomst som selvstændige Nationer”.¹³⁴ Det viktigste var imidlertid at med et felles koffardiflagg ville avgiftene bli så lave at det norske økonomiske bidraget til ”de barbariske Stater” ville være mulig å bære.

Etter sin beste vurdering mente derfor komiteen at Norge burde få et felles handelsflagg med Sverige. Men hvordan skulle et slikt flagg se ut i praksis? Hvilke hensyn skulle man ta til de to lands flaggsymboler? Bøgvalds forslag ble umiddelbart forkastet fordi det tok utgangspunkt i at Norge skulle ha et eget flagg og fordi dette kom så tydelig frem i flaggets utforming og farger at svenskene aldri kunne godta hans utkast. Også det anonyme forslaget ble forkastet ”da den deri underligen anbragte og uheldigen valgte Allegorie ikke synes at fortjene nogen Opmærksomhed”.¹³⁵

I oktober 1815 kom det inn et forslag fra forretningsmann og politiker Nils Aall. Det ble innlevert til Stortinget av representanten Jacob Aall. Flagget var et korsflagg med de svenske fargene. Nils Aall leverte også et alternativ til dette. Dette forslaget var identisk med orlogsflagget av 17. mars med tverrskåret flaggduk.
Foto: Stortingsarkivet

Komiteen våget heller ikke å foreslå statsråd Aalls utkast fordi det på den ene side ”er Grund til at tvivle, om den Svenske Konge og Rigets Stænder ville antage et Flag, hvori der ikke findes det gule Kors, som Svenske Sømand, saavidt man veed, have en særdeles Forkjærlighed for; og paa den anden Side troer Committeeen, at den Norske Sømand ugjerne vil kalde det Flag sit, hvori han ikke finder den røde Farve; thi var det end historisk vist og avgjort (som det dog neppe er) at den røde Farve i Flaget ikke er eiendommelig Norsk, men at den kun hidhører fra Foreningen med Danmark, saa er den Norske Sømand i flere Aarhundrede vant at ansee den som Norsk”.¹³⁶

Komiteen med Christie i spissen mente derfor at et felles flagg måtte inneholde både gult og blått – og rødt og hvitt. Medlemmene var også av den oppfatning at orlogsflagget og handelsflagget burde være likt eller ”i det minste saalidet som mulig afvigende fra samme” fordi matrosen og sjømannen

skulle ha samme symbol når han forsvarte landet som når han drev handel for landets velstand. Utvalget var derfor kommet frem til at begge lands ønsker ville bli tilfredsstilt om flagget samsvarte med det eksisterende *”Unions-orlogsflag, men uden Split og Tunge, og med den Forandring, at ogsaa den forreste nedre Kvadrat blev rød, med hvidt Diagonal=Kors, liksom den bagerste øvre Kvadrat”*.¹³⁷ Dette var altså Stortingets flaggkomités forslag til nytt norsk handelsflagg. Det skulle erstatte Christian Frederiks handelsflagg i lokale farvann og det svenske flagget i Middelhavet.

Unionsflagget som ble foreslått, var et forsøk på å lage et felles handelsflagg som begge landene, både Sverige og Norge, kunne godta. Flaggkomiteen hadde muligheten til å skape et helt nytt flagg, forskjellig fra tidligere svenske og norske flagg, slik unionskomiteen hadde vært inne på året før. Da ville Stortinget ha skapt en helt ny symbolikk for den nye skandinaviske unionen. Men denne muligheten benyttet de seg ikke av. I stedet tok de utgangspunkt i det felles orlogsflagget som Carl Johan hadde bestemt for unionen i mars 1815 og som var blitt kjølig mottatt i Norge. Dette var i hovedsak det svenske flagget med et *”norsk”* felt øverst ved stangen.

I komiteens utkast til handelsflagg ble det norske feltet fordoblet slik at flagget fikk to røde felt med hvite diagonale kors. Forslaget kan minne om flere av utkastene som ble lansert som felles flagg da England og Skottland ble forent til Storbritannia på 1600-tallet. Disse flaggene ble imidlertid hurtig avvist. Med sin adderende og nesten heraldiske form ble de for komplekse på lang avstand og ble derfor forkastet til fordel for de sammensmeltende symboler i det som ble Union Jack. Flaggkomiteens utkast var tydelig ment som et kompromiss mellom svenske og norske farger, men var i virkeligheten et svensk flagg med norske felt. Med sine to røde

felt var det foreslåtte unionshandelsflagget en *”fornorsking”* i forhold til unionsorlogsflaggets ene røde felt.

Komiteens forslag forteller med sin klare, om enn komplekse unionelle flaggsymbolikk, at det var sterke krefter i Stortinget for å markere unionen i nasjonens viktigste symbol. Dersom dette handelsflagget var blitt vedtatt, ville det ha vært en beskjed til svenskene og kronprins Carl Johan om at de norske politikerne var langt mer unionsvennlige enn de hadde vært i 1814 og 1815. Nå skyldtes denne unionsvennlighet i flaggspørsmålet i stor utstrekning de økonomiske forholdene. De norske finansene var i en meget dårlig forfatning, og sparetiltak ble satt i gang der det var mulig. Det gjaldt også i så viktige spørsmål som landets nasjonale symbol.

Stortingets flaggkomités forslag til norsk handelsflagg i desember 1815. Flagget skulle sidestille Sverige og Norge i unionen ettersom hvert land fikk to felt i flagget. Korset var fremdeles gult.

Foto: Stortingsarkivet

UTSETTELSE AV FLAGGSAKEN 1815–1816

Stortingets flaggutvalg la frem sitt forslag som en adresse¹³⁸ til kongen i fire punkter: 1. Et felles unionsflagg, som nevnt over, under forutsetning av at det beholder den samme sikkerhet i Middelhavet som det svenske flagg. 2. At kongen hurtigst mulig skal ta kontakt med barbareskstatene for å komme i forhandlinger om dette. 3. At norske skip fremdeles skal seile under svensk flagg i Middelhavet hvis ikke forhandlingene lykkes, eller hvis kongen ikke vil godkjenne det foreslåtte unionsflagget. 4. Det eksisterende handelsflagg (Christian Frederiks flagg) skal gjelde nord for Kapp Finisterre inntil det nye felles flagg blir godkjent.

Diskusjonen etter at dette forslaget ble lagt frem, ble lang og intens. Meningene var mange og delte. Stortingsrepresentantene Sibbern, Bonnevie, Barlien, Bugge og Rambech la frem sine synspunkter skriftlig. Det kontroversielle spørsmålet var om Stortinget kunne foreslå et unionshandelsflagg for kongen når Norge etter Grunnloven hadde rett til et eget koffardiflagg. Mange mente det ville kreve en grunnlovsendring. Flere stortingsmenn var opptatte av dette konstitusjonelle spørsmålet og ville stemme mot felles handelsflagg, selv om de var enige i tanken. Andre la større vekt på de praktisk-økonomiske hensynene og mente det var fornuftig av Norge å fremme forslag om et felles handelsflagg. Atter andre gikk mot et felles flagg av nasjonale grunner.

Bonnevie hevdet således med styrke at Norge måtte holde fast ved et eget handelsflagg. Han anså *”et eget Flag for Norge som en hellig politisk National=Eiendom, den vi ikke uden den meest trængende Nødvendighed tør drømme om at give Slip paa”*.¹³⁹ At et felles handelsflagg for Sverige og Norge ble foreslått fra norsk side, syntes han var

ekstra ydmykende. Bonnevie ville heller anmode kongen om å forhandle med barbareskstatene om *”et eget Coffardieflag for Kongeriget Norge”*.

I den endelige voteringen stemte 40 mot komiteens forslag om et felles handelsflagg mens 26 stemte for. Begrunnelsen var at Stortinget *”ikke anseer sig berettiget till at bestemme et fælleds Coffardieflag for Norge og Sverrig, forudsat endog, at et saadant Flag fra Sverrigs Side blev approberet”*.¹⁴⁰ Også punkt 3 ble forkastet med 59 mot 3 stemmer.

Når forslaget om felles handelsflagg falt, var det til tross for at flertallet i Stortinget nok var for en slik løsning. Mange som i utgangspunktet var positive til forslaget, mente likevel at Stortinget var inkompetent til å ta stilling til spørsmålet på grunn av grunnlovens paragraf 111. Hvis man overså denne, ville det på lengre sikt *”have uhældige Følger for Norge”*, mente mange av representantene.¹⁴¹

Dette flertallets syn kom likevel frem i adressen som ble sendt til kongen. Hans Majestet ble bedt om å innlede forhandlinger med barbareskstatene for å få avklart hvor mye Norge skulle betale for å seile med eget flagg og hvor mye Sverige og Norge skulle betale hver i tribut til de samme statene dersom de ble enige om et felles handelsflagg. I adressen var det også en forespørsel til kongen om Norge fremdeles måtte bruke det eksisterende handelsflagget i nære farvann og det svenske i de farvannene hvor det var nødvendig med tyrkiske sjøpass.

Da Stortinget ble oppløst sommeren 1816, var derfor forholdene som tidligere. Konkret hadde ingen ting forandret seg i flaggsaken. Fremdeles seilte norske skip med Christian Frederiks flagg i nordlige europeiske farvann, mens det svenske flagget ble heist på norske skip i sørligere farvann og i Middelhavet.

UNIONSHANDELSFLAGG 1818

Kong Carl 13 døde 5. februar 1818, og Carl Johan ble 7. september samme år, som den første siden Christian 2 i 1514, kronet i Nidaros domkirke slik Grunnloven bestemte. I praksis betydde det lite for Norge at Carl 3 Johan¹⁴² overtok tronen. Helt fra 1814 var det han som hadde tatt seg av den kongelige behandling av norske saker. Overgangen gikk derfor uten merkbare endringer.

Det andre ordinære Stortinget begynte sine forhandlinger 1. juni 1818. Da det ikke var kommet svar på forrige stortings adresse til kongen om forhandlinger med barbareskstatene, ble det sendt en ny adresse 14. september med forespørsel om Hans Majestet ”naadigst vilde lade indlede Underhandlingerne med Barbareskerne betræffende Aerkjendelsen af et særskilt Coffardieflag for Norge, og lade disse Underhandlinger fortsætte med den Virksomhed, som Sagens Interesse fordrede, og som Hans Majestæts Viisdom og Varme for Norges Tarv og Selvstændighed gav et sikkert Haab om –”.¹⁴³ Adressen avsluttet med at Stortinget var overbevist om at det norske folk ville gjøre sitt ytterste for å kunne klare utgiftene som måtte være nødvendige for å oppnå denne konstitusjonelle rettigheten, nemlig å kunne seile under et eget handelsflagg for Norge.

Dette dokumentet ble lagt frem for kongen av den norske regjering 2. oktober. Etter som saken gjaldt forhandlinger med fremmede makter, mente regjeringen at den var utenfor deres arbeidsområde. Regjeringen ville derfor at den skulle sendes videre til utenriksministeren. Kongens svar kom i norsk statsråd 26. oktober. Før forhandlingene kunne begynne, mente kongen det var nødvendig at den norske regjering ga klar beskjed om hvor stor sum den norske

statskasse kunne avse til dette formålet. Da han innså at dette sammen med forhandlingene kunne ta tid, la han frem en kongelig resolusjon med følgende ordlyd:

”Da Hans Majestæt anseer det gavnligt og sikrende for de norske Handelsskibe, om de føre det for de forenede Riger naadigst bestemte Unionsflag, saa vil Han af landsfaderlig Omhu herved indtil videre have tilladt de Førere af norske Handelsskibe, der maatte ønske det, i alle Farvande at bruge bemeldte Unionsflag, dog uden Split og Tunge; iøvrigt iagtages de gjældende bestemmelser, angaaende Søpasser og Flagføring.”¹⁴⁴

Stortingets mange utsettelse siden 1814 hadde dermed ført til at kongen, uten innblanding fra norsk side, hadde bestemt et unionshandelsflagg for begge rikene som kunne brukes på alle hav. Flagget han hadde valgt, var identisk med orlogsflagget for unionen, men med tverrskåret avslutning i stedet for splitt og tunge. Fra kongens synspunkt var det viktig at unionsflaggene var mest mulig like. Det ville på lengre sikt kunne skape en felles identitet blant nordmenn og svensker. Kongen mente også at det heller måtte være i norsk interesse å seile under et unionsflagg som tilhørte begge de forente rikene enn å seile under et rent svensk flagg. Han mente videre at ettersom det ikke var noen nordlig grense for hvor de barbariske sjøfarerne ville slå til mot norske skip, var det en fordel at unionsflagget kunne føres hvor en ønsket det. Fra svensk synspunkt var det betydningsfullt at flaggene lå nær opp til det nasjonale svenske flagget.

Fra norsk side ble det nye unionshandelsflagget mottatt med stor skepsis. Langt færre stortingsmenn enn ved forrige storting var tilhengere av et unionsflagg. Angsten for en amalgamasjon var nå langt større enn tre år tidligere. Dessuten, hvis man først skulle ha et felles handelsflagg, burde symbolene i flagget være

Unionshandelsflagget var identisk med det felles svensk-norske orlogsflagget, men uten splitt. Dette flagget måtte norske skip føre i Middelhavet for å unngå å bli kapret av sjørøvere fra Marokko, Algerie, Tunis og Tripolis, de såkalte barbareskstatene. Skip inn til Kristiansand havn forteller at dette flagget også ble brukt i hjemlige farvann. I bakgrunnen kan man skimte orlogsflagget fra Lagmannsholmen festning. Vest-Agder-museet Kristiansand

mest mulig likestilte. Flagget som kongen hadde bestemt, var vesentlig svensk og langt mindre norsk enn det Stortinget hadde foreslått i 1815–1816. Andre hevdet at når ikke forhandlingene med barbareskstatene var kommet i gang, var det for å unngå at en selvstendig norsk stat skulle bli internasjonalt anerkjent. Atter andre hevdet at når unionsflagget skulle brukes på alle hav, var det et påskudd for å redusere bruken av det norske flagget.

Det var imidlertid lite å gjøre med situasjonen som flaggsaken var kommet i. Regjeringen forklarte 4. desember at den ikke hadde muligheter til å avsette omkring 100 000 spesidaler som en åpning av forhandlingene med barbareskene krevde. Det ble derfor ikke gjort noen forberedelser til slike forhandlinger i denne stortingsperioden.

Ved utgangen av 1818 var flaggføringen i Norge om mulig enda mer forvirrende enn tidligere. Sverige og Norge hadde et felles orlogsflagg som staten og det militære benyttet. Det vil si at flagget ble heist fra alle orlogsskip, festninger, militærforlegninger, tollboder og andre statlige bygninger. Begge landene hadde nå fått et felles handelsflagg som kunne benyttes alle steder der det var norske og svenske private interesser. Som alternativ til unionshandelsflagget kunne norske sjøfolk seile under det rene svenske flagget i fjerne farvann og under det norske løveflagget i nære farvann. Private norske handelsskip hadde derfor tre ulike flagg de kunne heise for å markere sin nasjonalitet. Hvordan gjorde de det i praksis?

”Den unge Claus” av Bergen ved innløpet til havnen i Napoli. Skuten fører det nye unionshandelsflagget av 1818 for å slippe å bli bordet av sjørøvere i Middelhavet. Fra toppen av formasten vaier det norske løveflagget. Med det ville kapteinen utvilsomt vise at båten var norsk og ikke svensk. Her seiler en nasjonal bergenser!
Bergens Sjøfartsmuseum

LITE PRIVAT FLAGGFØRING

1814 var ikke bare en milepel i norsk politisk historie. Det var også et skille i landets flagghistorie. Det er oftest slik at endringer i et lands nasjonalflagg har direkte sammenheng med politiske forhold i landet. Derfor er det ikke underlig at 1814 og årene etter kan virke flagghistorisk forvirrende på grunn av de mange endringene i landets politiske status. Først ble Norge tvunget ut av foreningen med Danmark, så fikk landet en kort frihetsperiode for etterpå å bli tvunget inn i en union med Sverige.

Kongene, regjeringene og stortingsrepresentantene bestemte hvordan landets symbolbruk skulle se ut og hvor flaggene kunne brukes. Men hvordan virket dette inn på folk flest? Trolig betydde flaggspørsmålet lite for de fleste nordmenn. På landsbygda, hvor de fleste menneskene bodde, var det knapt satt opp en eneste privat flaggstang før 1820. Sannsynligvis hadde de fleste problemer med å fortelle hvordan det norske flagget så ut. For dem var utseendet på det norske flagget et akademisk spørsmål.

Heller ikke i byene fantes det mange private flaggstenger. Men i havnebyene lå det skip som førte flagg. Når det derfor var mange borgere i Norge som var opptatt av flagget, hadde det direkte sammenheng med handelsflåtens flaggføring. Flagget var et symbol både for sjømenn og redere. Flagget hadde de et personlig forhold til gjennom mange seilaser langs kysten, til nordeuropeiske farvann eller til Middelhavet.

I årene like etter 1814 var avisene fulle av artikler og vers som viser handelsborgernes kjærlighet, ergrelse eller avsky til de forskjellige flaggforslagene. I det lille bladet *Mimer* var det for eksempel i løpet av april og mai 1816 fire innlegg

med titlene *"Rødt og Hvidt"*, *"Hvidt og Grønt"*, *"Rødt og Blaåt og Guult og Hvidt"* og *"Afsked til Rødt og Hvidt"*. Det siste innlegget slutter med ordene: *"Den være grøn til Du blir Støv."* Andre aviser i de større byene hadde lignende kommentarer til flaggspørsmålet. Det var ofte følelsesladde artikler. Men mange var også klare, opplysende og meningsbærende. Innleggene forteller at for en liten del av befolkningen var flagget av særlig betydning. Det viste seg også i skipenes flaggføring.

FLAGG OG VIMPLER PÅ NORSKE SKIP 1814–1821

I første del av 1800-tallet livnærte flere håndverkere seg som prospektmalere i Norge. Et av deres mest populære motiver var de større norske byenes havnemiljøer med bygninger, brygger og skip. Dette var stedenes fasader mot omverden, og det var disse motivene som var salgbare til byenes bedre borgerskap. I tillegg til disse prospektene eksisterer det mange skutemalerier fra samme tidsperiode. Det kan diskuteres hvor nøyaktige disse prospektene og skutemaleriene er, men poenget var at de skulle gjengi virkeligheten. Feil på bygninger og skutenes rigging ville hurtig bli kommentert og være negativt for kunstneren. Det viser seg derfor at prospektene og skutemaleriene er gode kilder, også når det gjelder flagg.

Tar vi utgangspunkt i disse maleriene, akvarellene og gouachene, var dannebrog enerådende på norske skip i tiden før 1814. De aller fleste var rene dannebrogflagg. Men det finnes som nevnt tidligere, en del varianter av dette dansk-norske flagget. Etter 1814 avtok bruken av dannebrog. Likevel var det forbausende mange skip som

førte det rene dannebrog. Mange av prospektene gjengir flaggene i så liten størrelse at løven i flagget kan være utelatt av praktiske maleriske grunner. Men i noen sammenhenger var faktisk det rene dannebrog dominerende også etter 1814.

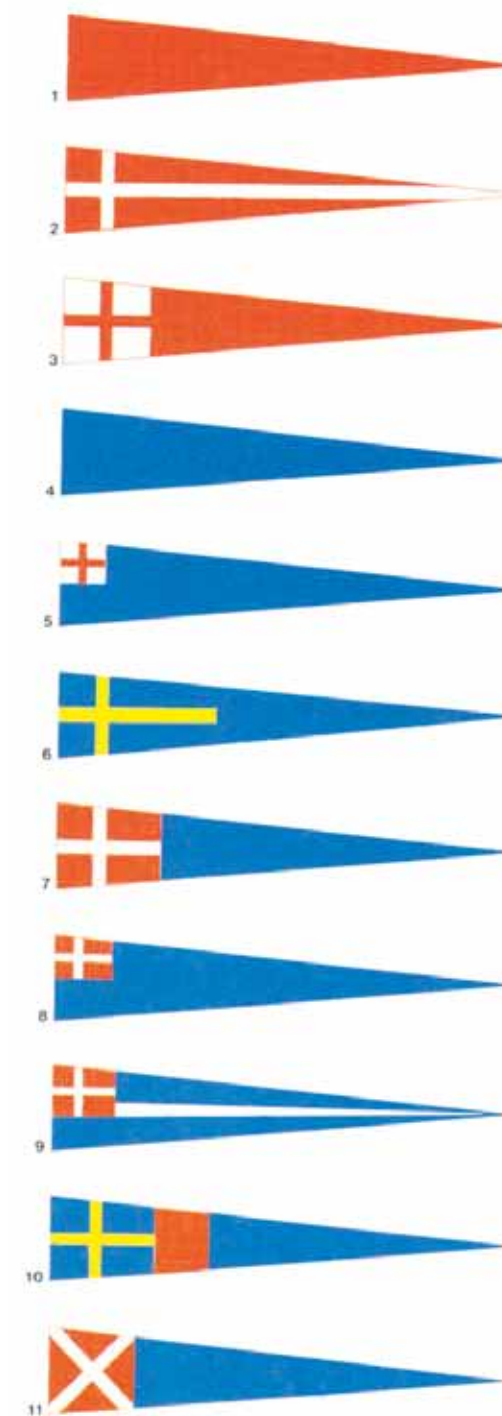
På Dreiers prospekter fra Bergen går det klart frem at nordlandsjektene som hver vår kom seilende i stort antall fra Nord-Norge med fisk, brukte dannebrog til langt inn i 1820-årene. Bildene som viser dette, er så mange og tydelige at det neppe kan herske tvil om at denne flaggføringen stemmer med virkeligheten. Grunnen til at jektene fortsatte å bruke dannebrog, kan være at jekteflaggene var forholdsvis små. Løven i Christian Frederiks flagg ville nesten ikke synes på avstand når de seilte langs kysten. Det ville derfor være mye arbeid å endre flaggene i forhold til det man fikk igjen. Det ble praktisk å bruke det gamle, velkjente dannebrog.

I tiden mellom 1814 og 1821 var likevel løveflagget, Norges offisielle handelsflagg, det vanligste på større skip i norske havner i følge prospektene. Flagget vaier fra gaffelen eller fra skipenes hekk. Det var tydeligvis stor forvirring om hvilken vei løven skulle vende. Bare litt over halvparten av flaggene på de undersøkte bildene har den korrekte

Nasjonale vimpler brukt mellom 1800 og 1821 av norske skip på Bergen havn:

1. Særlig brukt før 1814, men også etter opphevelsen av den dansk-norske union
2. Særlig brukt før 1814, men også heist på båter og skip helt opp til begynnelsen av 1820-årene
3. Ett eksempel fra før 1814
4. Brukt i hele perioden, men særlig etter 1814
5. Flere eksempler i tiden rundt 1820
6. Brukt etter 1814
7. Brukt både før og etter 1814
8. Brukt både før og etter 1814
9. Ett eksempel fra 1816
10. Ett eksempel fra 1818
11. Eksempler fra tiden etter 1815

Tegning: Lars Tangedal

Lystbåter i Sandviken ved Bergen med dannebrogsvimpel med blått felt. Disse vimplene var ganske vanlige i Bergen etter 1800. Bergen Museum, Universitetet i Bergen

versjonen med løvens blikk rettet mot flaggets frie ende. Nesten like mange har løven vendt mot flaggets stang.¹⁴⁵ I tillegg har noen få skuter løven plassert på en hvit spuns for å markere at flagget ikke lenger var dansk.¹⁴⁶

Billedmateriale fra norske havner viser flere skip med rent svensk flagg. Etter all sannsynlighet var

mange av disse svenske. Samtidig førte flere norske skip det rene svenske flagget i Middelhavet frem til høsten 1818 slik som myndighetene hadde bestemt.¹⁴⁷

Etter 1818 overtok unionsflagget for det rene svenske flagget både i norske havner og i Middelhavet. Dette flagget var forholdsvis ofte

benyttet og konkurrerte også med løveflagget om å være det mest brukte i norske farvann. Det er imidlertid interessant å se at norske skip med svensk flagg eller unionsflagget fra gaffelen ofte hadde det norske løveflagget fra formasten når de seilte i Middelhavet.¹⁴⁸ Her er det tydelig at norske skipper ville markere sin nasjonalitet overfor fremmede makter.

Av prospektene går det likevel frem at handelsflaggene stort sett ble brukt etter myndighetenes retningslinjer. De få uoverensstemmelsene med de offisielle lover og resolusjoner var ubetydelige. Riktignok brukte en del norske skip både det rene danske og det rene svenske handelsflagget i Norge. Men dette var neppe uttrykk for noen opposisjon mot konge, regjering eller storting. Det virker heller som redere og skipper benyttet seg av praktiske løsninger mer enn nasjonale betraktninger.

Det nasjonale handelsflagget var det dominerende flagget på alle båter enten det var større skip, mindre skuter eller lokale jekter. På brigger, barker og fullriggere var det vanlig at koffardiflagget hang i en line fra gaffelen. Nede var linen festet i hekken. Det var heller ikke uvanlig at handelsflagget var heist i den bakre mastetoppen. Hvis skipet hadde et flagg nummer to, ble det oftest heist i formasten. Jektene, som hadde råseil, festet flagget til en stang og anbrakte det på hekken. På de øvrige mastene kunne det vaie forskjellige flagg, vimpler og små metallfløyer.

Fra stormasten eller den høyeste masten blafret nesten alltid en vimpel. Hverken Norge eller de andre skandinaviske land hadde formalisert nasjonale vimpler. Mulighetene for variasjoner var derfor større blant vimplene enn på handelsflagget. I perioden fra 1814 til 1821

ble det en generell endring av de nasjonale vimplenes farger på norske skip. I årene før 1814 var det vanlig å se skip med ensfargede røde vimpler eller dannebrog som vimpel.

I årene frem mot 1820 ble blåfargen mer fremtredende. Det var ikke en kontinuerlig og jevn overgang, men tendensen er tydelig. Mange av disse blå vimplene hadde et dannebrog nærmest stangen eller et lite dannebrog nærmest stangen øverst.¹⁴⁹ Denne typen vimpler ser ut til å ha vært særlig populær i Bergen. Noen av disse vimplene hadde en horisontal hvit stripe i det blå feltet. Enkelte blå vimpler kunne også ha unionsmerket nærmest stangen. Felles for alle disse vimplene var at de var sammensatt av fargene rødt, hvitt og blått.

Andre blå vimpler hadde det svenske flagget nærmest stangen. Atter andre hadde det svenske flagget nærmest stangen, så et rødt felt, for så å avslutte vimpelen i blått. Det ble derfor brukt en mengde forskjellige vimpeltyper. Men så godt som alle hadde korset som motiv og var fargelagt i rødt, hvitt og blått, blått og gult eller blått, gult og rødt.

Når fargene var så blandet, hadde det sammenheng med at både myndigheter og redere var i villrede om hva som var de norske fargene. Likevel hadde nok skipperens eller redernes politiske holdninger til Danmark og Sverige noe å si for fargene og formen på vimplene.

Den §. 111 i Norges Grundlov siger: "Norge har Ret til at have sit eget Coffardie-Flag. "Dets Orlogs-Flag bliver et Unions-Elag".

Det Sidste have vi med prisværdig Hurtighed erholdet, men Aarsagerne, som saalene og igjennem de flere afholdte Storthinge have hindret Bestemmelsen for Rigets Coffardie-Flag, ere skjulte. Atter forestaer et ordentligt Storthing, og maaskee det vil være got, om noget Fremstød kunne gives til Sagens Foretagelse og ønskelige Opfyldelse. Ikke vil jeg vente den Indvending: At Norge allerede har et, og maaskee nogen vil sige, to Coffardie-Flag, thi ingen af dem har de Egenskaber, som jeg formoder Enhver vil og har Ret at fordrø, nemlig: At det bør være et Kjendingstegn, og end mere et tydeligt Kjendingstegn, paa hvilken Nations Skib det er, som fører eller toner samme.

Danmarks Prinds Christian Frederik udgav en Befaling, som da Norges Regent, dateret Christiania den 27de Februar 1814, hvori han byder: "At det Norske Flag, saavel for Krigs-Fartøier, som Kjøbmands-Skibe, herefter skal være rødt med et hvidt Kors, som deler Flaget i fire Afsnit og i det øverste, nærmest Flagstangen, den Norske Löve med Hellebarden". Dette er det Danske Flag, som Löven skulle gjøre til Norsk, men for det ubevæbnede, og ei desværre Oie er ikke dette et tydeligt Kjendingstegn paa en halv eller en fjerdedeel Miles Afstand, ja end kortere. Om det er Dansk eller Norsk Skib, som toner dette Flag, kan først erfares, naar man er nær ved Skibet, og hvor skuffende, hvor mange Ubegneligheder kunne det ei give Anledning til, om den ene af disse Nationer kom i Krig med en Slemagt, som den anden havde Fred med? Men mon man ikke med Grund kan ansee denne Regentens Befaling, at Norge skal bruge det Danske Flag med Norske Löve, ophævet, da ovennævnte §. af Norges Grundlov, som blev bestemt af Norges Storthing i Christiania den 4de November samme Aar, og sidstnævnte Dag og Sted antaget af Norges og Sveriges Konges dertil befuldmægtigede Commissarier, ikke melder et Ord om at Norge da havde, men vel har Ret at faae sit eget Coffardie-Flag. Derimod bifalder Norges og Sveriges Konge, formodentlig efter Spørgsmaal derom, ved Resolution af 4de Marti 1816, at Norges nuværende Flag (det Danske Flag med Norske Löve) maa indtil videre bruges, som det og ved samme Kongelige Resolution tillades Norske Skibe, at benytte Svensk Flag, hvor Tyrkisk Søepass behøves, men ved seneste Kongelige Resolution om Flag, af 26de October 1818 tillades de Norske Skibe, der maaatte ønske det, i alle Farvande at bruge Rigernes Unions-Flag. Saaledes har Norges Skibe Flag paa alle Farvande men intet Norsk Flag. Med broderlig Erkjendtlighed maa Norge antage Tilladelsen at føre det Svenske Flag paa dets Skibe, som bruge Tyrkisk Pass, thi Enhver, nok saa lidet bekjendt med de Udgifter, som særskilt Flag i det Fald vil medføre, maa og vide, at Rigets nuværende Forfatning tillader ei samme. Imidlertid har Norge Ret til at have sit eget Coffardie-Flag, og tager jeg ikke Feil, ønsker hver Normand, som føler hvad samme betyder, at et sandt Flag maaatte bestemmes og erholdes. Forsømmelsen i at intet herom er bestemt bør man vel ene tilregne de flere afholdte Storthinge, som have overseet denne saa vigtige Nationens Sag; men naar nu det tilstundende Storthing bliver gjort opmærksom paa, at det var Nationens Ønske, at faae denne Grundlovens 111 §. sat i Udøvelse, tvivler jeg ikke paa, at det jo blev opfyldt. At Norge skal have sit eget Coffardie-Flag er beviist; at Norge vil have det, tør jeg troe, er ligesaa utvivlsomt.

Saa er da kun tilbage at vende enige om det Spørgsmaals Besvarelse: Hvilket skal være Norges Flag? Hensigten af dette Brev er at gjøre Norges Mænd opmærksomme herpaa og hvoriblandt Skibs-Rederne vil ikke have den mindste Størrelse. Ingen, haaber jeg, ville lægge mig til Last, at jeg fremtræder herom, en Borger fra et af Rigets ubetydelige Handelsteder. Tvende Storthinge, thi jeg ventede ikke at det første kunne overkomme saa

DEN ENDELIGE AVGJØRELSEN 1821

GABRIEL KIELLANDS UTSPILL OM ET NYTT NORSK HANDELSFLAGG

Sommeren 1820 var det gått fire og et halvt år siden unionen mellom Norge og Sverige var opprettet. Det var like lenge siden Stortinget hadde bestemt at det i Grunnlovens § 111 skulle hete at "Norge har Ret til at have sit eget Coffardie-Flag. [...]". Men fremdeles var Christian Frederiks flagg med løvemotiv landets handelsflagg.

To storting var avholdt uten at det var kommet til noen ny løsning. Enkelte representanter hadde forsøkt å få fart på spørsmålet om nytt flagg, og stortingskomiteer var blitt nedsatt. Men ingen løsning var funnet. Mange var misfornøyde med sendrektigheten. I avisartikler ble det skrevet om nødvendigheten av et nytt handelsflagg som var forskjellig fra alle andre lands flagg. Løveflagget var nesten identisk med det danske, ble det hevdet, og de to kunne ikke skjernes fra hverandre på avstand. Mange mente at dette ikke var en egen nasjon verdig. Særlig blant handelspatrisiatet, kjøpmennene og rederne var det klare meninger om at Norge snarlig burde få sitt eget handelsflagg.

Det trykte skrevet som Gabriel Schancke Kielland sendte til kjøpmenn og redere i de norske kystbyene. Dette brevet fikk fart på arbeidet med et eget norsk handelsflagg. Kiellands initiativ og forslag var viktige for løsningen av flaggspørsmålet. Foto: Stortingsarkivet

Blant handelsborgerne var det en person som særlig hadde ergret seg over den trege flaggprosessen og som med tyngde hadde hevet sin røst for et norsk handels- eller koffardiflagg. Det var Gabriel Schanke Kielland i Stavanger. Kielland var ingen hvilken som helst handelsborger. Han var Stavangers rikeste og mektigste mann. Han var eier av handelshuset Jacob Kielland & Søn, var reder for mange skip og var partsreder i enda flere. Blant hans skip var barken "Svigersonnen" på 74 lester og "Johanne Margrethe" på 62 lester. Begge var gått inn i sildefarten etter napoleonskrigen. Sildefarten mellom Stavanger og østersjølandene skulle innbringe store summer til rederne i byen.

Kielland var derfor generelt opptatt av landets situasjon og spesielt av flaggets internasjonale posisjon. Han mente at flagget med løvemotiv ikke var landet verdig. Man kunne først se om flagget var dansk eller norsk når man var nærme skipet. Hvor mange ubehageligheter kunne ikke det gi anledning til om den ene nasjonen kom i krig med en sjømakt som den andre hadde fred med, spurte Kielland retorisk. Han foreslo derfor et helt nytt nasjonalflagg som etter hans mening ikke etterlignet noen annen nasjons kjennetegn. Kiellands forslag var følgende:

Norges Coffardie-Flag bliver mørkeblaat og hvidt, inddeelt i fire Afdelinger, nemlig: den øverste, næst Flagstangen en hvid, og nederst en blaa, begge fuldkomne Quadrater. Dernæst sammenhængende med disse, udenfor

eller bagenfor dem, øverst en blaa og nederst en hvid Rectangel, begge halvanden Gang i Længde mod, men lige af Høide med de førstnævnte nærmest Flagstangen værende Quadrater: I den øverste hvide kvadrat næst Flagstangen kan, hvo som vil, og jeg formoder Mange vil, sætte den Norske Løve med den krumme Hellebarde, som nu i flere Aarhundrede bemærkedes, som den Norske Løve. [...] Norges Coffardie-Giøs bliver 4 fuldkomne Quadrater, sammensatte, liksom Flaget. Standeren med 4 Quadrater paa samme Maade nærmest Fløispiren eller Mastetoppen, men Spidsen hvid øverst og blaa nederst.¹⁵⁰

Kielland mente den blå og hvite fargen kunne tilfredsstillende de fleste nordmenn. Nordmenn som sympatiserte med Danmark, kunne finne den hvite fargen igjen i flagget, mens de som var mer vennligsinnete overfor de svenske, kunne finne den blå fargen. Korset som tidligere var plassert i det norske flagget, hørte etter Kiellands mening til *”den Danske Fabellære og angaaer ei Norge”*. I stedet mente han at flaggets fire avdelinger skulle symbolisere landets fire stift. Det var viktig for Kielland at dette flagget var ulikt alle andre nasjoners flagg. For Kielland var imidlertid det aller viktigste at et norsk nasjonalflagg ble diskutert og bestemt i Stortinget, ikke nødvendigvis hvordan det så ut.

Kiellands flagg var utvilsomt annerledes enn alle andre lands flagg. Men de fire kvadratene og fargenes plassering hadde svært mange likhetspunkter med signalflagg og kunne lett forveksles med ett eller flere av disse. Det var nok grunnen til at han foreslo at den norske løve kunne plasseres nærmest stangen. Han var også retorisk i sin argumentasjon når han hevdet at hvitt sto for Danmark og blått for Sverige. For de aller fleste var rødt den danske fargen. Når han forkastet korsformen fordi den hørte til *”den Danske Fabellære”*, tenkte han nok på historien om dannebrog som dalte ned fra himmelen i slaget ved

Kjøpmann og skipsreder Gabriel Schancke Kielland i Stavanger var den som satte i gang prosessen for å få et nytt norsk flagg. Foto: Anne Ytterdal, Museum Stavanger – MUST Avdeling for kulturhistorie

Tallinn i 1219, og ikke på at Sverige også hadde valgt denne formen.

Kielland var i det hele lite danskvennlig. Han mente Norge hadde gjennomgått mye negativt i unionen med Danmark. Til Jacob Aall skrev han at *”Forinden Nordmanden var løst fra sin Eed til Danmarks Konge, var ieg uden at raisonnere Konge og Fædreland af Hjertet troe; men efter den Tid tilloed ieg mig at overveye, eftertænke og med Kritik bedømme hva Norge har taalt og maattet lide.”*¹⁵¹

Når blått ble så dominerende i Kiellands forslag, har det kanskje også sammenheng med at han

ønsket å stå på god fot med svenskekongen.¹⁵² Carl Johan foretrakk den mørkeblå fargen i forholdet mellom Sverige og Norge, og Kielland kan ha tenkt at det var lettere å få flaggforslaget gjennom dersom kongen var på hans side. Kiellands forslag om et nytt norsk flagg ble da også sendt til den norske statsministeren i Stockholm for at han skulle få anledning til å presentere det for kongen før andre fikk se det.

Kielland fikk trykket brevet med flaggforslaget. En uke etter at det var sendt til Stockholm, begynte han å distribuere sirkulæret til sine handelsforbindelser. Etter Kiellands mening var det helt nødvendig å kjøre dette solospillet om han skulle få sine synspunkter frem og få litt fart i flaggsaken før neste storting. Det var rederne og handelsborgerne i kystbyene som brukte nasjonalflagget på sine skip. Fikk han deres mening og tilslutning, ville det være lettere å få forslaget gjennom i Stortinget. Kielland sendte brevet sitt 15. september 1820 til 30 handelsborgere i kystbyene fra Halden til Trondheim.¹⁵³

Utover høsten og vinteren kom det svar fra de fleste stedene Kielland hadde sendt brevet til. Vi vet ikke hvor mange svar han fikk. I dag kjenner vi bare noen få av dem. Svarene var lite originale og nyskapende i sine vurderinger. Alle var enige om at Norge burde få sitt eget flagg. Formen på flagget var det nesten ingen som diskuterte. De godtok mer eller mindre Kiellands tegninger av det firedelte flagget, to rektangler og to kvadrater, uten å vurdere andre utforminger. Derimot er svarerne svært opptatte av å beskrive fargene. Stavanger, Brevig, Sogndal og Farsund godtok Kiellands blå farge uten kommentar. Noen få steder ville ha grønt, men de aller fleste ville ha rødt i stedet for blått og foretrakk å beholde løven i det øverste hvite hjørnet nærmest stangen.

Ole Clausen Mørchs svar fra Kristiansand er i så måte karakteristisk. Han skrev 13. november 1820 tilbake til Kielland: *”Herved giver ieg mig den ære at tilbagesende det mig tilsendte Forslag til et Coffardie Flag for Norge – Man ønsker den røde Coleur istedenfor den blaae, da same ville være til nogen besparelse siden man nu engang haver røde Flag til alle Skibene, og altsaa [...] at forandre den halve deel.”* Under Mørchs signatur har flere andre av byens kjøpmenn føyd til *”ligesaa”, ”ligeledes”, ”For min deel ønskede ieg det Blaae forvandlet til Rødt”* skrev en kjøpmann, *”dog skulle jeg for min Deel [...] den røde istedenfor den blaae farven”*¹⁵⁴, skrev andre. Kristiansanderne ville helt entydig ha den røde fargen i flagget og begrunnet det med praktisk-økonomiske årsaker. Ikke et ord ble ytret om politiske motiver – om dansk fremfor svensk.

I Grimstad var man av samme mening som i Kristiansand. Kjøpmennene der hevdet at enhver by og ethvert ladested ved kysten ønsket seg et eget koffardiflagg for Norge, *”men blaåt og hvitt er ey smukt og vil blive kostbart, da faa eller ingen har blaåt, og Løven bør findes i flaget”*. Grimstad ville derfor bytte ut blått med rødt og håpet at deres standpunkt *”i sin Tid maae blive fremlagt i Storthingen”*.¹⁵⁵

Men fra andre byer kom det tilbakemeldinger som forteller at meningene var delte. Handelsmann og skipsreder David Chrystie i Moss skrev at han var enig med Kielland i at det var helt nødvendig med et nytt flagg siden det norske og danske var så like, men føyde likevel til: *”Mon ikke de 2 Quaderater der ere foreslaaede blaae burde være mørke røde?”* Lars Semb sa seg enig med Chrystie, men fremhevet at fargen ikke var det viktigste. Hovedsaken var at flagget ble lett kjennelig og atskilte seg fra andre nasjoners flagg. Et tredje svar fra

Moss mente at Kiellands forslag var godt, men hadde det ønsket, at den norske løven bestemt skulle anbringes i det øverste hvite kvadratet. Avsnittet sluttet med at de fem underskriverne med Andreas Chrystie i spissen, noterte at ”da vi har indgaaet broderskabelig Forening med Sverrig, synes det dog passeligst at vores Flag ser nogen Lighed med det svenske, altsaa at de mørke kvadrater bliver blaa”. Magnus Thyrholm ville derimot ha rød farge ”da blaat og hvidt i Aftstand ligner Søens Farve og derfor ikke bliver tydelig at see langt fra”.¹⁵⁶

I Egersund skrev tolv kjøpmenn under på et felles svarbrev. Også de skrev at flagget burde være godt synlig på lang avstand. Alle mente at det norske våpen burde settes inn i flagget, ”ligesom vi og gjerne skulde see: at de blaa Farve i Hr. Agentens Tegning til det ny Norske Flag blev forandret til en meere tienelig. f. ex. Smuk mørke grøn ellet rød, da den mørkeblaa synes at give Flaget et vist forgiligt udseende, [...] om det end passer til vores Lands nu iværende Stilling, dog nødigt ville fremvise i vores Flag”.¹⁵⁷

Etter å ha fått svar fra mange av byene, skrev Kielland til Stortinget 15. desember 1820 om sitt initiativ for å få fortgang i bestrebelsene om et nytt norsk flagg. Brevet begynte slik: ”Storthingsmænd, Landsmænd, Normænd”, og fortsatte med sitt ærende, ”Den angaaer intet mindre end Opfyldelsen af Grundlovens 111§.” Kielland var tydelig skuffet og overrasket over svarene og skrev videre at under utarbeidelsen av flaggforslaget hadde han flere ideer. Men det som ble resultatet, ”var mig mest behagelig, som for andre Aarsager, saa og for dens Orginalitet. Af de til mig indkomne Besvarelser, seer jeg nok at flere helde til Ideen om Farverne, i vort i Dag ikke vort, men det danske, os at bruge, forhen tilladte Flag af rødt og hvidt; Saa lang Tids tilvandte Indbildning: at ansee det røde og de hvide Farver som Norges, er

vanskelig at udrydde, men kunne jeg ingyde Enhver af Eder de samme Ideer i denne Sag, som bemestre min Overbevisning da troer jeg at De vilde endog finde Nordmandens eyendommelige Æresfølelse derved behageligere tilfredsstillet, naae han tænker sig Rigets Flag, mer som egen Eyendom end Efterlignelse af andre Nationers.

Dog igjentager jeg herved, hva jeg forhen yttrede, at jeg ikke tør vente, at mit Forslag om Figurerne vil vinde det almindelige Bifald, - jeg vil for Sagen, men ikke af egen Kjerlighed nok ønske det, Liksom jeg og anseer dette for mindre vigtigt, hva Figur Flaget haver naar det ikkun bliver et tydelig Kjendetegn for Norsk Skib og ey formegen Efterligning af nogen anden Nation forhen antagne Flag.”¹⁵⁸

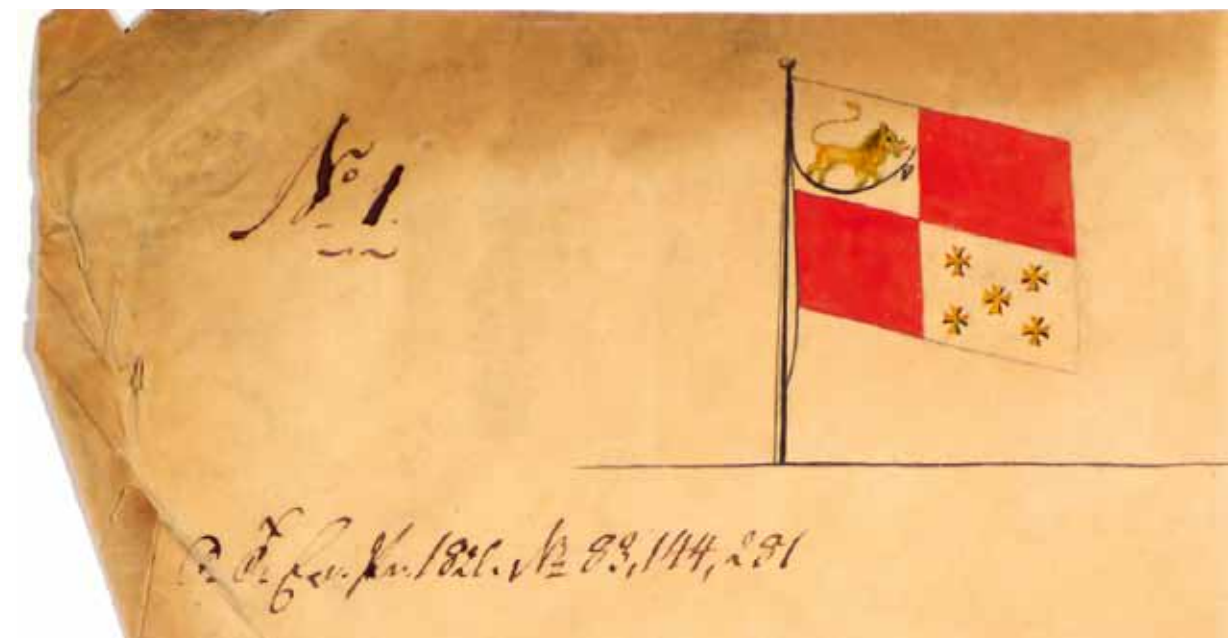
Gabriel Kielland kom ikke til å oppleve at Norge fikk et handelsflagg som skilte seg klart fra alle andre nasjoners flagg. Han døde 5. mars 1821, 61 år gammel. Hans initiativ og innsats høsten og våren 1820-1821 var imidlertid en av forutsetningene for at flaggsaken ble tatt opp med fornyet glød og iver på Stortinget i vårmånedene 1821 og løst i mai samme år. Derimot skulle hans blå og hvite farger tape for andre mer populære kulører. Den firedelte formen i Kiellands forslag var likevel aktuell helt til april. Det viste seg nemlig at Stortingets flaggkomité foreslo Kiellands flaggforslag, men med røde istedenfor blå felt. De ville dessuten ha riksvåpenet nærmest stangen og fem gule stjerner i det bakerste hvite rektangelet. Men før dette forslaget ble lagt frem, var det skjedd mye i stortingskorridorene.

FLAGGKOMITEENS ARBEID VÅREN 1821

Det tredje ordentlige storting åpnet sine forhandlinger 1. februar 1821 i ”den lærde Skoles Bygning” i Christiania¹⁵⁹. Mange viktige saker skulle tas opp. Gjeldsoppgjøret etter Kielfreden var en av dem, opphevelsen av adelskap var en annen, og mange håpet dessuten at Norge skulle få et nytt handelsflagg i løpet av sesjonen. Alle disse spørsmålene kunne utløse betydelige unionelle konflikter mellom Norge og Sverige. Særlig i de to første sakene var det sterkt press fra kongen. Kongen var involvert i flaggspørsmålet ettersom han foretrakk et unionshandelsflagg fremfor et eget norsk flagg.

Allerede 13. februar oppnevnte Stortinget en komité fra valgkomiteen, som skulle vurdere forhandlinger som kongen skulle ha med barbareskstatene om et eget norsk koffardiflagg. I realiteten kom komiteens arbeid først og fremst til å dreie seg om et nytt handelsflagg for Norge uavhengig av forhandlingene og forholdet til de nordafrikanske statene.

Kong Carl Johan hadde gitt Stortinget klar beskjed 6. januar 1821 gjennom den norske statsminister i Stockholm, Peder Anker, om at slike forhandlinger ikke ville bli satt i gang med det første. Kongen hadde ikke begynt forhandlinger fordi det var vanlig å åpne slike ved å gi betydelige foræring. Summen som skulle til for å frikjøpe det norske

Stortingets flaggkomité arbeidet i vårmånedene 1821. I begynnelsen av april la de frem sitt forslag. Formmessig var det identisk med Kiellands forslag. Flagget var delt i fire. Det hadde to kvadrater mot stangen og to rektangler mot flaggets frie ende. Kielland hadde to blå felt. Disse ble skiftet ut med to røde felt. I øverste hjørne nærmest stangen ble Norges løve plassert, og i det andre hvite feltet ble det satt inn fem gule stjerner. De gule stjernene skulle symbolisere de fem norske bispedømmene.

Foto: Stortingsarkivet

flagget i Middelhavet, ville antagelig dreie seg om 100 000 norske spesidaler. Det var en sum kongen mente det manglet ressurser til i Norge. Kongens beskjed til det norske storting var derfor den samme som han hadde gitt ved resolusjonen av 26. oktober 1818: Kapteiner på norske skip kunne, om de ønsket det, aller nådigst få tillatelse til å føre unionsflagget uten splitt og tunge i alle farvann. I fjerne farvann var alternativet det rene svenske flagget. I nære farvann var alternativet Christian Frederiks løveflagg.

Flaggkomiteens arbeid kom derfor i stor grad til å dreie seg om å skape et norsk handelsflagg som skulle erstatte Christian Frederiks flagg.¹⁶⁰ Kiellands initiativ før stortingsforhandlingene ga håp om at komiteen skulle komme frem til et resultat. Også Stortingets sammensetning var mer gunstig nå enn tidligere. Kjøpmennene hadde økt sin representasjon og var i 1821 en jevnbyrdig gruppe med embetsmennene og bøndene. Av naturlige grunner var bøndene lite interessert i flagget, mens det blant både kjøpmenn og embetsmenn var mange med stort engasjement for å skape et nasjonalt flagg for Norge.

Flaggkomiteen kom til å bestå av fem medlemmer med kanselliråd Søren Gottfried Bøckmann fra Lister og Mandals amt som formann og banksjef Lorentz Alexander Oxholm fra Trondheim som sekretær. De øvrige medlemmene var skipskaptein Jan Rasmussen Sande fra Jarlsberg grevskap, stadskaptein Ole Christophersen Blom fra Skien og Porsgrunn og kjøpmann og stadshauptmann Henrik Georg Tønder fra Bratsbergs amt. Hele kyststrekningen fra Stavanger amt til Molde og Kristiansund var uten representasjon i komiteen. Det kan virke underlig når vi kjenner Stavangers sentrale engasjement i flaggsaken og Bergens størrelse og betydelige sjøfartstradisjoner.

Komiteen begrunnet først hvorfor Norge burde få et eget handelsflagg. Når Grunnlovens § 111 sa at landet *”har Ret til”* og fortsatte med ordlyden *”eget Coffardiflag”*, fortalte det at dette flagget ikke skulle være likt det svenske eller noen annen nasjons flagg. Komiteen mente sågar at bruken av unionshandelsflagget i denne sammenhengen stred mot Grunnloven ettersom dette flagget antydte at Norge ikke var en selvstendig stat. Et eget flagg var oppfyllelsen av et savn og hadde *”viist sig at være Nationens almindelige Ønske”*.¹⁶¹

Komiteen mente, som Stortinget, at Christian Frederiks løveflagg var så likt det danske at det ikke representerte Norge som nasjon på en tilfredsstillende måte. Den mente også at unionsflagget var så svensk at heller ikke det kunne tre i stedet for et eget nasjonalt norsk flagg. Spørsmålet var derfor ikke om Norge skulle få et nytt flagg, men hvordan et slikt flagg skulle se ut. I utgangspunktet mente komiteen at flagget for å vise selvstendighet, måtte skille seg fra andre nasjoners flagg både i farge og form.

Bøckmann mente fargene burde være de samme som nasjonen hadde brukt fra de eldste tider. Det var ikke så enkelt å konstatere ettersom Norge *”intet egentlig bestemt Flag skjønnes at være antaget; thi Kongerne, efter egen Phantasie, brugte forskjellige Bannere, Skjoldmærker og Flagge”*.¹⁶² Komiteen mente likevel å kunne fastslå at helt siden Olav Tryggvason og Magnus Berrfotts dager hadde rød vært kongenes hovedfarge. Også *”for nærværende Tid”* var rødt Norges rikes banner. Og selv om banneret ikke sto i direkte forbindelse med koffardiflagget, beviste det at Norges nasjonalfarge til de fleste tider i historien har vært rød, *”og at Løven til alle Tider har været Norges Vaaben”*. Komiteen mente derfor at en hovedfarge i flagget burde være høyrød.

Ettersom Algier, Tunis og Tripolis allerede hadde et ensfarget rødt flagg, burde enda en farge tilføyes. Denne fargen mente komiteen burde være hvit. Det var dels fordi flere norske konger brukte denne fargen i sine skjoldmerker, *”deels fordi denne Farve forudsætter Begrebet om Uskyld, som medfører Oprigtighed og ærlig Fremfærd, hvorpaa Nordmænds Bestræbelser bør være henvendte”*.¹⁶³ I tillegg til disse to fargene mente komiteen at fem gule stjerner og løven burde være med i flagget. Stjernene skulle representere landets geistlige stift. Løven var det gamle symbolet på Norge.

Komiteens forslag til Stortinget ble følgende flagg:

Kongeriket Norges *”tilkommende Coffardie=Flag skal bestaae af et i 4 lige, 2 røde og 2 hvide Qvadrater, afdeelt Flag, saaledes at den øverste Qvadrat, nærmest Flagstangen eller Gaffelen, naar Flaget heises fra Mesanen, skal være hvid, og i samme Norges Vaaben, Løven med Hellebarden i Kloerne, vendt ut mod Flagget, anbringes. Qvadraten under denne, og den modsatte øverste Qvadrat ved Siden av den hvide, hvori Løven er indfattet, skal begge være hoirøde. Den fjerde og yderste af de to nedre Qvadrater skal være hvid, og i samme indfattes 5 gule Stjerner, betydende Norges 5 geistlige Stifter, saaledes anbragte, at de 4 beskrive i Midten af Qvadraten en regulair Firkant eller Qvadrat, og den 5te Stjerne sættes udi lige Afstand fra de 4 Stjerner i Midten af disse”*.¹⁶⁴

Bakgrunnen for dette firedelte flagget er helt klar og naturlig. Det var Gabriel Kiellands utkast til nytt flagg som lå bak. Flaggkomiteen har tydeligvis merket seg alle de positive svarene Kielland hadde fått fra kystbyene til forslaget om denne ruteformen. Men medlemmene av komiteen har også tatt hensyn til at de fleste ville endre Kiellands blå farge til rød. Enda en liten endring har komiteen utført. Kielland foreslo to kvadrater mot stangen og to rektangler mot flaggets frie

ende. Flaggkomiteens protokollerte forslag besto av fire like kvadrater. Men på tegningen som fulgte forslaget, er likevel dette ikke fulgt opp, og Kiellands to rektangler er beholdt. Det kan derfor herske tvil om det skrevne forslaget er korrekt i henhold til komiteens intensjoner.

I ettertid kan Stortingets flaggkomités forslag virke amatørmessig og lite funksjonelt med sine mange detaljer og symboler. Når flaggkomiteen satte den norske løven i det øverste feltet nærmest stangen, var det naturligvis fordi dette symbolet var det eneste som hadde rot i den eldre norske historie. Det er verd å merke seg at komiteen beholdt Christian Frederiks løve fra 1814 som vendte ut fra stangen. Denne løven opprettholdt forbindelsen med middelalderen, men var samtidig med på å komplisere flaggets form og funksjon.

De fem små gule stjernene som ble satt inn i nedre del mot flaggets frie ende, hadde sitt forbilde i USAs flagg fra 1777.¹⁶⁵ Stjernene i USAs flagg var femtakkete på blå bakgrunn og ga et tydelig, om enn noe urolig, inntrykk. Hver stjerne representerte en delstat i unionen. Mange nordmenn så på den amerikanske konstitusjonen som et mønster for demokratisk styre. Flagget med stjerner ble et virkningsfullt og godt symbol for styresettet i USA.¹⁶⁶ Flere av forslagene som kom inn til flaggkomiteen, hadde derfor stjerner som en del av symbolinnholdet.¹⁶⁷ Norge var imidlertid et langt mer homogent land enn USA og var administrativt og geografisk bygget opp etter helt andre prinsipper. Det kunne derfor lett bli kunstig med stjerner i et norsk flagg. Men komiteen ville gjerne ha med stjerner.

Landet var administrativt delt inn i fogderier, amt og stiftamt. I praksis kunne det bare bli snakk om amt eller stiftamt som utgangspunkt for antall stjerner i et flagg. Det var alt for mange fogderier

til at det kunne bli aktuelt. Flaggkomiteen valgte stiftamt som basis og følgelig fem stjerner i flagget.¹⁶⁸ I forslagene som var kommet inn til komiteen, var alle stjernene tegnet med fire takker. Likevel viser flaggkomiteens endelige forslag en flaggtegning med de fem stjernene utført som malteserkors. Dette kan virke underlig når utgangspunktet var det amerikanske flaggets stjerner. Antagelig har det sammenheng med dansk-norske flagg fra tiden før 1814. På begynnelsen av 1800-tallet er det nemlig eksempler på at admiralsflagg hadde en, to eller tre malteserkors for å betegne admiralens rang.¹⁶⁹

Flaggkomiteen hevdet i sin konklusjon til Stortinget at et nytt norsk flagg burde være ukomplisert og lett gjenkjennelig. Komiteen mente at mange av forslagene som var kommet inn, var *”for sammensatte og kunstige”*. Men selv la komiteen frem et forslag som med sin gule løve og fem gule stjerner på hvit bakgrunn var både komplisert, sammensatt og kunstig. Det var heller ikke tvil om at det ville være vanskelig å se detaljene i flagget på lang avstand.

Det er nærliggende å tro at flaggkomiteen etter hvert som arbeidet skred frem, har villet for mye med flagget og overlesset det med symboler. I realiteten var det bare den klare firedelte grunnformen i rødt og hvitt som støttet komiteens egne uttalelser om et enkelt flagg som skilte seg ut fra andre nasjoners symboler.

Da komiteens forslag ble lagt frem for Stortinget 4. april 1821, ble flagget mottatt med lunkenhet av dets representanter. Det var simpelthen for komplekst og vanskelig å forholde seg til som et nasjonalt merke. Flere representanter mente det lignet et signalflagg. Andre hevdet at rødt og hvitt var danskenes nasjonalfarger, og mange savnet korset som historisk og innholdsmessig symbol.

Følgen var at flaggkomiteens forslag ble nesten helt neglisjert. Det firedelte flagget som Kielland var opphavsmannen til, hadde utspilt sin rolle på veien mot et nytt nasjonalt norsk flagg.

Når flagget i så stor grad ble ignorert av representantene, var en av grunnene at det i løpet av våren var kommet inn flere forslag til flagg som mange mente var langt bedre enn forslaget som komiteen var kommet frem til.

FLAGGFORSLAG VÅREN 1821

Da Stortingets flaggkomité ble nedsatt 13. februar, fikk den gjennom Jacob Aall overlevert alt materiale fra Gabriel Kielland. Det vil si hans brev til kystbyene, svarene han hadde fått derfra, og Kiellands brev til Stortinget. Like etter at komiteen ble oppnevnt, kom det også inn forslag fra enkelte av Stortingets representanter. Stadskaptein Jens Hansen Blom la 14. februar frem forslag til koffardiflagg fra *”nogle Handlende i Skien”*.¹⁷⁰ Fogd Nils Astrup, som var utsending fra Nedenes amt, sendte 20. februar forslag om det norske flagg fra *”Grimstads Indvaanere”*.¹⁷¹ Dessuten ble det innlevert et forslag fra amtmann Christian Magnus Falsen i Bergen 26. februar. Bergen hadde oppnevnt en egen flaggkomité som sendte tre ulike forslag til Stortinget. I tillegg til disse forslagene må komiteen også ha fått andre utkast til nytt handelsflagg våren 1821. Noen av dem ser ut til å ha blitt tegnet så sent som i april-mai. Stortingets arkiv oppbevarer i underkant av 20 tegninger av forskjellige flaggforslag fra vinteren og våren 1821.

For øvrig ble det foreslått flagg i mange av landets aviser. Helt fra unionsforhandlingene med Sverige senhøstes 1814 hadde pressen fått brev med råd om hvordan et nytt norsk flagg burde se ut.

Flaggkomiteen hadde derfor et ganske stort utvalg å velge mellom ut over den formen og fargen som komiteen la fram i sitt forslag.

Blant forslagene som komiteen hadde mottatt, var det flagg med tredelt horisontal form, tredelt vertikal form, diagonalt delt mønster, diagonalt kors og skandinavisk korsform. Fargene varierte fra svart og rødt, svart og grønt, grønt og hvitt, hvitt og rødt, hvitt og blått, blått og rødt, og rødt, hvitt og blått. Det ser ut som korsformene var de mest populære formene, og rødt og hvitt var foretrukne farger.

Enkelte forslagsstillere ville rett og slett ha et ensfarget flagg. Én ville at flagget skulle være *”brave”* hvitt for at det skulle vise alle den norske nasjonens gode hensikter og nordmenns gode vilje. Frankrike hadde hatt et rent hvitt flagg frem til revolusjonen. Det var derfor lite aktuelt som et norsk flagg, og forslaget ble nok av de fleste betraktet som en ren kuriositet. Flaggkomiteen var imidlertid selv inne på tanken om at koffardiflagget kunne bli ensfarget. Komiteen hevdet at rødt kunne komme på tale fordi dette var *”Norges Riges Banner”*. Landets nasjonale hovedfarge hadde til de fleste tider vært rød, mente komiteen. Men hele flagget kunne imidlertid ikke ha denne fargen ettersom et *”saadant er antaget for Alger, Tunis og Tripolis”*.¹⁷² Et ensfarget flagg ble derfor aldri realitetsdrøftet.

Forholdsvis få forslag tok utgangspunkt i den tredelte horisontale formen. Men noen var det. Vi har allerede sett at Brun la frem et utkast i fargene blått, grønt og rødt. Bøgvald foreslo i 1815 et flagg i rødt, hvitt og rødt. Begge hadde den norske løven i midtstripen. Et tredje forslag mente det norske flagget kunne ha fargene grønt, svart og grønt,¹⁷³ også dette med den norske løven.

Hollendernes tredelte flagg og vimpel i rødt, hvitt og blått var antagelig det vanligste flagget i norske havner utenom det svenske og danske og derfor godt kjent av både kjøpmenn, skipsredere og sjømenn. Likevel ble nederlendernes flaggform aldri helt akseptert som en aktuell flaggform for Norge.

Enda mindre interesse var det for en vertikal deling av flagget. Riktignok finnes det eksempler på at forslagsstillere i avisene ville dele flagget loddrett i to. Gabriel Kielland skrev i et brev til Jacob Aall at han lenge tenkte på *”et hvidt Flag med en bred perpendicular mørk stribe og Løven da i forreste Afdeling, men saa blev det for nær det franske Flag, og tillige manglede det den Originalitet, som stedse stoed mig for Øyet”*.¹⁷⁴ Resultatet var at den franske vertikale flaggformen nesten ikke var inne i debatten om et nytt flagg.

Ved siden av den firedelte formen som Kielland og flaggkomiteen hadde foreslått, var det korsformen som sto sterkest. Både det diagonale korset og det liggende latinske korset, som ofte går under betegnelsen *”det skandinaviske kors”*, var tydeligvis svært populære former.¹⁷⁵

Helt siden 1815 da unionsmerket kom inn i flagget, var det hvite diagonale korset på rød bakgrunn blitt trukket frem som et nytt norsk symbol. Selv om det bare var noen få år gammelt, hadde det allerede fått en viss hevd i 1821. Korset ble, som vi har sett, brukt i selvkomponerte vimpler på norske skip. Trolig var årsaken at Norge ikke hadde noen nasjonale symboler utenom løven og brukte andreaskorset aktivt. Det var i utgangspunktet et enkelt symbol uten heraldiske tilsnitt og forskjellig fra alle andre lands flagg. Flere forslagsstillere foreslo derfor flagg med et diagonalt mønster. Ett av forslagene som kom inn til komiteen, var rett og slett et utvidet unionsmerke i hele flaggets størrelse. Andre forslag delte flagget diagonalt i

fire og plasserte rødt i feltet nærmest stangen og i feltet mot flaggets frie ende, de to andre feltene ble farget blå. I ett tilfelle ble blått erstattet med svart. Et forslag fra Christian Magnus Falsen har beholdt Kiellands blå og hvite farger og plassert dem henholdsvis ved stangen og flaggets frie ende. Nesten alle disse forslagene plasserte løven med hellebard i det innerste feltet eller i et midtfelt. Noen hadde også fem stjerner sammen med den norske løve.

De fleste foreslo imidlertid den latinske korsformen. Bakgrunnen for dette var klar. Korset var et symbol alle kjente og forbandt med flagg på norske skip. I unionen med Danmark hadde norske sjøfolk i mange hundre år seilt under korsflagget. Sverige brukte det samme. Det hadde derfor tradisjon i Norden selv om det ikke var spesifikt norsk og aldri hadde vært brukt på et eget norsk flagg. Ved siden av tradisjonen var korset også et symbol på kristendommen. Dette har nok hatt betydning for en del personer under utarbeidelsen av forslagene. Korset var det sikre, trygge mønster som ikke ville vekke de store motforestillinger, selv om Kielland mente korset ikke var aktuelt for Norge.

Helt siden 1814 var det kommet inn forslag om flagg med det skandinaviske korset til Stortinget. Vi har allerede sett at en forslagsstiller sendte inn utkast til det overordentlige storting høsten 1814 med rødt kors på hvitt felt *"fordi vi saalenge har hatt denne farve"*.¹⁷⁶ Han sendte også et alternativ med rødt kors på gul bakgrunn. Det røde korset på hvit bakgrunn ble tatt opp igjen av borgerne i Tønsberg da de svarte på Gabriel Kiellands brev senhøstes 1820.¹⁷⁷ Haken var at dette flagget var svært likt det engelske. Selv om engelske skip seilte med det britiske unionsflagget fra 1801, besto likevel det spesifikke engelske flagget av et likearmet rødt kors på hvit bunn. Stortingsmann Elling Mathias Holst

fra Drammen ville også ha et rødt korsflagg, men på svart bakgrunn.

Byfogd Ingelbrecht Knudssøn, som var representant for Kristiansund og Molde, mente det røde flagget med det hvite korset hadde vært den norske sjømanns flagg over så lang tid *"saa skulle jeg feile meget om det ikke ville være ham lige saa kiært fremdeles at beholde Hovedfarverne"*.¹⁷⁸ For å komme det nye broderfolket litt i møte, ville Knudssøn likevel at det øvre feltet nærmest stangen skulle være blått med et gult kors, *"og den norske gyldne Løve med Stridsøxen anbringes i Midten av det hvide Kors"*.¹⁷⁹

Sjøkaptein Jan Rasmussen Sande fra Jarlsberg sendte inn et eget flaggforslag i mars 1821. Han tok opp kong Christian Frederiks grønne farge, men foreslo hvitt kors i stedet for kongens grå. Tegning: Oscar Jansen.

I mars 1821 sendte skipskaptein Sande, som var representant for Jarlsberg grevskap, inn et forslag om ny norsk flagglov. Han foreslo følgende: *"Det Norske Coffardi Flag skal være lysegrønt med Hvidt Kors. I Midten skal anbringes det Norske Vaaben med Løve i rødt Feldt samt Kongens Navne Ziffer og derover den Norske Kongelige Krone"*.¹⁸⁰ Her ble Christian Frederiks grønne farge tatt frem igjen. Sande begrunner ikke hvorfor han velger nettopp denne fargen. Men det er nærliggende å anta at han så for seg de tre skandinaviske land med samme type korsflagg bare skilt fra hverandre ved fargen. Det ville vise både fellesskap og forskjell: Danmark med rødt flagg og hvitt kors, Sverige med blått flagg og gult kors og altså Norge med grønt flagg og hvitt kors. Tanken om at hvert av de tre nordiske landene kunne ha et tofarget korsflagg er utvilsomt interessant og ville gitt de skandinaviske land hver sin karakteristiske kulør i korsflagget.

Det er karakteristisk for de innsendte forslagene at mange i tillegg til hovedformen ville ha den norske løven med hellebard, stjerner, kongens initialer, et ekstra kors eller andre trekk som kompliserte flaggets enkle og klare komposisjon.

De fleste foretrakk korset som hovedform. Men det var delte meninger om sammensetningen av farger og detaljer. Så sent som i april 1821 hadde ingen klare formeninger om hvordan utfallet av en avstemning om flagget ville bli. Forslagene fra Tønsberg, Holst og Sande ble nok lagt merke til. Men det sterkeste fremstøt for et korsflagg kom likevel fra en helt annen kant av landet.

FORSLAG FRA BERGEN

Da Gabriel Kielland 15. september 1820 sendte brev til alle kystbyene i landet, var han spesielt interessert i å høre hva bergenserne mente om

hans forslag til nytt norsk flagg og om bergenserne kunne tenke seg å fremme hans blå og hvite flagg på Stortinget. Bergen var fremdeles landets største by med nærmere 20 000 innbyggere. Byen hadde en stor flåte av handelsskip som seilte både til Østersjøen og områdene sør for Kapp Finisterre. Bergen hadde også et betydelig internasjonalt handelsmiljø med sterke kontakter til England og kontinentet. For Kielland var det derfor viktig at Bergen som *"den Første blant Rigets Steder"* involverte seg i flaggsaken og gikk aktivt inn for å komme til en løsning i løpet av stortingsforhandlingene i 1821.¹⁸¹

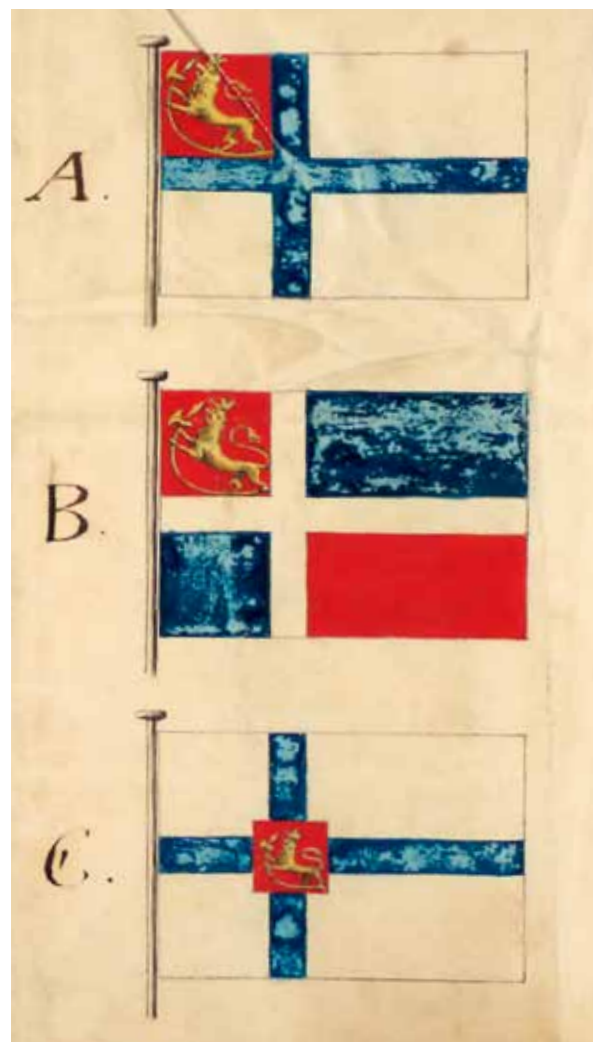
Kielland valgte å sende sin forespørsel til hoffagent og skipsreder Janson i Bergen. Da Janson ikke hadde svart på brevet innen utgangen av oktober, skrev han et nytt 2. november hvor han antydte at Christian Magnus Falsen, som var valgt til stortingsmann for Bergen, kanskje kunne være den som la frem hans forslag i Stortinget. Ettersom han selv ikke kjente Falsen, ba han Janson spørre Falsen om dette. Falsen svarte Kielland at han var enig i at Norge burde få et nytt handelsflagg og at han ville gå inn for dette på Stortinget. Han kunne imidlertid ikke fremsette Kiellands forslag. Det ble derfor Jacob Aall som fremmet Kiellands blå og hvite forslag på Stortinget.

Når amtmann Falsen ikke kunne legge frem Kiellands flaggforslag, hadde dette en naturlig forklaring. Etter at Janson hadde fått Kiellands første brev med det trykte sirkulæret om forslag til norsk flagg, la Janson dette frem for Bergens borgere. De nedsatte en kommisjon som skulle se på saken. Denne kommisjonen besto av syv personer. Det var Gerhard Armauer, Reinholt Jacob Klagenberg, August Konow, Frederik Meltzer, Henrik Meyer, Fredrik Meyer og Johan G. Müller. Alle var velkjente i Bergens administrasjon og næringsliv. Offisielt fikk

utvalget navnet *"Handels, Haandværks og Søfarts Commissionen"*. Medlemmene av kommisjonen tok flaggsaken alvorlig og diskuterte både Kiellands utkast og alternative løsninger. De kom hurtig frem til at Bergen skulle fremsette sitt eget forslag, og dette meddelte de Kielland.¹⁸² Amtmann Falsen fant det derfor ikke riktig å fremme Kiellands forslag. Det kunne da lett bli forstått slik at han gikk imot den byen han var valgt inn for.

I et brev datert 6. januar 1821 la den bergenske flaggkommisjonen frem sitt syn på flaggsaken. Norge burde absolutt få et eget nytt handelsflagg, mente bergenserne. Etter Grunnlovens § 111 hadde landet rett til dette. Og som et selvstendig rike var det helt naturlig at Norge fikk sitt eget flaggsymbol. Kommisjonen mente at et flagg burde ha tre hovedegenskaper. For det første burde det skille seg ut fra alle andre nasjoners flagg. For det andre skulle det være lett kjennelig på lang avstand. For det tredje skulle flagget være pent eller se *"smukt ud"*. Etter kommisjonens mening tilfredstilte hverken flagget med den norske løve eller unionshandelsflagget de to første kravene, mens Kiellands foreslåtte flagg ikke tilfredstilte det siste kravet. Kommisjonen mente Kiellands flagg ikke hadde den nødvendige *"Skjønhed forenet med Simpelhed"*.

Bergenskommisjonen foreslo derfor tre alternative flagg som ble lagt frem med tegninger med navnene A, B og C. Utkastene A og C besto av et blått skandinavisk kors på hvit bakgrunn. I alternativ A var den norske løven på rød bunn plassert i det øverste feltet nærmest stangen, mens alternativ C hadde løven på rødt felt i korsets krysningspunkt. Forslag B hadde hvitt skandinavisk kors og hadde to røde og to blå felt. Rødt var plassert i det øverste feltet nærmest stangen og i det nederste feltet mot flaggets frie ende. Den norske løven var tegnet inn i feltet øverst mot stangen.

Flaggkomiteen som ble nedsatt i Bergen, la frem tre ulike utkast som alle var korsflagg, hadde den norske løve med hellebard og var i fargene rødt, hvitt og blått.
Foto: Stortingsarkivet

Kommisjonen gikk selv inn for alternativ C. I sin redegjørelse for flaggene fremhevet kommisjonen at korset hadde vært et viktig symbol for Norge i mange hundre år og at dette derfor måtte bli flaggenes hovedsymbol. Olav den helliges kamprop

på Stiklestad lød *"Fram fram kristmenn, korsmenn"*. Og det var, hevdet bergenserne, overveiende sannsynlig at kongens stridsmenn førte korset i deres banner, på skjoldene og på klærne. Sigurd Jorsalfare *"indførte Korset endog som et slags Ordenstegn"*.

Derimot var kommisjonen usikker på når løven med hellebarden kom inn i det norske våpenskjold. Kanskje hadde Tors hammer, *"Mjølner"*, vært et bedre symbol i flagget. Men ettersom man ikke visste hvordan denne så ut, mente kommisjonen det var best å beholde den kronede løven og hellebarden på rødt felt.

Bergenserne mente det burde være blått i det norske handelsflagget på grunn av foreningen med Sverige under én konge, men også fordi blått var norsk hoffarge ifølge *Speculum regale*, skrev kommisjonen.¹⁸³ Ved å velge den hvite kulør som grunnfarge, tok man hensyn til danskene. Sammen med løvens røde felt utgjorde disse tre kulørene frihetsfargene blått, hvitt og rødt. Den bergenske kommisjon unnlot heller ikke å nevne det praktiske og økonomisk fordelaktige ved å velge flagg B. Skipsrederne ville spare mye med dette flagget fordi *"de nu brugelige Flag dertil kunde anvendes"*.

Bergenskommisjonens forslag var viktig for den videre utvikling av flaggsaken av flere grunner. Kommisjonen var den eneste utenom Kielland selv som inngående hadde drøftet et nytt norsk flaggs historiske forutsetninger og med utgangspunkt i dem vurdert ulike løsninger. Bergenserne hadde også tatt utgangspunkt i noen klare vexillologiske prinsipper og tatt hensyn til praktiske valg. Resultatet var at kommisjonen gikk sterkt inn for et flagg med et skandinavisk kors og et flagg med fargene hvitt og blått eller hvitt, blått og rødt.

Hele kommisjonen var enig om korsformen. Av innstillingen kan det imidlertid se ut som det var en dissens i valget av hovedfarger. Det heter nemlig at forslaget som fikk betegnelsen *"C næsten har Commissionens udeelte bifald, [...]"*.¹⁸⁴ Dette kan tolkes slik at i alle fall ett av medlemmene har foretrukket et annet av de foreslåtte flaggene. Det er naturlig å tenke seg at det dreier seg om alternativ B som skilte seg fra de to andre i hovedfargene. Dette flagget ble i april 1821 bearbejdet av Frederik Meltzer. Det er derfor grunn til å tro at dette alternativet var Meltzers personlige favoritt og at det er ham det henvises til når kommisjonens syv medlemmer ikke var helt enige.

FREDERIK MELTZERS FORSLAG OM NYTT KOFFARDIFLAGG

30. april 1821 ble flaggsaken lagt frem for Odelstinget. Representantene skulle endelig ta standpunkt til hvordan et norsk handelsflagg skulle se ut. På bordet lå alle forslagene som var kommet inn fra Kielland, svarene fra kystbyene, bergenskommisjonen, enkeltrepresentanter og innstillingen fra Stortingets flaggkomité. 24. april hadde Stortingets revisjonskomité med Nicolay Johan Krohg som formann støttet flaggkomiteens forslag og sendt det til Odelstingets presidentskap. I tillegg til selve flaggets utforming og fargeholdning foreslo revisjonskomiteen at det nye norske flagget, så snart barbareskstatene hadde anerkjent Norge, skulle benyttes i *"alle Farvande uden Undtagelse, men indtil en saadan Anerkjendelse er bevirket, ikkuns i saadan Fart, til hvilken Tyrkiske Søepas ei udfordres"*.

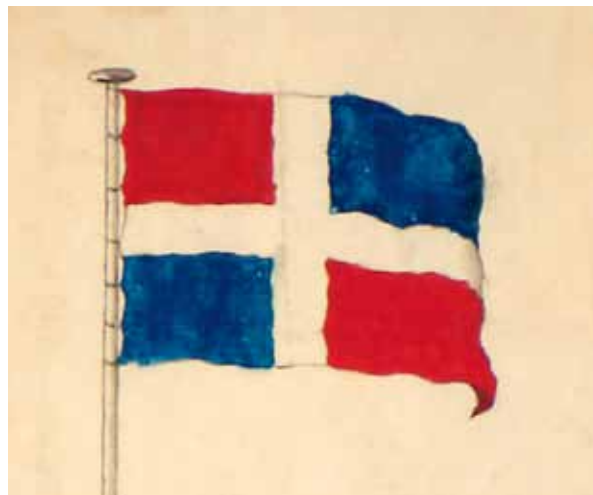
Frederik Meltzer, som hadde vært medlem av komiteen i Bergen, men ikke i Stortingets flaggkomité, reiste seg og talte mot stortings-

Frederik Meltzer (1779-1855) skapte det norske flagget. Meltzer var født i Bergen. Han var kjøpmann fra 1802 og møtte i riksforsamlingen på Eidsvoll i 1814. Han tilhørte selvstendighetspartiet og var stortingsrepresentant 1821-1822, 1824 og 1827-1828.

komiteens utkast. Meltzer snakket på egne vegne, ikke som representant for den bergenske kommisjon, og var derfor friere til å markere sine helt personlige betraktninger og synspunkter. Det foreslåtte flagg med hovedfargene i rødt og hvitt er for likt det danske, mente Meltzer. Han fant det ikke passende å velge noen av fargene som våre nærmeste naboer hadde og ville være nøytral i forholdet mellom dansk og svensk. Korset var derimot et så gammelt merke for de nordiske land, både Sverige, Danmark, England og Russland, at det burde beholdes uansett hvilken farge som ble foretrukket. Flaggkomiteens forslag med fire kvadrater uten kors var for likt et signalflagg, hevdet Frederik Meltzer.

Han fremholdt med styrke at våpenet, den norske løven, var unødvendig i flagget. Hvis det var et statsflagg som skulle bestemmes slik at det kunne bli heist på offentlige bygninger og statens skip,

Frederik Meltzers første forslag. Flaggforslaget var tegnet etter prinsipper som var avgjørende for det som skulle komme. Det hadde ingen heraldiske symboler, det var et korsflagg og det hadde fargene rødt, hvitt og blått satt opp i klare, enkle felt. Foto: Stortingsarkivet

var imidlertid forholdet et helt annet. Men handelsflagget var bare bestemt til bruk for private skip og eiendommer. Han anså det derfor uhensiktsmessig med et våpen i flagget. Dette desto mer fordi et flagg med våpenet ville bli dyrere og mer komplisert. Skulle man likevel gå inn for løven i flagget, måtte den stå på rødt felt og ikke på hvitt slik komiteen hadde foreslått. Bare på rødt felt var løven et norsk riksvåpen.

Heller ikke forslaget om fem stjerner eller malteserkors syntes Meltzer var noen god idé. Etter hans mening haltet sammenligningen med De forente staters stjerner fordi statene der hadde indre uavhengighet. I Norge ble stjernene bare en vilkårlig inndeling av landet. Ville man likevel beholde ideen om stjerner, mente Meltzer at man heller skulle velge fire stjerner for stiftene eller 16 for amtene i stedet for fem stjerner for bispedømmene som etter hans mening hadde minst tilknytning til handelsflagget.

Frederik Meltzer foreslo med utgangspunkt i dette, at flagget skulle bestå av et skandinavisk kors. De to firkantene nærmest stangen skulle danne et kvadrat, og de to ytterste skulle være dobbelt så lange. Han ville videre sette flagget sammen av tre farger: rødt, hvitt og blått. Det er disse fargene som *”nu betegne Friheden, saaledes som vi have seet det i det franske Friheds Flag, og endnu see det i Hollændernes og Americanernes Flag, og Engellændernes Union”*.¹⁸⁵ Han ville derfor at flagget skulle være som bergenskommisjonens forslag B med unntak av løven.

Frederik Meltzers forslag kom derfor til å lyde: *”Et Flag, deelt ved et hvidt Kors i 4 Quadrater, hvoraf den Quadrant øverst og nærmest Flagstangen og den modsatte blive røde, og de andre blaae, og de to nærmest Flagstangen fuldkommen firkantede, men de to andre dobbelt saa lange som høie eller brede, hvilket Flag jeg formener ogsaa har den Egenskab, at det sees i lang Afstand.”*¹⁸⁶

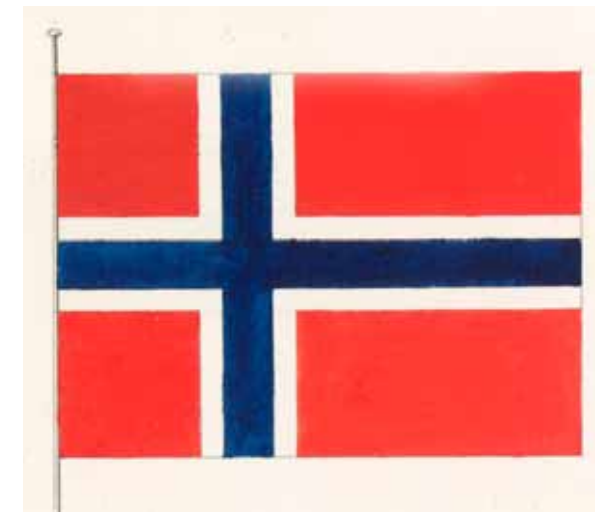
Meltzers forslag klargjorde en del prinsipper for hvordan et norsk flagg burde se ut og argumenterte overbevisende mot flaggkomiteens og Kiellands flaggutkast. Han gikk, i motsetning til Kielland, klart inn for et korsflagg, og henviste både til historiske forutsetninger og våre nabolands eksempler. Han valgte hverken den svenske blå fargen eller den danske røde fargen, men ville ha begge deler sammen med hvitt og forklarte dette som frihetens farger. Ikke mindre viktig var det at Meltzer ville ha bort riksvåpenet fra flagget. Det ville gi et enklere og klarere uttrykk slik at det var lettere å se på lange avstander. Det var en fordel at det også ville bli billigere å produsere. Kombinasjonen mellom rødt, hvitt og blått og skandinavisk korsflagg uten riksvåpen var Meltzers konklusjon.

Etter Meltzers tale i Stortinget 30. april var flaggsaken på mange måter kommet i en ny fase. Den sterke kritikken av flaggkomiteens forslag ble støttet av mange representanter. Flere stortingsmenn var likevel i tvil om Meltzers utkast var det rette handelsflagget for Norge.

Odelstinget besluttet enstemmig å utsette flaggsaken til 4. mai. I mellomtiden skulle de innkomne og foreslåtte tegninger få numre og bli lagt ut i *”Forsamlingsværelset”* slik at de ble kjent før avstemningen på neste møte.

DET ENDELIGE FORSLAGET

I løpet av de nærmeste dagene arbeidet Frederik Meltzer videre med sitt flaggforslag. 4. mai lå et nytt utkast fra Meltzers hånd i Stortingets forsamlingsværelse. Dette flagget hadde fått nummeret 3 og skulle være med i avstemningen sammen med 17 andre forslag.

Flaggforslaget som Frederik Meltzer arbeidet seg frem til i dagene før 4. mai 1821. Foto: Stortingsarkivet

Meltzers nye utkast besto av et rødt flagg med et hvitt skandinavisk kors. I det hvite korset var det satt inn et blått kors. Frederik Meltzer hadde med andre ord beholdt korsformen og fargene fra sitt forrige utkast. Men han hadde endret fargenes posisjon og dannet to kors i flagget, det ene innenfor det andre.

MYTEN OM MELTZERS SØNN

Det har vært uenighet om hvordan dette flagget ble til. I de fleste beskrivelser er det Frederik Meltzer selv som har tegnet og utformet flagget. Men tidlig på 1900-tallet ble det hevdet at en av Meltzers sønner var den egentlige skaper av det nye flaggforslaget.¹⁸⁷ Meltzers barn var naturligvis opptatt av farens interesse for det nye norske flagget og tegnet sine forslag. Da en av dem lekte seg med sin blyant og sine farger, sto flagget tegnet i kladdeboken. Det skal ha skjedd ved en tilfældighet.¹⁸⁸ I de fleste tilfeller er det den 12-årige sønnen Gerhard som nevnes. Men også den 7-årige Harald er blitt tilegnet æren for det norske flagget.

Historien om Meltzers sønn blir fremdeles fortalt til tusenvis av norske skolebarn. Fortellingen står i mange leksika, i flaggfabrikkenes forklaringer til det norske flagg og i utallige skrifter og artikler. Så flott det hadde vært om denne fortellingen var sann. Det hadde så absolutt vært i den norske nasjonale ånds idé at et barn hadde skapt flagget som blir brukt i barnetoget hver 17. mai og som vi heiser på alle offentlige og private flaggstenger når nasjonen feirer seg selv eller markerer nasjonale begivenheter.

Men historien er en myte. Frederik Meltzer kom til Christiania for å møte på Stortinget 2. mars. Han ble værende i byen til stortingssesjonen sluttet i august. Meltzer reiste fra Christiania klokken

3 om ettermiddagen 25. august og var hjemme i Bergen 3. september. Mens Frederik Meltzer oppholdt seg i hovedstaden, bodde hans kone og barn i Bergen. Hans unge sønner kan derfor ikke ha hatt direkte kontakt med sin far mens han satt på Stortinget i 1821. Det er også lite sannsynlig at han har fått et brev fra familien i dagene mellom 30. april og 4. mai som skulle hatt innvirkning på hans tanker om et nytt norsk flagg.

Det er større grunn til å feste lit til Knut Nygaards forklaring.¹⁸⁹ Han skriver at Meltzer allerede samme dag som han holdt talen, utarbeidet løsningen som skulle bli den endelige. Frederik Meltzer fikk ideen allerede på tingbenken, og i hans dagbok som Nygaard har sine forklaringer fra, skriver Meltzer: *”Da man absolut vilde have rødt Flag med hvidt Kors i og desuden noget blaat for at tegne Foreningen med Sverige, og saaledes at man kunde bruge de gamle Flag uden at bekoste nye, så var det nødvendig å gjøre noen endringer på mitt allerede foreslåtte flagg”*.¹⁹⁰

Meltzer tegnet det trefargede flagget omtrent slik som vi har det, skriver Nygaard. Samme dag noterte Meltzer i dagboken: *”Da Bull og Heidmann saa dette Flag færdigt, sagde de, at saaledes vilde de have det norske Flag, Bochmann ligesaa.”*¹⁹¹

Det skulle derfor være temmelig klart at det var Frederik Meltzer selv og ingen annen, heller ikke en av hans sønner, som tegnet flagget. Det er heller ingen tvil om at han hadde en gjennomtenkt mening med både form og farger. Flagget skulle være rimelig å produsere. Det skulle være lett lesbart, presist og kjennelig på lange avstander og det skulle være ”smukt”. Korset symboliserte Norges kristne og nordiske forankring. Fargene fortalte om nasjonens vilje til frihet og viste samtidig tilbake til Grunnloven av 1814 som hadde sin forutsetning i de franske og amerikanske revolusjoners konstitusjoner.

STORTINGET BESTEMTE NORGES FLAGG

Avstemningen om hvilket flagg Odelstinget skulle velge, ble foretatt om ettermiddagen 4. mai. Til sammen lå 18 flaggutkast til vurdering på representantenes bord. 14 av disse utkastene ligger som tegninger i Stortingets arkiv. De fikk følgende nummer 1, 2, 3, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, og 18. Noen av forslagsstillerne kjenner man ikke.

DISSE VAR OGSÅ MED

Forslagene som hadde numrene 4, 5, 9 og 17 mangler i Stortingets arkiv. Det er grunn til å tro at Kiellands firedelte flagg i blått og hvitt har vært ett av dem. Kiellands opprinnelige forslag fra høsten 1820 ble 26. februar 1821 foreslått både av Aall, Falsen og Peder Valentin Rosenkilde. Den siste var representant for Stavanger by.¹⁹² Et annet kan være skipskaptein Sandes hvite skandinaviske kors på grønt felt. Sande foreslo dette flagget 13. mars, og det har trolig vært med under avstemningen.¹⁹³ Et tredje som vi vet deltok i avstemningen, var sorenskriver Ingebrigt Knudtssøns forslag som var identisk med dannebrog, men med et blått felt med gult kors nærmest stangen. Dette forslaget ble foreslått av ham selv i et brev til flaggkomiteen 28. mars.¹⁹⁴ Det fjerde kan ha vært et forslag fra *”nogle handlende i Skien”* som ble levert inn av stadskaptein Blom uten at vi vet hvordan det så ut.

AVSTEMNINGEN

Mellom klokken 19 og 20 om kvelden 4. mai ble det stemt over disse 18 flaggforslagene. Av de tre forslagene fra Bergen bestemte Handelskomiteen i byen seg for å gå inn for alternativ B. Dette fikk ni eller ti stemmer, Knudtssøns dannebrog med svensk felt fikk tre stemmer, Falsens trefargede diagonal fikk en eller to stemmer, mens Seips svarte flagg og Holsts diagonalkors begge fikk en stemme. Hele 40 av de 59 stortingsrepresentantene som var til stede, mente Meltzers utkast var det beste og ga hans nummer tre sitt votum.

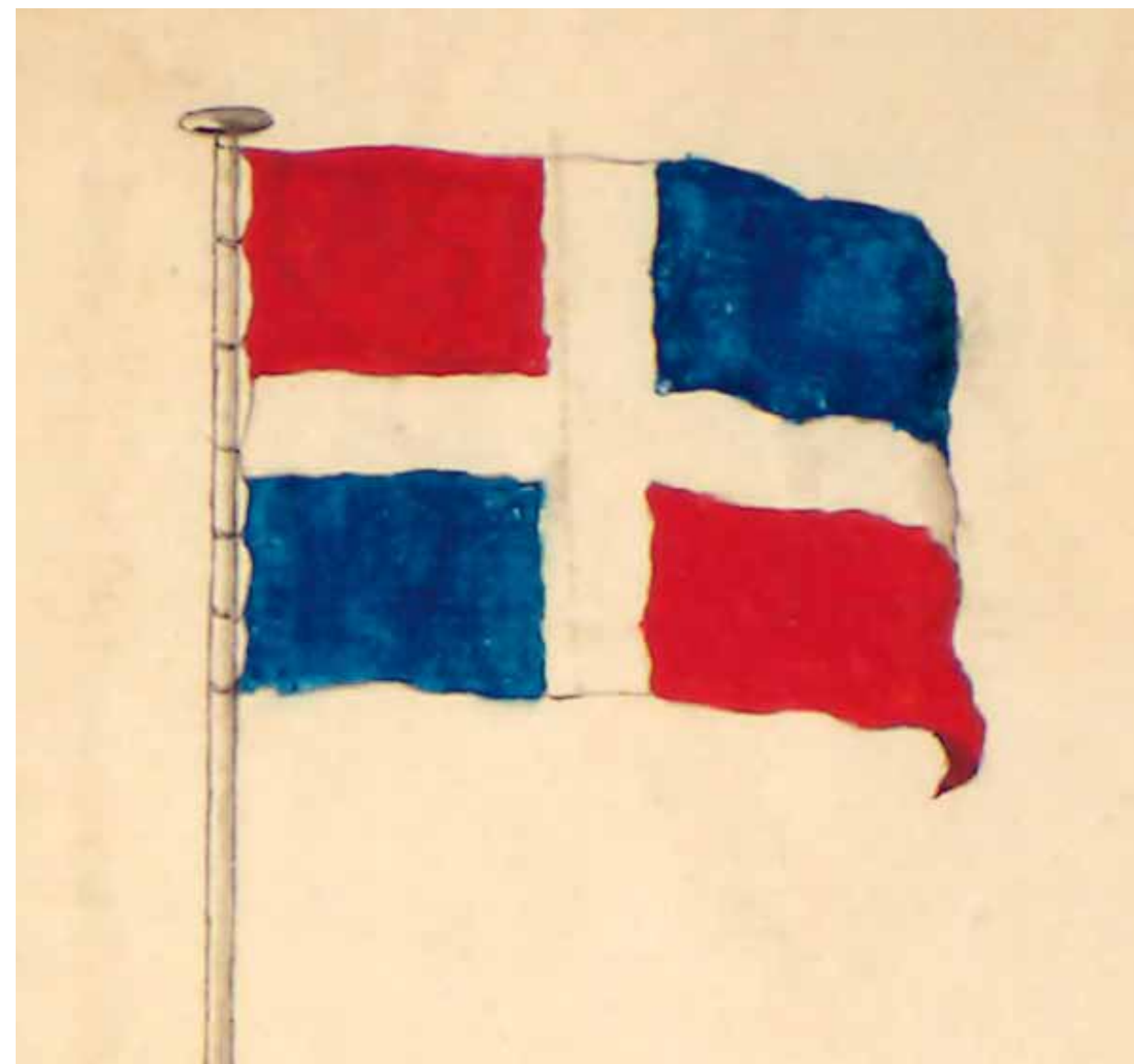
I praksis hadde Norge da fått et nytt handelsflagg. For første gang hadde nordmenn fått et flagg med egne farger og en form som ikke var etterligning av noen andre kjente flagg. Omsider hadde landet fått sitt eget tydelige symbol. Rødt, hvitt og blått skulle fra nå være Norges farger, og dobbeltkorset skulle være flaggets form.

PRESENTASJON AV FLAGGENE

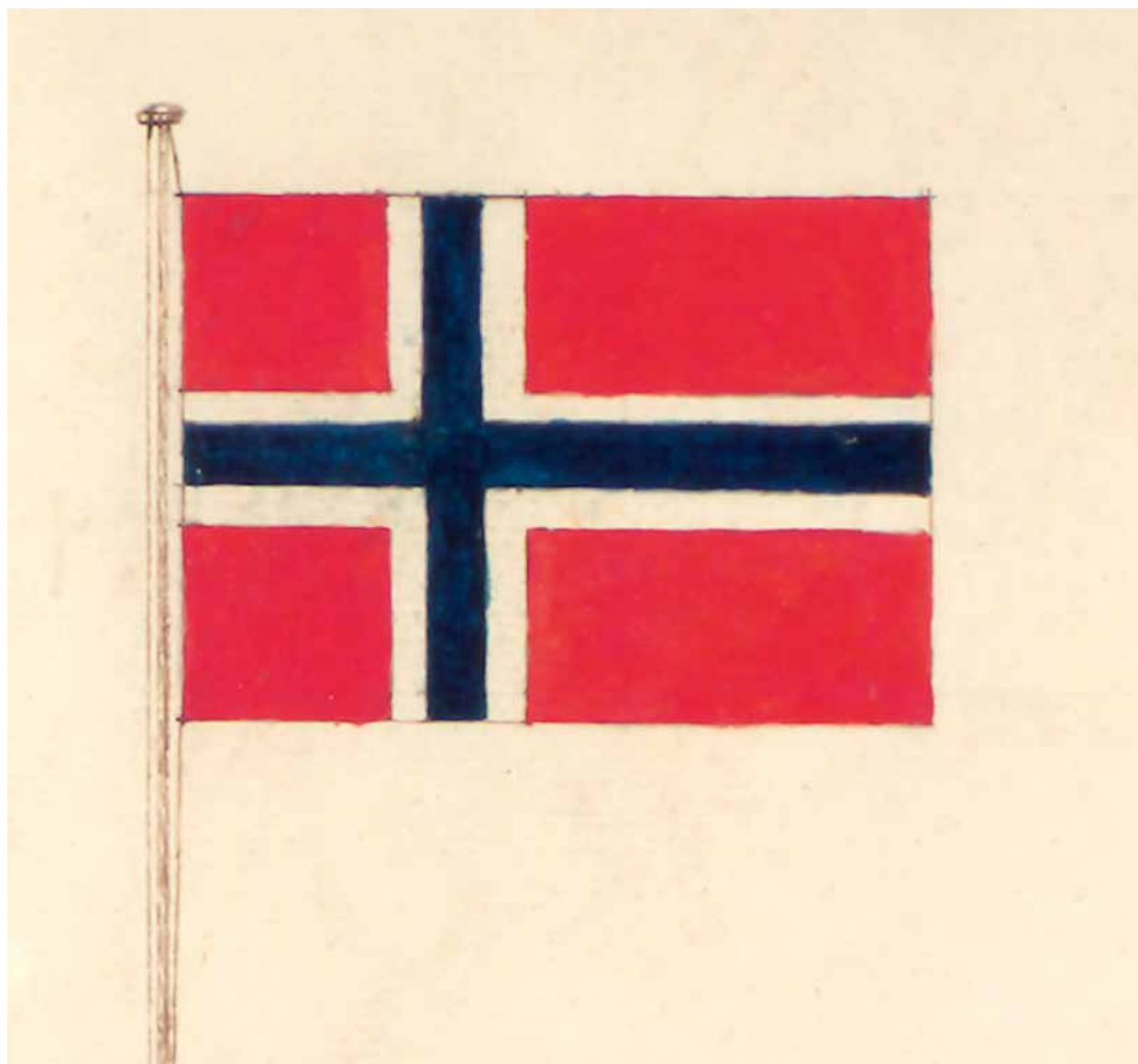
På de følgende sider presenterer vi de 14 originale flaggtegningene som var med i avstemningen 4. mai 1821 om å bli Norges handelsflagg. Tegningene ligger i dag i Stortingets arkiv.

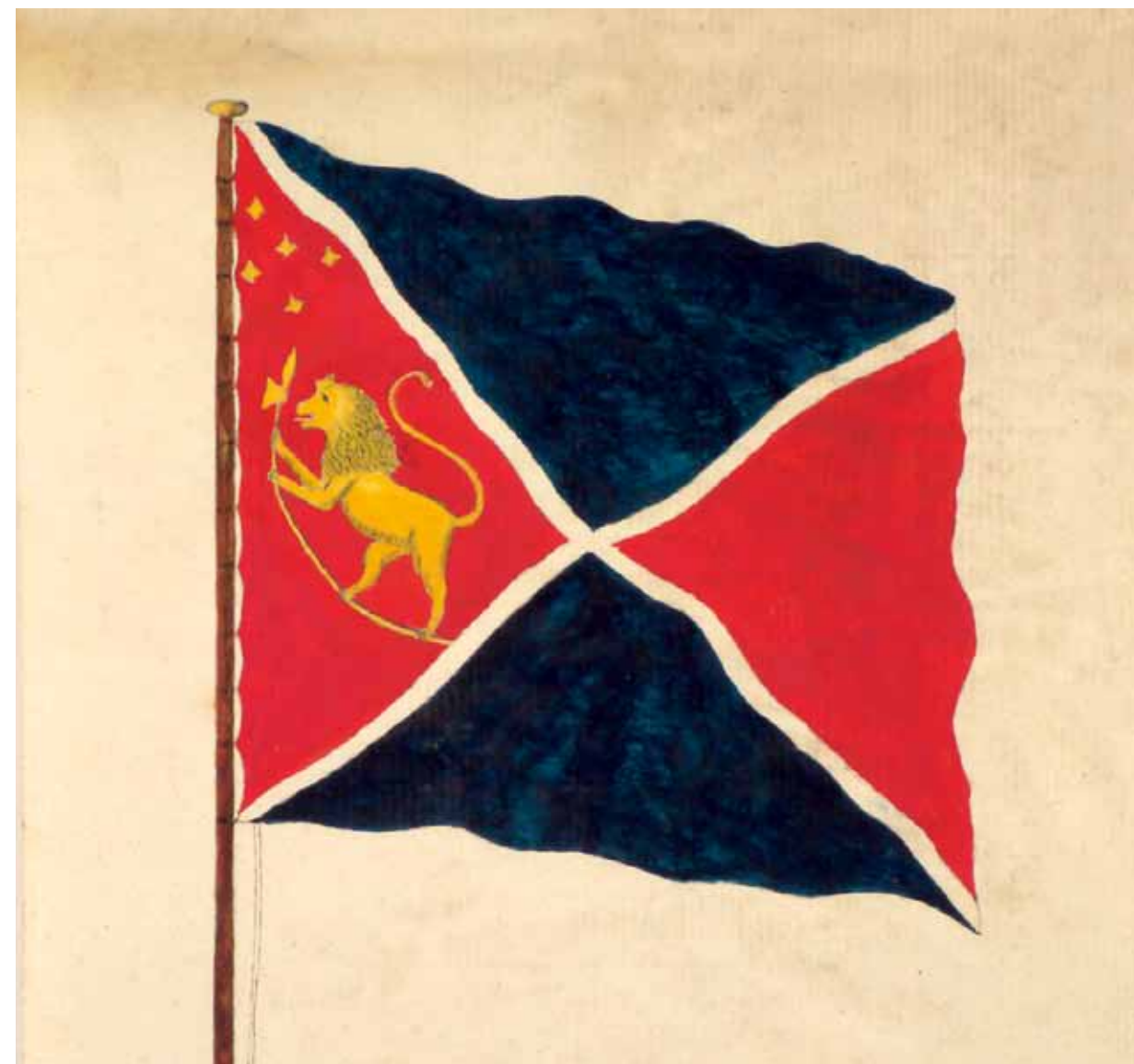
1. Firedelt flagg i rødt og hvitt med den norske løve og fem stjerner i gult. Forslag fra Stortingets flaggkomité.
Foto: Stortingsarkivet

2. Hvitt skandinavisk kors med rødt og blått felt.
Antagelig første utkast fra Frederik Meltzer.
Foto: Stortingsarkivet

3. Rødt flagg med hvitt skandinavisk kors og blått kors innenfor det hvite. Forslag fra Frederik Meltzer, andre utkast.
Foto: Stortingsarkivet

6. Hvitt diagonalt kors med røde og blå triangler. Mot stangen den norske løve og fem stjerner. Ukjent forslagsstiller.
Foto: Stortingsarkivet

7. Diagonalt inndelt flagg med svarte og røde triangler.
Den norske løve i feltet nærmest stangen. Ukjent forslagsstiller.
Foto: Stortingsarkivet

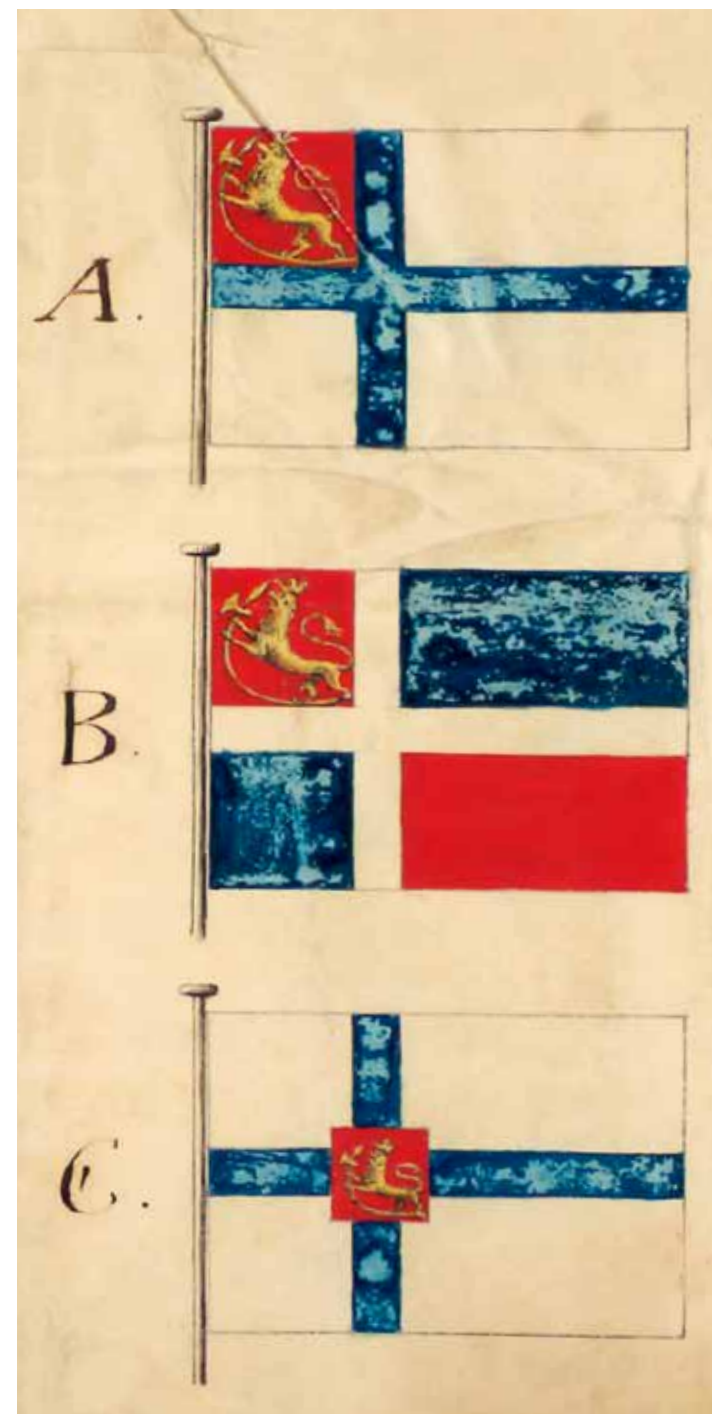

8. Diagonalt hvitt kors med røde og blå triangler. Den norske løve på rundt, rødt felt i korsets krysningpunkt og fem stjerner rundt sirkelen. Over sirkelen en krone. Antagelig forslag fra Christian Magnus Falsen.
Foto: Stortingsarkivet

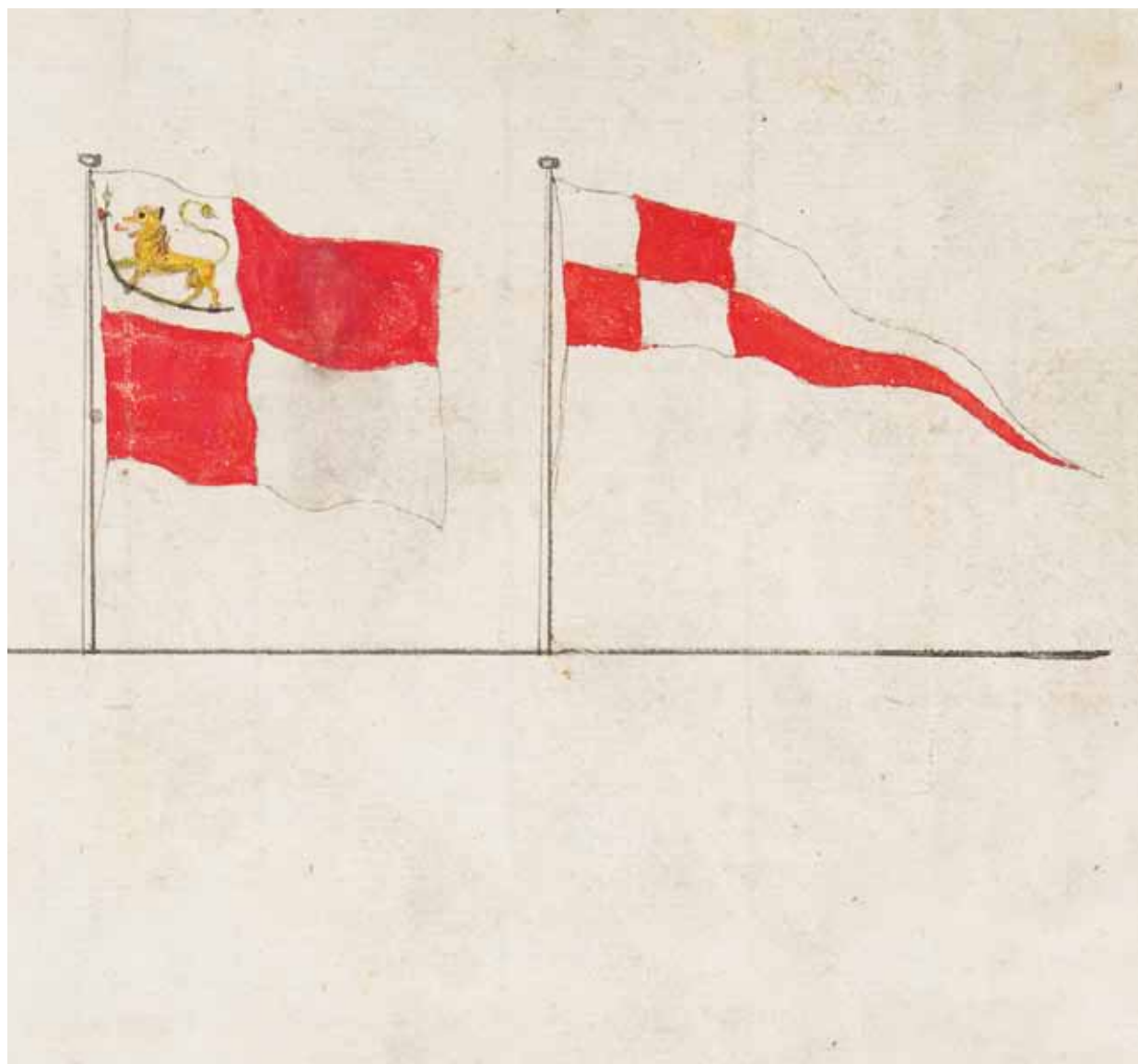

10. Horizontal trikolor i grønt, svart, grønt. Den norske løve på rødt felt i midten av den svarte stripen. Ukjent forslagsstiller.
Foto: Stortingsarkivet

11. Bergenskomisjonens tre forslag A, B og C med skandinavisk kors i blått og hvitt og rødt, hvitt og blått med den norske løve. Kommisjonen hadde bestemt seg for at bare alternativ B skulle være med i avstemningen, selv om komiteen i utgangspunktet hadde foreslått alternativ C.
Foto: Stortingsarkivet

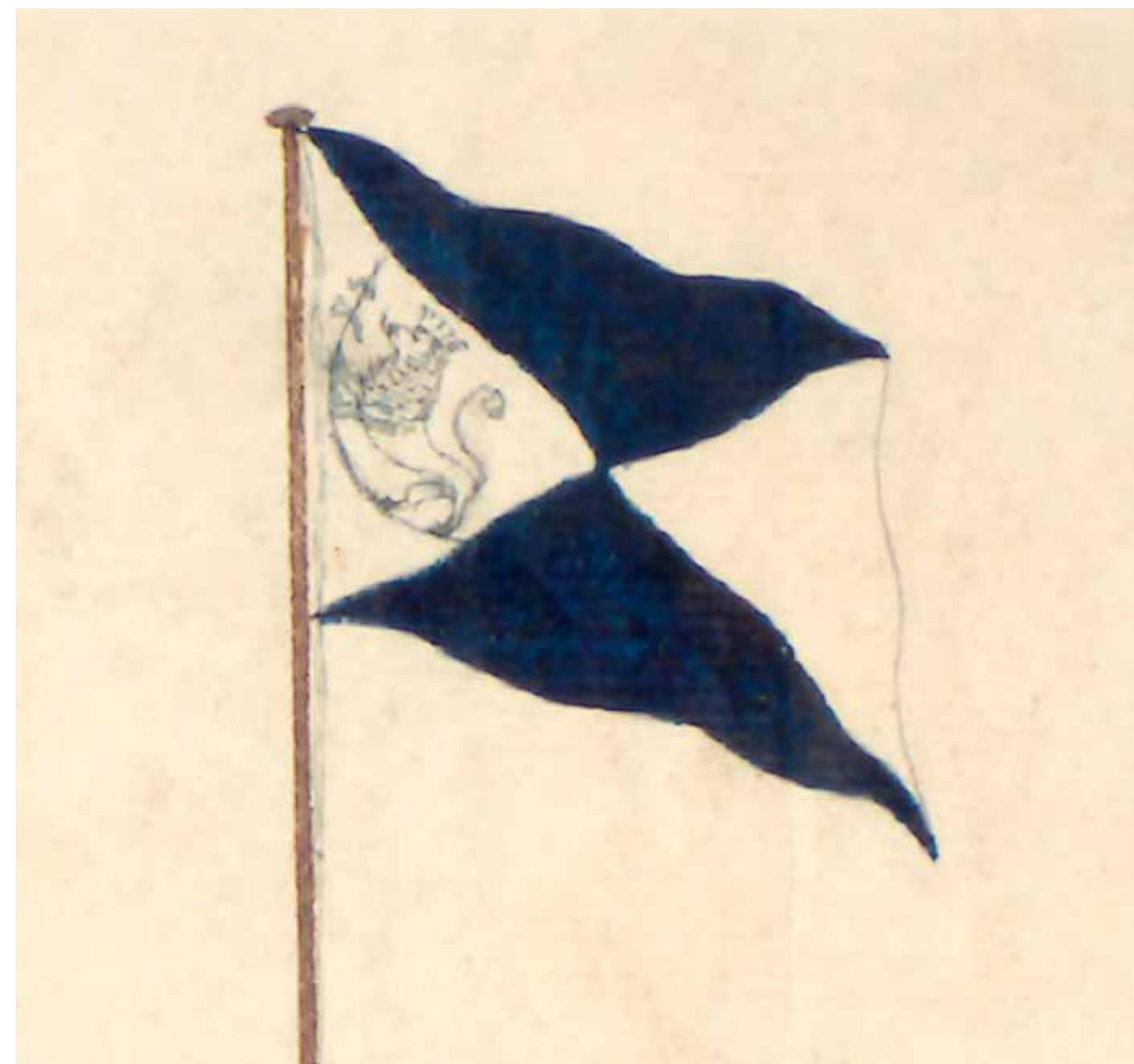
12. Firedelt flagg i rødt og hvitt etter Kiellands modell. Forslag fra borgerne i Grimstad.
Foto: Stortingsarkivet

13. Diagonalt hvitt kors på rødt felt.
Forslag fra stortingsrepresentant Holst.¹⁹⁵
Foto: Stortingsarkivet

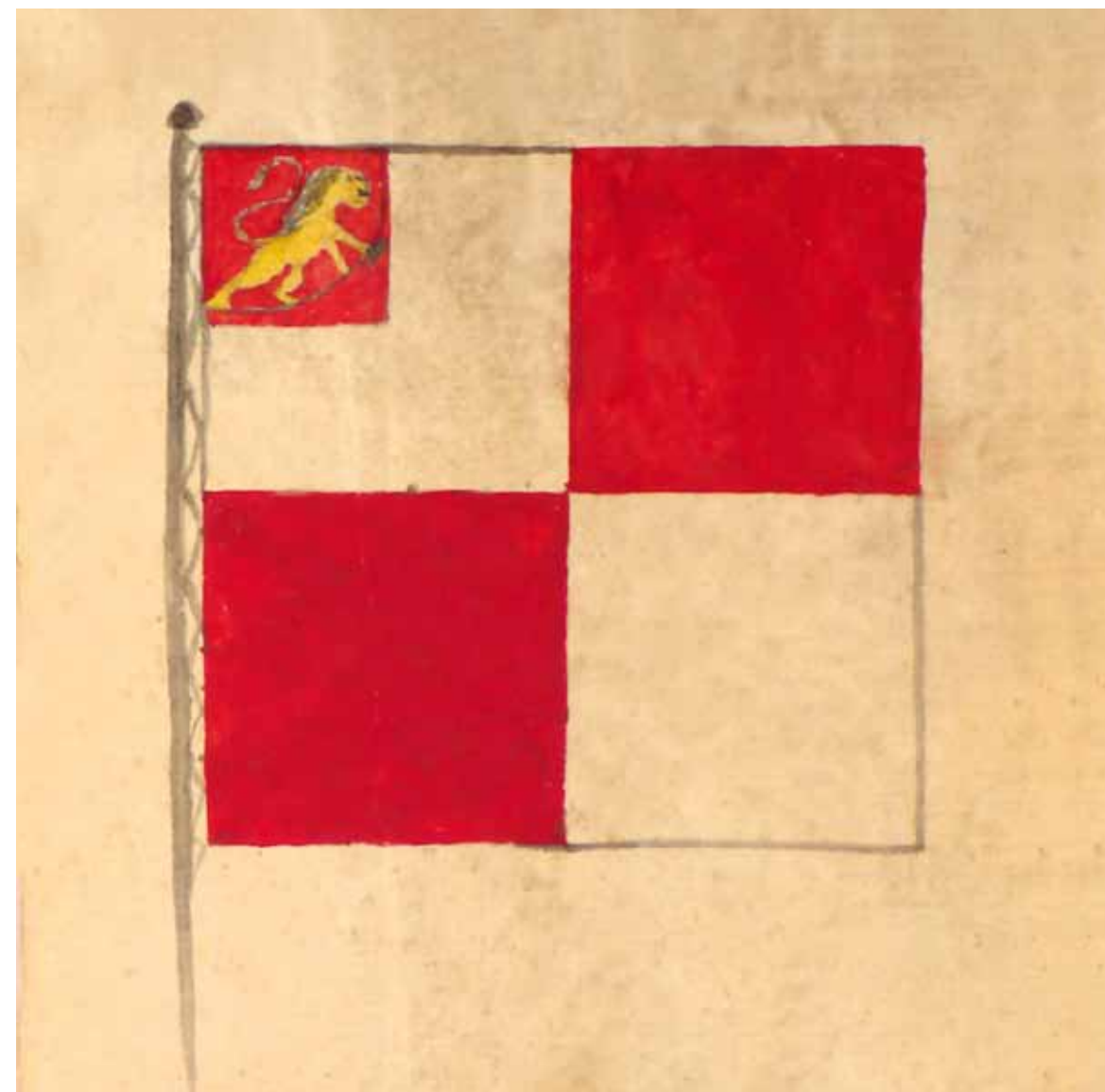
14. Rødt skandinavisk kors i svart felt.
Forslag fra stortingsrepresentant Seip.¹⁹⁶
Foto: Stortingsarkivet

15. Diagonalt inndelt flagg i blått og hvitt med den norske løve.
Forslag fra Christian Magnus Falsen.
Foto: Stortingsarkivet

16. Rødt skandinavisk kors på hvitt felt med den norske løve i sirkel i korsets midtpunkt. Forslag fra borgerne i Tønsberg. Foto: Stortingsarkivet

18. Firedelt flagg i rødt og hvitt med den norske løve i firkanten nærmest stangen. Foto: Stortingsarkivet

LOV OM DET NORSKE FLAGGET

Bestemmelsen om flagget var tatt. Nå skulle Stortinget utforme lover og regler for det nye flagget og bestemme flaggets formelle utseende. Tegningen av det nye norske flagget og hele saksgangen ble allerede 4. mai sendt over til innstillingskomiteen. Denne komiteen, som var identisk med flaggkomiteen, hadde to oppgaver. Den ene oppgaven var å komme med et innspill til kongen om forhandlingene med barbareskstatene, den andre var å få anerkjent et norsk koffardiflagg.

Under utarbeidelsen av flaggets proporsjoner tok komiteen kontakt med Frederik Meltzer og samarbeidet og konfererte hele tiden med ham.¹⁹⁷ Komiteen tok utgangspunkt i Meltzers egen tegning og undersøkte også bestemmelsene i forordningen om dannebrog av 11. juli 1748 som også gjaldt Christian Frederiks flagg, selv om proporsjonene aldri var formelt bestemt. Komiteens innstilling ble undertegnet og oversendt revisjonskomiteen 7. mai. Forslaget var følgende:

”Kongeriget Norges Coffardieflag skal være et høirødt, og ved et retvinklet, mørkeblaat, af hvide Kanter indsluttet Kors, i fire Quadrater afdeelt Flag. Naar Flaggets Bredde ved Stangen eller Flaglinien sættes som Basis og Grund for Proportionen, skal dets Bredde forholde sig til Længden som 16 til 22. Af Bredden skulle hver af de, Flagstangen eller Gaffelen, naar Flagget heises fra Mesanen, nærmeste tvende ligesidende Fiirkanter udgjøre 6/16, det blaa Kors 2/16, og hver af de to hvide Kanter 1/16 Deel.

Af Længden skulle de tvende Fiirkanter nærmest Flagstangen eller Gaffelen udgjøre 6/22, det blaa

Kors 2/22, og hver af de tvende hvide Kanter 1/22, samt de tvende Fiirkanter 12/22 Dele.”¹⁹⁸

Dette forslaget ble sendt til revisjonskomiteen med tidligere statsråd Christian Krohg som formann. Krohg og fogd Peder Ludvig Munthe Bull, som var sekretær i komiteen, har tydeligvis ment at teksten var for innfløkt og komplisert, for 11. mai foreslo komiteen følgende ordlyd i flagglovens § 1:

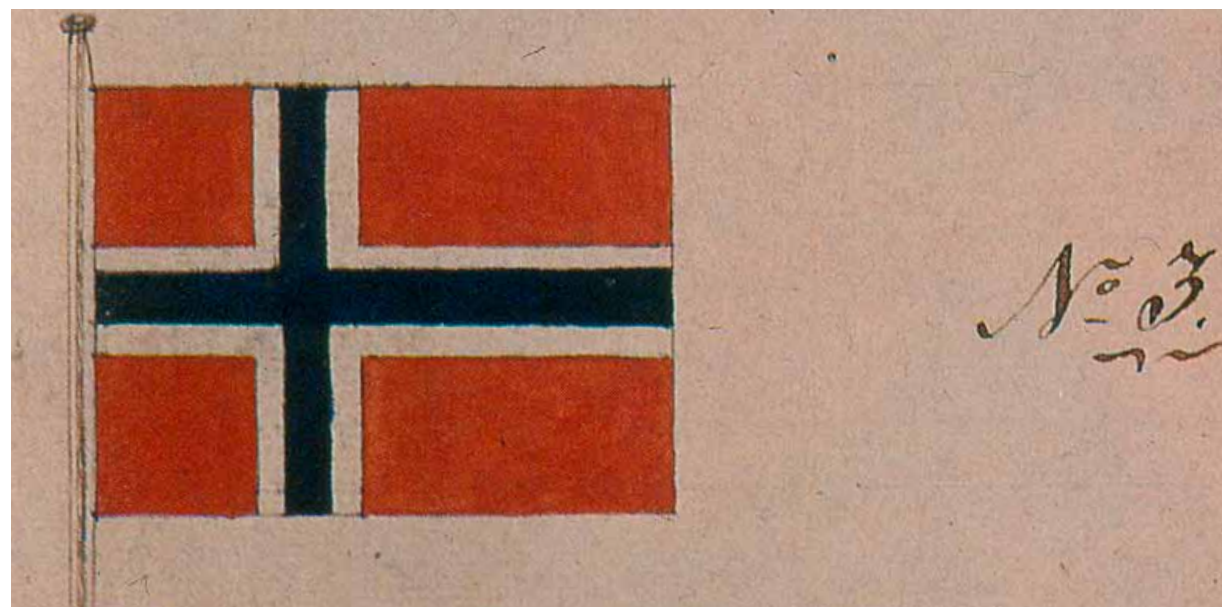
”Kongeriket Norges Coffardieflag skal være et høirødt, ved et mørkeblaat, og med en hvid Kant indfattet Kors, i fire retvinklede Fiirkanter afdeelt Flag, hvis Bredde skal forholde sig til dets Længde som 16 til 22. De tvende Flagstangen, eller Gaffelen, naar Flagget heises fra Mesanen, nærmeste Fiirkanter skulle være Quadrater, og hver af dem indtage 6/16 af Flaggets Bredde og 6/22 af dets Længde, hvorimod de tvende yderste Fiirkanter ved en lige Bredde skulle indtage de 12/22 af Flaggets Længde.

Bredden af det blaa Kors skal udgjøre 2/16 af Flaggets Bredde eller 2/22 af dets Længde, og Bredden af den hvide Kant 1/16 af Flaggets Bredde eller 1/22 af dets Længde.”¹⁹⁹

I praksis var det nøyaktig det samme som ble forklart i flaggkomiteens og revisjonskomiteens beskrivelse. Odelstinget besluttet enstemmig å vedta loven slik revisjonskomiteen hadde formet den. Samtidig ble § 2 fra 24. april bifalt. Her heter det at:

”Saasnat dette Flag af Barbareskerne er anerkjendt, skal samme bruges af de norske Coffardieskibe i alle Farvande uden Undtagelse, men indtil en saadan Anerkjendelse er bevirket, ikkuns i saadan Fart, til hvilken Tyrkisk Søepas ei udfordres.”²⁰⁰

Lovforslaget ble oversendt Lagtinget som enstemmig vedtok ordlyden uten endringer 16. mai 1821. Dermed var et nytt norsk

Frederik Meltzer skapte det norske flagget i 1821 som vi fremdeles bruker. Dette er original tegningen som antagelig Meltzer selv lagde. Foto: Stortingsarkivet

handelsflagg endelig vedtatt i landets folkevalgte organer. En lang og vanskelig prosess hadde omsider fått sin løsning.

KONGEN SANKSJONERTE IKKE DEN NORSKE TRIKOLOREN

Flagget var fremdeles ikke offisielt vedtatt. Først måtte det sanksjoneres av den svensk-norske kongen. Stortinget oversendte lovvedtaket til den norske regjering som enstemmig gikk inn for flagget. Lovforslaget ble forelagt kong Carl Johan for sanksjon den 13. juli 1821. Kongen sanksjonerte imidlertid ikke loven. I stedet bestemte han samme dato handelsflagget ved kongelig resolusjon. Når han ikke

sanksjonerte, men bestemte flagget ved kongelig resolusjon, har nok dette med kompetansestriden mellom konge og storting å gjøre. I resolusjonens første paragraf begrenset han imidlertid flaggets bruk. Det vil si at han tillot norske kapteiner å føre og bruke det nye flagget i nordeuropeiske farvann.

Det er usikkert hva Carl Johan mente om dette nye norske flagget. I utgangspunktet ønsket han utvilsomt et unionshandelsflagg som lå tett opp til det svenske flagget eller et felles unionshandelsflagg for Sverige og Norge. Kanskje innså han at nordmennene sto så samlet og fast på sitt standpunkt i denne saken at han ikke hadde noe å vinne på å nekte bruken av flagget.

Det kan også være fristende å tenke seg at den gamle revolusjonære generalen har sett med en viss sympati på nordmennenes bruk av de franske frihetens farger. Men det er ingen skriftlige kilder som antyder slike holdninger, og den slags tanker har neppe rot i virkeligheten. Carl Johan var nok for mye realpolitiker til å tenke i slike følelseladete baner. Derimot hadde han tanker om unionshandelsflagget.

DET NORSKE FLAGGETS ENDELIGE GODKJENNING

17. juli 1821 ble det satt punktum for Stortingets vedtak om nytt norsk handelsflagg. På denne dato ble det i sammensatt statsråd i Stockholm meddelt en kongelig resolusjon om norsk og svensk flaggføring i fjernere farvann, i motsetning til kgl.res. av 13. juli som angikk nære farvann. Resolusjonen gjaldt først og fremst bruken av unionshandelsflagget, men omtalte også det nye norske handelsflagget.

Jurist Ludvig Mariboe Benjamin Aubert, som har forfattet en lengre avhandling om det norske flagget, skriver om denne resolusjonen at *”Medens de tidligere Resolutioner om norske Skibes Brug af svensk Flag og Unionsflag i Formen vare blot tilladende, var denne strengt bydende”*.²⁰¹ Den uttalte nemlig:

1. Kongelige orlogsskip skal bare beskytte norske og svenske skip som fører unionshandelsflagget som er anerkjent av alle sjøfartsnasjoner. Dette gjelder i farvannene sør for Kapp Finisterre, i Middelhavet, *”i de vestlige og sydlige Oceaner”* og i Det indiske hav.
2. Svenske og norske konsulere i europeiske havner sør for Kapp Finisterre og i havner i andre verdensdeler skal ikke hjelpe skippere

eller mannskap på handelsfartøyer som ikke fører unionshandelsflagget.

3. Det er tillatt å føre unionshandelsflagget på norske og svenske handelsfartøyer i nærliggende farvann, det vil si i Østersjøen, Nordsjøen og *”Vesterhavet indtil Kap Finisterre”*. I disse farvann er unionshandelsflagget på svenske skip sidestilt med det svenske flagg som eksisterte før unionen med Norge og på norske skip det norske flagg som ble bevilget ved resolusjon av 13. juli 1821.
4. Det norske flagget skal ha en bredde som forholder seg til lengden som 16 til 22. Flagget skal være høyrødt og bestå av fire rettvinklede firkanter som er avdelt med et mørkeblått kors med hvit kant. De to firkantene nærmest flaggstangen eller skipets gaffel skal være kvadrater, og hver av dem er 6/16 av flaggets bredde og 6/22 av lengden. De to ytterste firkantene utgjør begge 12/22 av flaggets lengde. Bredden på det blå korset skal være 2/16 av flaggets bredde og 2/22 av dets lengde. Bredden på den hvite kanten skal være 1/16 av flaggets bredde og 1/22 av dets lengde.

I praksis sa derfor resolusjonen at svenske og norske skip kunne føre unionshandelsflagget på alle hav. Men sør for Biscayabukta var norske og svenske skip pålagt å bruke unionshandelsflagget dersom kapteinen ville ha støtte av svensk-norske myndigheter. Hvis båten ikke førte unionsflagg, var det på kapteinens og rederens eget ansvar, og de måtte selv ta konsekvensene. Nord for Biscaya kunne norske skip alternativt føre det norske flagget av 1821 og svenske skip det rene svenske handelsflagget.

Det svenske kommercekollegiet gjorde imidlertid myndighetene oppmerksomme på at det ikke

Fra 1821-22 var disse tre flaggene Norges offisielle flagg. Til venstre den nye norske trikoloren fra 17. juli 1821 som kunne føres av norske båter nord for Kapp Finisterre. I midten det svensk-norske unionshandelsflagget av 26. oktober 1818 som norske skip kunne føre sør for Kapp Finisterre og i Middelhavet, og til høyre det svensk-norske unionsorlogsflagget av 7. mars 1815. Foto: Stortingsarkivet

ekspisitt ble nevnt unionshandelsflagg for begge riker. Det ble derfor i sammensatt statsråd 14. januar 1822 bestemt at handelsflagget og flaggføringen i fjernere farvann skulle være felles for begge land. Fra 1822 var altså forholdet slik at begge lands fartøyer skulle bruke unionshandelsflagget på fjernere farvann, mens nordmenn kunne bruke det norske på kortere avstander.

EPILOG

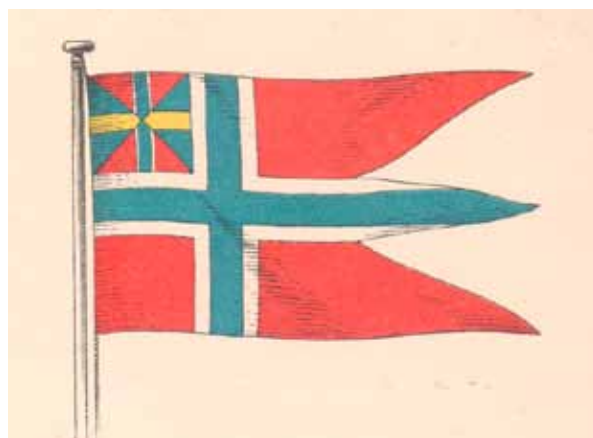
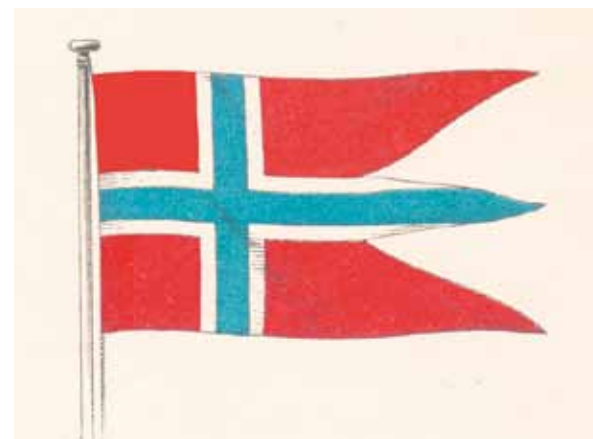
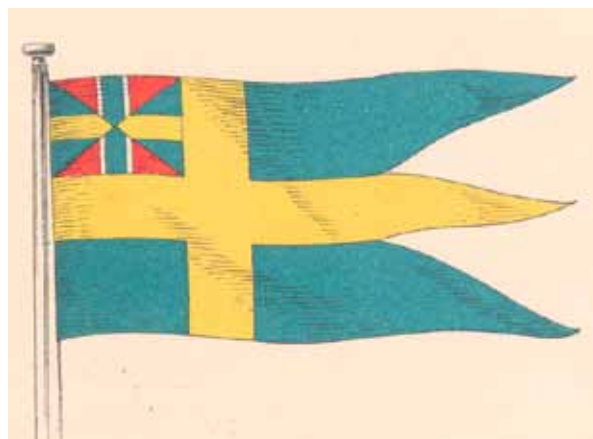
Da Norge skulle velge seg nytt nasjonalsymbol i årene mellom 1814 og 1821, sto valget mellom flagg med klare heraldiske trekk og flagg med enkle moderne former. Stortinget valgte den enkle flaggtypen og forkastet dermed alle forslagene med riksvåpenet. Landet fikk et estetisk og symbolsk godt flagg som skilte seg fra alle andre nasjoners bannere. Med sin kristne korsform og frihetens og revolusjonens farger, ga flagget uttrykk for ideene som eidsvollsmennene hadde kjempet for under arbeidet med Grunnloven i 1814.

I 1821 var det nye nasjonale flagget fremdeles øvrighetens flagg. Det ble heist fra festninger og

statens bygninger, og det ble heist på brygger og ellers ved sjøen. Men det ble sjelden heist i private sammenhenger eller i private hager. Bønder i det indre av landet hadde trolig knapt sett det nye flagget i 1820- og 1830-årene. Blant borgerskapet og allmuen var det bare sjøfolkene som brukte det som sitt kjenningssymbol. Først langt utover på 1800-tallet skulle flagget av 1821 bli folkets flagg.

I 1821 var orlogsflagget fremdeles et unionsflagg som i hovedsak var svensk. Og sør for Kapp Finisterre og i Middelhavet måtte norske skip fortsatt føre et unionshandelsflagg som også i hovedsak var svensk. Først i 1838 ble det nye rene norske handelsflagget tillatt på alle hav – riktig nok på eget ansvar.²⁰² Orlogsflagget var likevel uendret, og misnøyen var fortsatt stor. I de siste årene av Carl Johans levetid ble det fra norsk side foreslått at man skulle få laget et nytt felles statsflagg i stedet for det svenske med unionsmerke. Men dette satte svenskene seg imot.

Det skulle bli Carl Johans sønn, Oscar 1, som bifalt nordmennenes ønske like etter at han overtok som konge. 20. juni 1844 godkjente han ved kongelig resolusjon forslag fra en felles svensk-

Det norske og svenske flagg ble likestilt ved lov av 20. juni 1844. Både det svenske og det norske handelsflagget og statsflagget fikk et unionsmerke i øverste felt nærmest stangen. Unionsmerket var satt sammen av de svenske og norske farger. Dette unionsmerket fikk mange navn. "Sildesalaten", "firfarget" og "svenskemerket" var noen av dem. I Kristiansand ble unionsmerket, på grunn av fargene, kalt "bånedrede" (barneskitt). På kong Oscars fødselsdag 4. juli 1844 ble det norske orlogsflagget med unionsmerket heist for første gang. Foto: Stortingsarkivet

Unionsmerket ble samtidig (20. juni 1844) svensk og norsk gjøs. Dessuten ble det i resolusjonen bestemt at et flagg identisk med orlogsgjøsen skulle brukes av de to rikers felles ministre og konsuler i utenriksstjenesten. Gjøsen var i bruk fra 1844-1905. Foto: Stortingsarkivet

Etter unionsoppløsningen fra Sverige i 1905 kunne Norge flagge med det "rene" norske flagg, altså uten unionsmerke. Handelsflagget var frigitt allerede ved lov av 10. des. 1898, mens det "rene" orlogsflagget ble heist på norske festninger første gang 7. juni 1905 kl. 10. Foto: Stortingsarkivet

norsk komité til nye flagg for begge riker. På hans fødselsdag 4. juli ble det norske orlogsflagget med unionsmerket, senere kalt "sildesalaten", heist for første gang. Omsider var landene likestilte. Begge hadde fra da av hvert sitt handels- og hvert sitt orlogsflagg med et nytt felles unionsmerke. I skandinavismens²⁰³ tid var de fleste nordmenn fornøyd med det.

Det var først i slutten av 1870-årene, da skandinavismen var på hell, at flaggsaken ble tatt opp igjen av bl.a. *Dagbladet* og professor Johan Ernst Sars²⁰⁴. De mente at bare det rene flagget var "*Symbolet for vor politiske og nasjonale Sælvstændighed*". Men dette vakte en voldsom motstand. Det var tydelig at nasjonalfølelsen blant folk flest ennå ikke var dyp nok til å endre flagget.

Gjennom 1890-årene ble det imidlertid en voksende stemning for å oppløse unionen med Sverige. Parallelt med denne stemningen kom det krav om å fjerne unionsmerket. "Sildesalaten" ble mer og mer symbol på en union som nordmenn ikke ønsket. Etter lange politiske stridigheter ble det rene norske handelsflagget vedtatt ved lov av 10. desember 1898.

Først ved unionsoppløsningen i 1905 falt unionsmerket bort fra orlogsflagget. 7. juni kl. 10 ble det norske splittflagget uten unionsmerke heist for første gang på alle landets festninger. På Bergenhus festning ble det store orlogsflagget heist fra en høy, kraftig flaggstang som det i dag bare fins en flis igjen av.

VEXILLOLOGI

Læren om flagg heter vexillologi. Ordet kommer fra det latinske substantivet vexillum, i flertall vexilla, som betyr fane eller flagg, og det greske ordet logi som kan oversettes med "læren om".

Vexillologi er en ung forskningsgren. Riktignok er flaggbøker blitt publisert i over 300 år. De fleste er rene billedbøker uten annen hensikt enn å gi en visuell oversikt. I mange år har imidlertid kunnskapen om flaggene vært brukt som hjelpevitenskap i historie på lik linje med heraldikk²⁰⁵, sfragistikk²⁰⁶ og numismatikk²⁰⁷. Men vexillologi er yngre enn disse disiplinene. Først på slutten av 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet begynte det å komme bøker som behandlet flaggene fra et vitenskaplig utgangspunkt.

På midten av 1900-tallet ble kunnskapen om flagg gjerne kalt banneristikk etter det nederlandske ordet banistiek, som betyr læren om bannere. Enkelte land bruker sine egne ord og uttrykk. Men det er allment akseptert at vexillologi er faguttrykket som skal brukes om forskning på flagg. Den amerikanske flaggeksperten Whitney Smith introduserte ordet *vexillology* på trykk i 1958. Senere brukte han ordet konsekvent da han startet tidsskriftet *Flag Bulletin* i 1961.

Flaggforskning kan dreie seg om flere aspekter ved flagget. Den kan for eksempel gjelde flaggets *terminologi*. Denne betegnelsen brukes ikke innenfor vexillologien. Ulike typer flagg har forskjellige navn: flagg, gjøs, vimpel, banner, fane, bolsan og gonfalon er bare noen av mange.

For å kunne beskrive et flagg, er det nødvendig med navn på flaggets enkelte deler. I heraldikken kalles en beskrivelse for blasonering. Innen vexillologien brukes ikke denne betegnelsen. Formen, plasseringen og bruken bestemmer navnet. Hvert enkelt flagg kan også inndeles i partier.

Flaggenes *proporsjoner* er like sentrale. Få tenker på at de nordiske nasjonalflaggene har ulike forhold mellom korsets og flaggets lengde og bredde.

Man skiller også mellom nasjonalflagg, statsflagg, regionflagg, kommuneflagg, orlogsflagg, firmaflagg, rederiflagg, foreningsflagg, militærfaner og andre spesialflagg. Noen er opptatt av flaggenes symboler, mens andre studerer fargebruken. Korset i det norske flagget er et karakteristisk symbol som har en tung symbolverdi. Fargene har nesten alltid en like viktig betydning, historisk forutsetning og forankring.

Sort har vært fargen for sorg i mange hundre år. På 1600- og 1700-tallet kunne den røde fargen i dannebrog byttes ut med sort. Altså et sort flagg med hvitt kors. Dette sorgflagget kunne bli brukt ved begravelser frem til 1743. Da gikk man over til å fire flagget til "halv stang" slik at det ble plass for dødens usynlige flagg.

Epitafium i Stavanger domkirke.

Flaggenes *bruk og etikette* vil alltid være sentral i en vexillologisk fremstilling. Beskrivelsen av hvordan flagget blir heist på flaggstangen, når det skal heises, når det skal fires, hvordan det skal henge på halv stang og hvor det enkelte flagg skal plasseres i en flaggborg, vil være nødvendig for enhver som har en flaggstang hjemme i hagen og for firma som har flaggstenger utenfor bedriften. Bruksmåten omfatter også hvordan flagget legges sammen og destrueres, hvordan det henges opp på veggen og hvordan det draperes på talerstolen, hvorledes det blir smykket rundt en kiste, hvilken rekkefølge de forskjellige nasjoners flagg skal plasseres i ved møter, idrettsarrangementer og offisielle mottakelser.

Flaggenes etikette kan være innfløkt og uoversiktlig fordi den er så mangfoldig. Det finnes skikker for nesten alle bruksmåter. Noen land, som USA, har presise forskrifter om hvordan flagget skal håndteres og brukes i nær sagt alle sammenhenger. Andre land, som Storbritannia, har nesten ingen faste forskrifter om hvordan privatpersoner skal behandle flagget. I enkelte land kan det for eksempel være helligbrøde å senke flagget slik at det kommer i bakken, mens andre land hedrer personer ved nettopp å senke flagget til jorden. Ved sorg kan flagget i noen land bli firt på halv stang, i andre blir flagget supplert med svarte bånd. Man kan hilse flagget på utallige måter, og så videre.

Det er regler og protokoller for de fleste bruksmåter. Men det er ulike regler fra land til land. Og det er ofte forskjellige regler for private personer, offentlige instanser og militære enheter. Dessuten skiller reglene gjerne mellom flaggbruk på land og til sjøs. I tillegg er det uskrevne regler som håndheves like fast som de offisielle.

Flagget har også en *juridisk* side. Norges lover omhandler noen sider ved det norske flagget. En lov fra 1741 fastsetter forbud mot å føre splittflagg på private fartøyer. En lov om sjøfarten fra 1893 fastsetter hvem som har rett til å føre norsk flagg. Flaggløven av 1898 beskriver i detalj hvordan flagget skal se ut. I grunnlovens § 111 av 21. november 1905 står det at det norske flaggs form og farger bestemmes ved lov. Det eksisterer også en lov om flagging på kommunenes offentlige bygninger fra 1933. Kongelige resolusjoner har bestemmelser om konge- og kronprinsflagget og at Kongelig Norsk Seilforenings medlemmer kan føre splittflagg. Internt i forsvaret foreligger det flagginstrukser for de enkelte forsvarsgrener. Men så mange flere lover eller forskrifter er det ikke i landet vårt. I Norge er det for eksempel ingen lov som sier når på døgnet private skal heise og fire et flagg. Men det er blitt vanlig skikk og bruk å følge de statlige reglene.

Flaggene har naturligvis en *politisk* side. Nettopp fordi flagget representerer noe ut over seg selv og er et symbol på helt spesielle nasjonale og internasjonale eller en gruppe menneskers verdier, vil flagget lett få politiske referanser. Det amerikanske, israelske og palestinske flagget kan vekke ulike politiske følelser. Historisk vil det tyske hakekorsflagget og det svensk-norske unionsflagget blåse liv i negative reaksjoner hos mange nordmenn. Erobring av motstanderens flagg i krig har opp gjennom tidene hatt en sterk symbolsk virkning. Det er ikke tilfeldig at de eldste danske flaggene finnes i svenske museer og de eldste svenske flaggene i danske og hollandske museer. Alle er bevart som nasjonale trofeer. Dette skjer også i våre dager, og i juli 2006 kunne hele verden se på TV at israelske tanks kom kjørende over slagmarken med soldater som i triumf løftet Hizballahs erobrede gule fane med grønne symboler.

I andre sammenhenger kan det politiske aspektet være kombinert med religiøse emosjoner. Kors, halvmåne og davidsstjerne er eksempler på virkningsfulle symboler. Da de danske og norske korsflaggene ble brent i Midtøsten våren 2006, hadde det sammenheng med de den gangen så dagsaktuelle tegningene av Mohammed, men hadde antagelig også forbindelse med korsfarerflaggene fra 1100- og 1200-tallet.

Tøyflagget har holdt stand som et viktig symbol. I dag er bruken av flagg tiltakende over hele verden, og bruken er utvidet til fjernsyn og internett. Verdens nasjoner og organisasjoner blir i stor grad symbolisert med nasjons- og organisasjonsflagget. Utenfor FN-bygningen i New York er verdensorganisasjonens lyseblå flagg heist på en høy stang, mens alle medlemslandenes nasjonalflagg i mindre format står på rekke og rad i alfabetisk orden. Over Roland Garros

tennisbaner i Paris blaffer turneringens hvite flagg med den runde, grønn-orange logoen i midten. Over slottet i Oslo dominerer det norske kongeflagg luftrommet. Bedrifter bruker flagg effektivt i sin profilering, og utenfor Hennig-Olsens iskremfabrikk i Kristiansand vaier firmaets karakteristiske symbol på et hvitt flagg. Få virkemidler er så effektive i sin markedsføring som det eldgamle flaggsymbolet.

I de siste tiårene har interessen for flagg økt betydelig, og det er i dag flaggforeninger i nesten hvert eneste land. De nordiske land har en felles forening, Nordisk flaggselskap, som inntil nylig ga ut medlemsbladet *Nordisk flaggkontakt* med mange og interessante artikler.

De nasjonale flaggselskapene er forent i Fédération Internationale des Associations Vexillologiques som blir forkortet til FIAV.

OM FORFATTEREN

Jan Henrik Munksgaard er født i Kristiansand i 1943. Han ble cand. philol. i 1971 med historie hovedfag ved Universitetet i Bergen. I 1972 ble han forskningsstipendiat og senere konservator ved Bergen Museum, UiB. Fra 1982 var han førsteamanuensis samme sted. Fra 1986 til 2007 var han museumsdirektør på Vest-Agder Fylkesmuseum i Kristiansand. Munksgaard har skrevet flere bøker og kulturhistoriske artikler om flagg, byggeskikk, byplaner, folkekunst m.m. Han var redaktør for Nordisk flaggkontakt fra 1989 til 1998.

UTRYKTE KILDER

Riksarkivet (NRA):

Sønnefjellske (Akershusiske) generalkommandos arkiv 1801-1817.

A29 korrespondanseprotokoll.

B11 Ekstraprotokoll over indløbne skrivelser 6.4.1813–25.4.1814.

Utdrag av Meltzers dagbok. PA 58 M Birkeland. Biografisk samling in quart. BD. V I-Me (Chr. Langes Utdrag af Fr. Meltzers Dagbøger).

Stortingets arkiv (SA):

Det overordentlige Storting 1814.

[www.stortinget.no/Om Stortinget/Flaggloven 100 år/Forslag til flagg.](http://www.stortinget.no/Om%20Stortinget/Flaggloven%20100%20%C3%A5r/Forslag%20til%20flagg)

Riksarkivet (SRA):

ÄK 205 ”Unionskomitéen 1839”, Norska protokoll 1844.

UD. Skrivelser till utriks, statsministern, svenska publika verk och ämbetsmän, vol. 13 brev:

R. Cederström 14.5.1816.

UTRYKTE FLAGGBØKER

Hesselbergs flaggbok.

MALERIER, AKVARELLER, GOUACHER

Aust-Agder kulturhistoriske senter, Bergen Museum, Bergens Sjøfartsmuseum, Drammens Museum, Flensburg Museum, Gamle Bergen Museum, Sjøfartsmuseet i Göteborg, Handels- og Søfartsmuseet på Kronborg, Det Hanseatiske Museum og Schøtstuene (Museum Vest), Norsk Maritimt Museum, Oslo Museum, Rijksmuseum Amsterdam, MUST – Museum Stavanger, Trondhjem Sjøfartsmuseum, Vest-Agder-museet, Slottsfjellmuseet.

LITTERATUR

Aagaard, Erik C.: *Den norske hær i dansketiden – Et billedhefte*. Forsvarsmuseets småskrifter nr. 10, Oslo 1992.

Aal, Jacob: *Erindringer som Bidrag til Norges Historie fra 1800 til 1815*, Christiania 1859.

Achen, Sven Tito: Dannebrog. Heraldisk Tidsskrift, bind 2, nr. 19, mars 1969.

Achen, Sven Tito: *Symboler – hvad er det?*, København 1986.

Adriansen, Inge: *Nationale symboler i Det Danske Rige 1830-2000*. Bind I og II. København, 2003.

Akselson, Eiulv: *Orlogsflagget – en historisk oversikt*, NVSÅ 1986.

Andersson, Per: *Nordiska korsflaggor*, Mjölby 1992.

Anker, C. J.: *Tegninger af Norges flag*, Kristiania 1888.

Anker, C. J.: *Uddrag af diplomatiske indberetninger om unionens forberedelse og tilblivelse 1814*, København 1895.

Armebefalinger, udfærdigede i Tidsrummet fra 4de November 1814 til Udgangen af 1836, Christiania 1837.

Aubert, L. M. B.: *Det norske Handelsflag*, Christiania 1879.

Barfod, Jørgen H. P.: Danmark-Norges handelsflåde 1650–1700. Søhistoriske skrifter IV.

Handels- og Søfartsmuseet på Kronborg 1967.

Barfod, Jørgen H.: Flådens fødsel. Marinhistorisk selskabs skrifter 22, Kbh. 1990.

Barfod, Jørgen H.: Christian 3.s flåde. Marinhistorisk selskabs skrifter 25, Kbh. 1995.

Barracough, E. M. C.: *Flags of the World*, London 1981.

Bartholdy, Nils G.: *Dannebrog – legende og virkelighed, 1219 Dannebrog og Estland*, Roskilde 1992.

Bartholdy, Nils G.: De tre kroner og korset. Unionssymbolikk, ambition og rivalitet.

Heraldisk tidsskrift, bind 8, nr. 76, oktober 1997.

Bartholdy, Nils G.: Nordiske våbener i to tyske krøniker. Heraldisk tidsskrift, bind 10, s. 130–136, nr. 93, 2006.

Bellocchi, Ugo: *Il Tricolore duecento anni 1797-1997*, Modena 1996.

Bendixen, B. E.: Die Processionsfahne aus Lavik, Bergen Museums Aarbog 1889.

Berg, Johannes: Det norske flagget av 1821. Øystein Sørensen (red.): *Jakten på det norske*, Oslo 1998.

Beutlich, F.: *Norges sjøvæbning 1810-1814*, Oslo 1940.

Bjerg, Hans Christian: *Dannebrog*, Viborg 2006.

Bjerre, Th.: Dannebrog fra kongebanner til orlogsflagg og fane. Tidsskrift for Søværnen 1957.

Blindheim, M., P. Gjørder og D. Sæverud: *Kongens makt og ære*. Universitetets Oldsaksamling, Oslo 1985.

Bratbak, Bjørn: Løven som norsk symbol. Heraldisk tidsskrift, bd. 6, nr. 55, Kbh. 1987.

Bratbak, Bjørn: Flagget fra 1814. Sjøfartshistorisk årbok 1988, Bergen 1989.

Bratbak, Bjørn: Det norske flagget – Stavanger stod bak. Stavanger Museum, Årbok 1989, Stavanger 1989.

Bratbak, Bjørn: Grønt og grått – nasjonalfarger i 1814. Norsk Sjøfartsmuseums årbok 1989, Oslo 1990.

Bratbak, Bjørn: Norges flagg på skuter fra Stavanger. Årbok for Stavanger Museum 1991, Stavanger 1992.

Bratbak, Bjørn: Det norsk-svenske unionsvåpen. Årbok 1993 Kungl. Armémuseum, Stockholm 1993.

Breschi, Robert: *Flags of Italian States since 1700*. Centro Italiano Studi Vessillologici, 2002.

Bruhn, Helge: *Dannebrog og danske Faner gennem Tiderne*, København 1949.

Christensson, Ann, Else Mundal og Ingvild Øye (red.): *Middelalderens symboler*.

Senter for europeiske kulturstudier, Bergen 1997.

Christian Frederiks dagbok fra 1814, Oslo 1954.

Christie, Sigrid: *Den lutherske ikonografi i Norge inntil 1800*, bd. I og II, Oslo 1973.

- Dahlby, Frithiof: *De heliga tecknens hemlighet*. Sjuende opplag, Stockholm 1991.
- Danbolt, Gunnar: *Norsk kunst historie*, 1997.
- Danielsson, Arne: Utländska fälttecken. Utställda i Trofékammaren. Särtryck ur Meddelande XXV från kungl. Armémuseum, Stockholm 1964.
- Danielsson, Arne: Från slaveskeppsflagg till trofé, s. 51-60. i Meddelande XXX från kungl. Armémuseum, Stockholm 1969.
- Dreyer, Emil og Harald Müller: Fahnen, Flags, Drapeaux. Proceedings of the 15th international Congress of vexillology, CH- Zollikofen 1999.
- Dreyer, Emil: History of the mail flags of United Kingdom, Germany, Spain and the USA, in Dreyer Fahnen, Flags, Drapeaux.
- Edwardsen, Edvard: Bergen udi Norge. Bergens historiske forenings skrifter nr. 55/56 (1949/1950), Bergen 1951, nr. 57/58 (1951/1952), Bergen 1952.
- Engene, Jan Oskar (red.): *Proceedings of the XX International Congress of Vexillology*, Bergen 2004.
- Engene, Jan Oskar: Notes on the flags of Danish trading companies, 1616-1843. I Proceedings of the XX International Congress of Vexillology. Editor Jan Oskar Engene, Bergen 2004.
- Engene, Jan Oskar: Unionsinngåelse og unionsoppløsning: Konsekvenser for norsk og svensk flaggvesen 1814-1905. Heraldisk tidsskrift, bind 11. nr. 106, oktober 2012, s. 272-286.
- Ensrud, Per Egil: Flagg, juss og politikk. Rettslig argumentasjon i flaggsaken 1893-99. Institutt for offentlig retts skriftserie, Rettshistoriske studier, Oslo, Universitetet i Oslo 2004.
- Feldbæk, Ole: *Danske Handelskompagnier 1616-1843. Oktrojer og interne Ledelsesregler*, København 1986.
- Fett, Harry: *Norges kirker i middelalderen*, Kristiania 1909.
- Fjordholm, Odd: "Sant vitne er jeg [...]" Seglstampen fra Tønsberg. Historisk tidsskrift 3/1973, Oslo.
- Fjordholm, Odd: Om opphavet til det norske løvevåpen. En historisk framstilling. Heraldik i Norden.
- Fladby, Rolf, Steinar Imsen og Harald Winge: *Norsk historisk leksikon*, Oslo 1974.
- Forhandlingsprotokol ført i Regjeringsraadet og Statsraadet Marts til Decbr. 1814. Det norske Rigsarkiv. 1899.
- Fossen, Anders Bjarne: *Jørgen Thormøhlen*, Bergen 1978.
- Frimannslund, Borghild A.: Votivskip i kirkene på Vestlandet. Bergens Sjøfartsmuseum. Årshefte 1944.
- Gad, Finn: "Harpunflaget", Grønland, No 12, 1972, pp. 353-361.
- Hamar=Krøniken. v/Arne Arnesen, Oslo 1937.
- Hauerbach, M. W.: Katalog over Hærmuseets fanesamling. Hærmuseet. Årbok 1955.
- Helle, Knut: *Bergen bys historie*, bind 1. Kongsete og kjøpstad, Bergen 1982.
- Henningsen, Henning: Dannebrog og flagføring til søs. Handels- og søfartsmuseets årbog 1969, s. 7-82. Heraldisk tidsskrift, bind 5, 2. halvbind, København 1984.
- Herteig, Asbjørn E.: *Kongers havn og handels sete*, Oslo 1969.
- Herthelius, Antoinette (red.): Karl XIV Johan – en europeisk karriär. Utstillingskatalog. Borås 1998.
- Hesmer, Karl-Heinz.: *Flaggen und Wappen der Welt*, Gütersloh 1992.
- Humbla, Philibert: Votivskepp, i Svenska kulturbilder, del V, red. Sigurd Erixon, Stockholm 1930.
- Johannessen, Finn Erhard: *Alltid underveis. Postverkets historie gjennom 350 år*, bind 1-2, 1997.
- Johanssen, Jan, Marius Nygaard og Emil Schreiner: *Latinsk ordbok*, Oslo 1998.
- Jonsson, Leif (red.) og Eriq Nordberg: Från fälttåg til folkefest. Nordiska flaggor, fanor och symboler. Uddevalla 1993.
- Jørgensen, A. D.: Om Danebroges Oprindelse. En historisk hypothes. Historisk tidsskrift 4. række, 5. bind, s. 415-59, 1875-77.
- Karlsson, Ingemar (red.) og Ann Grönhammar og Else Braut: Broderfolkenes vel. Unionen 1814-1905. Utstillingskatalog Livrustkammaren i Stockholm og Maihaugen i Lillehammer. 2005.
- Keyser, Rudolf: Norges Rigsvaaben og Flag. Christiania 1842.
- Kielland, Axel: *Familien Kielland med dens kognatiske ascendants*, Chra. 1897.
- Kolltveit, Bård: *Postflagget*. Norsk sjøfartsmuseum 2000.
- Kolsrud, Oluf: Bergens bys segl, vaaben, farver og flag. BHFS nr. 27, 1921.
- Konow, Jan von: *Svenska flaggan*, 1986.
- Kraft, Salomon (red): *Historiska bilder*, Stockholm 1951.
- Kulturhistorisk leksikon for nordisk middelalder, bind I – XXII.
- Larsen, N. A.: *Fra Aaret 1814*, Kristiania 1881.
- Lenk, Torsten: *Svenska flaggans oppkomst och äldsta historia. I Svenska flottans historia*. Bind I, 1945.
- Lenk, Torsten: *Svenska flaggan efter 1700. Kapitel i Svenska Flottans Historia*, bind II, 1680-1814, Malmø 1943.
- Lenk, Torsten: *Den svenska flaggans historia*. Utgiven av Riksförbundet Sveriges lottakärer, Stockholm 1949.
- Lexow, Einar: Joh. F. L. Dreiers prospekter. Katalog over utstilling 1917. Bergens Museums Aarbok 1918-19.
- Lexow, Einar: Joh. F. L. Dreiers prospekter. Utstillingskatalog. Bergen 1917.
- Linvald, Axel: *Kong Christian VIII.s dagbøker og optegnelser*, bd. I, 1799-1814, København 1943.
- Loÿe, Georges de: Om ursprunget till det svenska riksvapnet Tre Kronor, Heraldisk Tidsskrift, 54, okt. 1986, s. 155-74.
- Lofmark, Carl: *A history of the Red Dragon*. Gwynedd 1995.
- Mäder, Peter M. og Günther Mattern: *Fahnen und ihre Symbole*, Zürich 1993.
- Magnus Lagabøters landslov. v/A. Taranger, Kra. 1915.
- McMillan, William og John A. Stewart: *The Story of the Scottish Flag*, Glasgow 1925. (Samme 1992).
- Meltzer, F.: Dagbøker. I utdrag ved K. Nygaard. Bergen 1949.
- Mimer. Kristiansand 1816.
- Monclair, Hanne: Forestillinger om kongen i norsk middelalder gjennom ritualene og symbolene rundt ham, utfra noen utvalgte kilder: Heimskringla, Sverres saga, Baglersagaene, Håkon Håkonssons saga, Kongespeilet og Hirdskræen. Hovedfagsoppgave, Historisk institutt, Universitetet i Oslo, 1995.
- Monclair, Hanne: Forestillinger om kongen i norsk middelalder gjennom ritualene og symbolene rundt ham. KULTs skriftserie nr. 44, Oslo 1995.
- Monclair, Hanne: Kongelige maktsymboler – tegn og tekst. I Christensson, Ann (red.): *Middelalderens symboler*, Bergen 1997.
- Munch, P. A.: *Det norske Folks Historie*, Christiania 1853-1858.
- Munk, Theodricus: *Historien om de gamle norske kongene*. (Thorleif Dahls kulturbibliotek), Oslo 1990.
- Munksgaard, Jan Henrik: Et gammelt rederiflagg. Sjøfartshistorisk årbok 1982, Bergen 1983.
- Munksgaard, Jan Henrik: Dannebrog i blått på danske og norske skip. Sjøfartshistorisk årbok 1985, Bergen 1986.

- Munksgaard, Jan Henrik: Er Kristiansand gamle byflagg funnet? Vest-Agder Fylkesmuseums årbok, 1987.
- Munksgaard, Jan Henrik: ”Det norske Flag skal være lyse-grønt med hvit Kors”. Populærvitenskapelig magasin 5, 1987.
- Munksgaard, Jan Henrik: National Danish-Norwegian flags 1600-1800. I Fahnen, Flags, Drapeaux. Proceedings of the 15th international Congress of Vexillology, Zürich 1993. Emil Dreyer og Harald Müller (red.), CH-Zollikofen 1999.
- Munksgaard, Jan Henrik: Metal vexilla on Viking ships. Proceedings of the XX International Congress of Vexillology. Editor Jan Oscar Engene. Bergen 2004.
- Munksgaard, Jan Henrik: Et nytt flagg for Norge 1814-1821. Nordisk flaggkontakt 40, 2005.
- Munksgaard, Jan Henrik: Barbareskstatene og admiral Hesselbergs flaggbok. Nordisk flaggkontakt 53. 2011.
- Munksgaard, Jan Henrik: Flagg er politikk. Nordisk flaggkontakt 50, 2010.
- Mykland, Knut.: Kampen om Norge 1784-1814. Knut Mykland (red.): *Norges historie*, Oslo 1978.
- Nevéus, Clara: Svenska flaggan. Jonsson, Leif og Eriq Norberg (red.): *Från fälttåg till folkfest*, Uddevalla 1993.
- Nielsen, Yngvar: *Bidrag til Norges Historie i 1814*. Anden Del, Christiania 1886.
- Nielsen, Yngvar 2: *Det første overordentlige storthing. Optegnelser og aktstykker*, Kristiania 1886.
- Nielsen, Yngvar: *Aktstykker vedkommende Konventionen i Moss*, Christiania 1894.
- Nissen, Harald: Det norske kongevåpenet. Heraldisk tidsskrift, bind 10, nr. 91, 2005.
- Nissen, Harald og Gunnar Brun Nissen: *Slekten Nissen fra Bov sogn i Sønderjylland*, Trondheim 1978.
- Nordisk Flaggkontakt, alle årganger.
- Norske Rigs-Registranter 1-12, Chra. 1877.
- NOU 1992: 32 Bedre struktur i lovverket, Oslo 1992.
- Nygaard, Knut: *Hvorledes det norske flagg ble til*, Bergen 1953.
- Optegnelser af Familien Meltzers Stamfader i Norge. W. C. Fabritius & Sønner, Christiania 1889.
- Pavels, Claus: *Biografi og Dagbøker*, Bergen 1864.
- Perrin, W. G.: *British Flags*, Cambridge 1922.
- Pedersen, Poul Erik: Signalering til søs. Marinehistorisk Selskabs skrift 24, København 1995.
- Petersen, Henry: Et dansk Flag fra Unionstiden i Maria-Kirken i Lübeck. Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie 1882, s. 1-55.
- Portræter af Mærkelige Nordmænd med korte Levnetsbeskrivelser*. Bind 1 og 2, Kristiania 1851 og 1855.
- Probst, Niels M.: Christian 4.s flåde. Den danske flådes historie 1588-1660. Marinehistoriske Skrifter, Kbh. 1996.
- Reinskou, Finn: Olav den helliges vimpel? Maal og Minne 1922.
- Roede, Lars: ”Under kongelig flagg”, Nordisk flaggkontakt nr. 46, 2008.
- Rud, Mogens: *Bayeux Tæppet og slaget ved Hastings*, 1988.
- Samling af Love, Tractater, Kundgjørelser m.m., Første del. 1814-1826, Christiania 1837.
- Samlinger til det norske Folks Sprog og Historie, bind I-VI, Christiania 1833-1839.
- Schiøtz, J.: Bygdefaner og Landdragonfaner. Hærmuseet, Årbok 1954.
- Schou, J. H.: *Forordninger og aabne Breve 1670-1815*. 1-17, Kiøbenhavn 1795-1815.
- Seitz, Heribert: *De tre kronorna. Det svenska riksvapnet i sitt europeiska sammanhang*, Stockholm 1961.
- Siegel, R.: *Die Flagge*, 1912.
- Sierksma, Kl.: *Flags of the World*. 1669-1670. Amsterdam 1966.
- Sjöhistoriska årbok 1988-89. Stockholm 1988.
- Skaar, F. C.: Nordenfjeldske gevorbne infanteriregiment. Hærmuseet, Årbok 1947-48.
- Skaare, Kolbjørn: *Norges mynthistorie*, bind 1 og 2, 1995.
- Smith, Sven-Erik Grieg: *For konge og fedreland*, Bergen 1978.
- Smith, Whitney: *Den store Flagbog*, København 1977.
- Steen, Sverre: *Kristiansands historie 1641-1814*, Oslo 1941.
- Stoklund, Bjarne (red.): *Kulturens nationalisering. Et etnologisk perspektiv på det nationale*. København 1999.
- Stortingenes forhandlinger v. Poul Holst. Christiania 1820, 1821 og 1822.
- Sturlasson, Snorre: *Snorre Sturlesons norske Kongers Sagaer*. Oversatte af Jacob Aall, Christiania 1838.
- Sturlasson, Snorre: *Snorres kongesoger 1 og 2*. Det norske samlaget, Oslo (4. utg., 2. oppl.) 1994.
- Støckel, Joh. F.: Danske Regimentsfaner i Norge. Dansk militært tidsskrift 1934, s. 41-48.
- Sverre-soga, ved Halvdan Koht, Oslo 1967.
- Sæverud, Dag H.: *Bilhuggerbarokken i vestnorske kirker*. Avhandling for magistergraden i kunsthistorie, Bergen 1979.
- The Flag Bulletin. Alle årganger, Winchester, Mass. U.S.A. 1962.
- Thue, Johs. B.: *Bergen og sjøfarten II*, Bergen 1980.
- Togeby, Lise, m.fl.: *Magt og demokrati i Danmark. Hovedresultater fra magtudredningen*. Aarhus universitetsforlag, Århus 2003.
- Toll, Hans: Unionsköldar och unionsbanér. Personalhistorisk Tidsskrift, 8 rk., bind 5, 1926.
- Trætteberg, Hallvard: *Norske by- og adelsvåben*. Kaffe Hag, Oslo 1933.
- Trætteberg, Hallvard: *Norges krone og våpen*. Festskrift til Francis Bull, Oslo 1937.
- Trætteberg, Hallvard: *Våpen og segl for Nord-Trøndelag fylke*. Særtrykk av N-T fylkestings forhandlinger 1956.
- Trætteberg, Hallvard: *Borg i segl, mynt og våpen*, Sarpsborg 1967.
- Trætteberg, Hallvard: Norges statssymboler til 1814. NHT bind XXIX 1933, s. 479-519, 559-610.
- Tønnessen, Joh. N.: *Kaperfart og skipsfart 1807-1814*, Oslo 1955.
- Törnquist, Leif: *Svenska flaggans historia*. 2008.
- Vogt, Jørgen Herman: *Jørgen Herman Vogts Optegnelser om sit Liv og sin Embedsvirksomhed*, Christiania 1871.
- Wergeland, Henrik: *Henrik Wergelands skrifter*. Folkeutgaven. Oslo 1958.
- Willoch, G. I. (red.): *Vardøhus Festning 650 år*, Oslo 1960.
- Znamierowski, Alfred: *The World encyclopedia of Flags*, New York 1999.

NOTER

- 1 Orlogsflåte er flåte av krigsskip.
- 2 Koffardiskip er handelsskip.
- 3 Henning Henningsen 1969 s. 21 henviser til bl.a. Jørgen H. Barfod: Orlogsflåden på Niels Juels tid. Kbh. 1963, s. 117.
- 4 Henning Henningsen, s. 21, henviser til Vikingen 1958, hft. 2, 14.
- 5 Det kan virke underlig at et så eksotisk dyr uten hjemstavn i den norske fauna, er blitt landets sentrale symbol. I flere tusen år har løven symbolisert konger og guder i Midtøsten. Men det var først med kristendommen at løven slo gjennom i Nord-Europa og blant annet ble et symbol for den seirende Kristus. Dette kan ha vært en medvirkende årsak til at de norske kongene tok dette merket. I middelalderen var ørnen det heraldiske bildet på den tysk-romerske keiser og hans besittelser i Sentral-Europa. De lokale fyrstene markerte gjerne sin styrke overfor keiseren ved å innføre løvemerket. Dette har antagelig også påvirket de nordiske kongehusene som alle fikk løver eller leoparder i sine våpenskjold.
- 6 Henningsen 1969, s. 19.
- 7 Det korte flagget har flere navn. Svenskene kaller det tverrskåret, danskene bruker *stutflagg*. I Norge blir det av og til kalt rett avskåret flagg, andre ganger kortflagg, men har ingen fast betegnelse. Her er brukt stutflagg fordi det faller sammen med nynorsk.
- 8 Bruhn 1949, illustrasjon s. 60.
- 9 Barfod 1990, Flådens fødsel, s. 31.
- 10 Henningsen, op.cit., illustrasjon s. 19.
- 11 På et segl fra Everschip herred i Slesvig, bevart på et dokument fra 1414, er det gjengitt et skip med splittflagg.
- 12 Henningsen, op.cit., illustrasjon s. 15.
- 13 Achen 1969, s. 435.
- 14 Privilegia, forundt dennem, som holder Orlogsskibe udi Norge, Kjøbenhavn 27 Marts 1630. Norske Rigs-Registranter, 6. bind, 1628-1634, s. 213-15, Chra. 1877. Punkt nr. 5 lyder: "*Vi ville og aarligen samme Skibe vores eget Søpas meddele som Coffardier, hvorudi vi selv interesseret ere, dog skulle de ikke mue føre Orlogsskibes flakte Flag, uden alene naar de ere udi vores og Rigens Krigstjeneste.*"
- 15 Danmark-Norges deltakelse i Trettiårskrigen (1618-1648).
- 16 Sjællandske Tegnelser, 1635. (Se Bruhn noter 4 til 11 Afsnitt.)
- 17 Inländische Registranten 1685. Bruhn, s.194.
- 18 Trykt utgave av nytt lovbud. Plakater betegner helst korte lover som angikk spesielle forhold.
- 19 Lenk (1949), s. 1.
- 20 Ibid.
- 21 Dannebrogproporsjoner er senere blitt endret, først i 1856 og senere i 1893. I disse endringene ble de to ytterste rektanglene og splittene kortere.
- 22 Henningsen, Henning: Dannebrog og Flagføring til søs. Årbog 1969 for Handels- og Søfartsmuseet på Kronborg, s. 64. Se også Gad (1972), s. 354.
- 23 Henningsen (1969), op.cit., s. 29
- 24 Forbud paa Vimpel=Føring 17. februar 1741. (Admiralitetets) Cancel, s. 68.
- 25 Forordning Om Coffardie=Skibes og Commisfarernes samt de octrojerede Compagniers Flag og Gjøse 11. juli 1748.
- 26 Se blant annet Bruhn, s. 194.
- 27 Henningsen, op.cit., s. 39. Først i 1846 ble "*kongeflag*" og "*kongevimpel*" erstattet med "*orlogsflag*" og "*orlogsvimpel*" i Danmark.
- 28 Gaffel er rundholt (trestang) som man fester til det øverste liket i et gaffelseil.
- 29 Vestindia er ei øyrekke som strekker seg i en bue mellom Nord- og Sør-Amerika og omfatter Antillene og Bahamas. Columbus kom til øyene i 1492 og gav dem navnet Vestindia siden han mente at han var kommet til India.
- 30 Festningen Christiansborg lå for eksempel ved Accra i dagens Ghana. Bilder av festningen viser at dannebrog som splittflagg vaiet over området.
- 31 Så sent som i 1834 ble det imidlertid uttrykkelig forbudt for private borgere i Danmark å heise dannebrog. Loven var i kraft til 1854, men i de patriotiske årene rundt Treårskrigen (1848-51) var dannebrogflagg vanlig blant danskene.
- 32 Den såkalte Eidsvoll-eden fra 1814. I følge Nicolai Wergeland tok representantene, etter forslag av Jens Schow Fabricius, hverandre i hendene, dannet en brorskapskjede og ropte "*Enige og troe, indtil Dovre falder*".
- 33 Carsten Anker var eier av Eidsvoll Jernverk. Han hadde nær kontakt med prins Christian Frederik fra tidligere opphold i København. Anker stilte sitt romslige hjem på Eidsvoll til disposisjon for prinsen.
- 34 Samling af Love, Tractater ... (1837) 14.1.1814, s. 1.
- 35 Christian Frederiks dagbok fra 1814, 24. januar, s. 21.
- 36 Gabriel Schanche Kielland (1760-1821) var storkjøpmann og skipsreder i Stavanger og var britisk og hamburgersk visekonsul. Kielland tok borgerskap i 1783, drev handelshuset Jacob Kielland & Søn og ble en av Stavangers rikeste og mest fremtredende borgere. Han lot oppføre det storslagne landstedet Ledaal 1800-1803.
- 37 Mykland 1978, s. 315-316.
- 38 Christian Frederiks dagbok fra 1814. 24. januar, s. 21.
- 39 Mykland 1978, s. 322.
- 40 Samling af Love, Tractater ... (1837) Aabent Brev, Skrivelse og Kundgjørelse 19.2.1814, s. 14 f.
- 41 Ibid. 27.2.1814, s. 16.
- 42 Bruhn 1949, Planche III nr. 5, s. 95.
- 43 Jens Peter Stibolt var født i København i 1774. Han ble inspeksjonsoffiser ved de opplagte skipene i Kristiansand i 1805. I 1807 ble han kapteinløytnant, og 1808-1814 var han øverstbefalende for verftet i Kristiansand. Han ble strøket fra den danske marines offiserslister da han ikke kom tilbake til befalt tid sensommeren 1814. Etter at Christian Frederik måtte forlate Norge og unionen med Sverige var et faktum, reiste han til Danmark og gikk igjen inn i den danske marine. Han døde som viseadmiral i 1860.
- 44 Bratbak, Bjørn, note 4. Utdrag av Søndenfjeldske General-Kommando, Kopibok 1814. 18.03., 29.03., og 12.04.1814. Riksarkivet.

- 45 Willoch, G. I. (red): Vardøhus Festning 650 år. Oslo 1960, s. 86.
- 46 Heraldikk er læren om våpenskjold, deres utforming og bruk. Vexillologi er læren om flagg og flaggbruk. Heraldikken var på 1700- og 1800-tallet langt mer detaljrik, komplisert og regelbundet enn de den gang moderne og enkle flaggformer med store, klare fargefelt satt opp mot hverandre.
- 47 Dekstra betyr høyre på latin. Dekstra betyr høyre for den som bærer våpenet. Det vil med andre ord si venstre for den som ser på skjoldet. I vår sammenheng betyr derfor dekstra venstre. I heraldikken kaller man dekstra for heraldisk høyre og sinistra for heraldisk venstre.
- 48 På politibilers høyre side blir riksvåpenet i dag tegnet med løven vendt mot sinister for at løven skal se mot fartsretningen. Også på politifolks høyre erme er løven vendt mot venstre for å se fremover. Riksvåpenets løve skal etter loven vende mot dekstra. Det er altså så viktig for myndighetene at løven er vendt mot fartsretningen at de ”snur” riksvåpenet, akkurat som i flagget fra 1814.
- 49 Mens riksforsamlingen var samlet i Carsten Ankers hjem på Eidsvoll våren 1814, var han selv i London som talsmann for Norge og Christian Frederik.
- 50 Aal (1859), s. 449.
- 51 Beutlich, F. (1940), Bratbak (1989), s. 15.
- 52 Aal op.cit., s. 376.
- 53 Aal ibid.
- 54 Aal ibid.
- 55 Ulrich Anthon Schönheyder ble senere admiral i den danske flåte.
- 56 Anker (1895), s. 47.
- 57 Bratbak op.cit.
- 58 Bratbak ibid. 18 henviser til Larsen, s. 5.
- 59 Aal op.cit. s. 482 (29de Juli 1814).
- 60 Bratbak op.cit., s. 5 henviser til Beutlich, s. 376.
- 61 Munksgaard (1983), s. 26 (skutemaleri i Bergens Sjøfartsmuseums samlinger).
- 62 Munksgaard (2011).
- 63 Kapp Finisterre er en odde på nordvestkysten av Spania. Sør for Kapp Finisterre og i Middelhavet måtte norske skip føre det svenske handelsflagget og etter 1818 unionshandelsflagget. Norge hadde ikke økonomi til selv å kjøpe det norske flagget fri fra barbareskstatenes (Marokko, Algeri, Tunis og Tripolis) kapervirksomhet.
- 64 Forhandlingsprotokoll (1899), s. 45.
- 65 Bratbak 1990.
- 66 Aagaard 1992.
- 67 Ibid, s. 43.
- 68 Claus Pavels (1769–1822) var norsk prest og biskop i Bergen. Hans dagbøker fra tiden 1812–1822 er viktige kilder til tiden etter unionsoppløsningen.
- 69 Bratbak 1990, s. 206.
- 70 Ibid., s. 205.
- 71 Christian Frederiks dagbok (Oslo 1954), s. 117.
- 72 Bratbak op.cit., s. 202.
- 73 Pavels 1864, s. 190–191.
- 74 Christian Frederiks dagbok (Oslo 1954), s. 131. Den originale franske teksten lyder ifølge Lindvald (1943) ”J’ai établie la concarde nationale grise et verte”.
- 75 Bratbak op.cit., s. 205.
- 76 Nielsen 1886.
- 77 Bratbak op.cit., s. 198.
- 78 Wergeland (1958), bind 6, s. 358.
- 79 Bratbak op.cit.
- 80 Bellocchi 1996, s. 34–35.
- 81 Breschi 2002.
- 82 Nielsen op.cit., s. 266 ff.
- 83 Nielsen ibid., s. 270.
- 84 Mykland op.cit., s. 430.
- 85 Nielsen ibid., s. 266. ”Dette Udkast, der er skrevet paa 8 Kvartsider, findes mellem Christian Frederiks øvrige Papirer i det danske Geheimerarchiv.”
- 86 Nielsen ibid., s. 270.
- 87 Det overordentlige storting var et ekstraordinært storting som ble innkalt for å vedta de nødvendige endringer i Grunnloven. Valget til dette var indirekte og ble holdt i september 1814.
- 88 Nielsen 1894, s. 119.
- 89 Nielsen op.cit., s. 4. Den svenske delegasjonen besto av ”stats-rådet friherre M. Rosenblad, hof-cantzleren friherre G. af Wetterstedt, stats- secreteraren G. F. Wirsén, statssecreteraren A. G. Mörner och biskopen i Linköping, doctor C. von Rosenstein”. Senere tiltrådte også grev von Platen delegasjonen. Mykland 1978, s. 460.
- 90 Nielsen op.cit., s. 169.
- 91 Kraft 1951, s. 245.
- 92 Stortingets Forhandlinger 1814, s. 4 ff.
- 93 Pavels (1864), s. 311.
- 94 Pavels op.cit.
- 95 Stortingets Forhandlinger op.cit., s. 4 f.
- 96 Bratbak op.cit., s. 194. Flagget ble også brukt i Middelhavet.
- 97 Stortingets forhandlinger ibid., s. 474 f.
- 98 Stortingets forhandlinger op.cit.
- 99 Nygaard 1953, s. 5.
- 100 Ibid., s. 4.
- 101 Stortingets forhandling 1814, s. 705.
- 102 Stortingets forhandlinger 1814 op.cit.
- 103 Stortingets forhandlinger 1814, s. 872 og s. 902.
- 104 Norske skip seilte med Christian Frederiks flagg sommeren og høsten 1814. Flere av dem ble kapret.
- 105 Aubert 1879, s. 8.
- 106 Nielsen 2 1886, s. 32.
- 107 Stortingets forhandlinger 1814.

- 108 Stortingets forhandlinger 1814, s. 705.
- 109 Stortingets forhandlinger 1814, s. 721. Aubert 1879, s. 8, skriver at Stortinget sendte denne ansøking 24. november og at statsrådet allerede 21. november hadde søkt om en lignende forespørsel.
- 110 Aubert op.cit., s. 8.
- 111 Nygaard op.cit., s. 5.
- 112 Vogt 1871, s. 49f., Nygaard op.cit., s. 6.
- 113 SRA ÅK 205 vol. 8 "Unionskomitéen 1839", Norske protokoll 1844.
- 114 Ibid.
- 115 Hesselberg.
- 116 Samling af Love, Tractater ... (1837), s. 59.
- 117 SRA ÅK op.cit.
- 118 Det svenske flaggets proporsjoner og farger varierte mye gjennom 1800-tallet. Proporsjonene og fargene ble bestemt ved flaggloven av 1906. I dag har det svenske flagget et øvre felt nærmest stangen som er et rektangel hvor høyden og lengden har et forhold på 4:5. Engene (2012), Törnquist (2008).
- 119 Anker, J. C.: Tegninger af Norges flag. Kristiania 1888, s. 8.
- 120 Vimpelen på tegningen er ca. 0,75 cm høy og 18,9 cm lang.
- 121 Samling af Lover, Tractater op.cit. Kongelig resolution 7. mars 1815, note 2 sier at "det approberede Flag og Vimpel efter allerhøieste Befaling første Gang skulde heises 6. Juni s. A."
- 122 Jørgen Herman Vogt (1784-1862) var jurist og embetsmann. Fra 1812 arbeidet han (på nytt) i København og ble som Christian Frederiks assistent, medlem av finanskomiteen under Riksforsamlingen i 1814. Samme høst ble han ansatt i den nye statsforvaltningen i Christiania. Han ble ekspedisjonssekretær i finansdepartementet i 1814 og var statssekretær fra 1822. Det vil si daglig leder av statsforvaltningen.
- 123 Den norske Rigestidende 1815/87.
- 124 Midbrød 1964, s. 34.
- 125 Nissen 1978, s. 43.
- 126 Nielsen 2 1886, s. 15.
- 127 Det indirekte valget av representanter ble holdt ved årsskiftet 1814/1815.
- 128 Samling af Love, Tractater 1837, 12. januar 1815.
- 129 Peder Jacobsen Bøgvald var skipsreder, gårdbruker og sagbrukseier.
- 130 Stortingets Forhandlinger. 3 del 1820, s. 83.
- 131 Ibid., s. 84.
- 132 Ibid.
- 133 Ibid., s. 85.
- 134 Ibid., s. 87.
- 135 Ibid., s. 88.
- 136 Ibid., s. 89.
- 137 Ibid.
- 138 Adresse er mest brukt om nasjonalforsamlings henvendelser til statsoverhodet. I norsk politisk historie er det flere eksempler på adresser fra Stortinget til kongen, særlig fra unionstiden med Sverige. Ordet brukes også om formell erklæring fra et statsoverhode, rettet til folket eller nasjonalforsamlingen, vedrørende regjeringens politikk eller standpunkt i en sak.
- 139 Stortingets Forhandlinger op.cit., s. 93.
- 140 Ibid., s. 94.
- 141 Ibid., s. 101.
- 142 Carl Johan var konge i Sverige og Norge fra 1818 til sin død i 1844. Carl 3 Johan er i Sverige kjent som Carl 14 Johan.
- 143 Vogt 1871, s. 182.
- 144 Samling af Love, Tractater (1837) 26. oct. 1818, s. 252-253.
- 145 "Isabela" av Larvik 1816 (Drammens Museum), "Twee brothers" av Trondheim (Norsk Maritimt Museum), "Twende brødre" 1815 (privat Bergen), "Bergens handel" 1815 (privat Bergen).
- 146 Bergens Sjøfartsmuseum: Joh. F. L. Dreier. Sluppen "Fortuna" 1816.
- 147 Norsk Maritimt Museum: "Georg" av Porsgrunn.
- 148 Bergens Sjøfartsmuseum: "Den unge Claus" etter 1818.
- 149 I prospektene er vimplene oftest så små at det er vanskelig å se om den norske løven er tegnet inn i dannebrog-vimplene. I noen få tilfeller er de imidlertid dokumentert. Men det er vanskelig å si noe om kvantiteten av disse.
- 150 Trykt brev undertegnet Kielland 15. september 1820. Stortingets arkiv.
- 151 Kielland 1897, s. 274.
- 152 Bratbak 1989, s. 44.
- 153 De 30 borgerne var: Halden: Carsten Tank, Fredrikstad: C. W. Prosens, Moss: Magnus Thyholm, Christiania: Otto Collett, Holmestrand: Hans Poulsen, Sandefjord: Christoph Hvidt, Drammen: Michael v. Cappelen, Tønsberg: Henrich Stoltenberg, Åsgårdstrand: Endresen senior, Larvik: Michael Nielsen, Porsgrund: Hans Møller, Brevik: Hans Erichsen, Langesund: Just Wright, Skien: Did. v. Cappelen, Kragerø: Peder And. Heuch, Østre Risør: J. Payecken, Arendal: Morten Kallevig, Nes Jernverk: Jacob Aall, Grimstad: Pharo, Lillesand: Stenersen, Kristiansand: Ole Clausen Mørch, Mandal: G. Gjertsen, Farsund: Gabriel Otto Lund, Flekkefjord: Jens Smith, Sogndal: Conrad Elle, Egersund: Mads Lind Nissen og Mølbach, Bergen: Hoffagent Janson, Kristiansund: Konsul Knudtzon, Molde: Claus Stephensen og Trondheim: Etatsråd Knudtzon.
- 154 Stortingets arkiv. Mappe: Flaggsaken. ST024.
- 155 Ibid.
- 156 Ibid.
- 157 Ibid.
- 158 Ibid.
- 159 Katedralskolens høresal tjente som stortingssal fra det første overordentlige storting i oktober 1814 til 1854.
- 160 I Stortinget ble flaggkomiteen oftest kalt "Committeen angaaende Underhandlinger med Barbareskerne".
- 161 Stortingets Forhandlinger i Aaret 1821 4. mai, s. 522.

- 162 Ibid., s. 524.
- 163 Ibid., s. 525.
- 164 Ibid., s. 527.
- 165 USAs flagg hadde fra begynnelsen 13 hvite stjerner i øverste blå felt nærmest stangen og 13 striper som representerte de opprinnelige 13 delstatene. De første nye statene som kom til etter de 13, fikk både ekstra stjerner og striper. Men man så snart at dette bar galt av sted, og at det stripete feltet snart ville komme til å se lyserødt ut på avstand. I 1818 kom det en ny flagglov som bestemte at hver ny delstat skulle representeres med en ny stjerne i flagget. USAs flagg endres derfor hver gang en ny delstat tilslutter seg unionen. I dag har USA 50 stjerner i sitt flagg. De røde og hvite stripene i flagget har fra 1818 vært 13.
- 166 Den amerikanske femtakkete stjernen er et av de mest vellykkede symboler i flagghistorien.
- 167 Bl.a. et flaggforslag fra Christian Magnus Falsen.
- 168 Frem til 1803 var det fire stiftamt i Norge, Christiania stift, Bergen stift, Trondhjem stift og Christianssand stift. Fra 1804 hadde Nord-Norge egen biskop, men Tromsø stift ble formelt opprettet først i 1844. Fladby 1974, s. 323.
- 169 Hesselbergs flaggbok.
- 170 Stortingets forhandlinger 1821, s. 108.
- 171 Ibid., s. 112.
- 172 Ibid., s. 525.
- 173 Dette ble lagt frem som forslag nr. 10 ved avstemningen i Stortinget 1821.
- 174 Kielland. 1897, s. 278. Brev 7.02.1821.
- 175 Det liggende latinske kors har i moderne tid fått navnet *”det skandinaviske kors”* fordi de nordiske landene bruker denne korsformen.
- 176 Stortingets arkiv. Det overordentlige Storting 1814.
- 177 Nygaard 1953, s. 21.
- 178 Stortingets arkiv Flaggsaken O281/1821.
- 179 Ibid.
- 180 Ibid. Flaggsaken O144/1821.
- 181 Brev til Janson 30.11.1820, Kielland 1897.
- 182 Brev til Aall 15.12.1820, Kielland 1897.
- 183 Stortingets Arkiv Flaggsaken brev 6.1.1821. Speculum regale er en henvisning til Konungs skuggsja eller Kongespeilet.
- 184 Ibid.
- 185 Stortingets forhandlinger 1821, s. 533.
- 186 Ibid., s. 533 f.
- 187 Frederik Meltzer hadde flere barn: Clamer f. 21.07.1802, Wollert f. 03.09.1805, Johan f. 26.08.1806, Fredrik f. 18.10.1808, Gerhard f. 08.10.1810, Henrikke f. 13.04.1812, Harald f. 07.03.1814, Thomas Sebastian f. 12.03.1816, Lauritz Philip f. 02.10.1818, Lydia f. 09.02.1821 og Oscar f. 18.12.1822.
- 188 Jan Oskar Engene, Univ. i Bergen, har i et privat notat til forfatteren informert om at den eldste kjente skriftlige referanse til teorien om at det var Meltzers sønn som tegnet flagget, er fra Fredrikstad Blad i 1917. 20. august dette året sto det en liten epistel signert C. Plünneke som fortalte at den 12-årige Gerhard Meltzer hadde tegnet utkastet til Norges flagg.
- 189 Nygaard 1953, s. 23 f.
- 190 Meltzer skrev bl.a. i sin dagbok 30. april: *”Amtmann Heidemann var i sær meget ivrig for at det norske Flag skulde fremdeles blive rødt, og den gamle Bergraad Petersen, som ansaa sig selv for den eneste forstandige i dette Fag, paastod ikke alene, at Norge skulde beholde sit røde Flag med hvidt Kors, som oprindelig tilhørte Norge, men ogsaa at de Danske skulde optage deres gamle Flag, blaat med gult Kors, og de Svendske igjen optage sit gule Flag med blaat Kors.”* Når Meltzer skrev at man kunne bruke de gamle flaggene uten å bekoste nye, må bakgrunnen være at de fire røde firkantene i dannebrog kunne sprettes opp og sys sammen igjen med det nye norske blå og hvite korset.
- 191 Nygaard henviser til Meltzers dagbøker. Dagboken for 30.4.1821 er bortkommet, men er skrevet av i Birkelands biogr. Saml. R. A.
- 192 Stortingets Forhandlinger, s. 191.
- 193 Ibid., s. 286.
- 194 Stortingets Arkiv Flagsagen ST024, 0281/1821.
- 195 Meltzers dagbok. Langes utdrag. Riksarkivet.
- 196 Ibid.
- 197 Nygaard, s. 24.
- 198 Stortingets Forhandlinger 1821, s. 640.
- 199 Ibid., s. 641 f.
- 200 Ibid., s. 629.
- 201 Aubert 1879, s. 14.
- 202 Ibid., s. 15.
- 203 Skandinavisme er bevegelse som oppsto ved midten av 1800-tallet og som arbeidet for et nærmere kulturelt og praktisk samarbeid mellom de tre skandinaviske land. Det endelige målet var å få Danmark til å slutte seg til den svensk-norske union.
- 204 Johan Ernst Welhaven Sars (1835-1917) var historiker og politiker.
- 205 Heraldikk er vitenskapen om våpenmerker og deres tilbehør. Ordet kommer av middelalderlatin heraldus som betyr heroldlære.
- 206 Sfragistikk er vitenskapen om segl. Ordet kommer av gresk sphragis som betyr sigill eller segl. Kan også kalles sigillografi. Sigill er en diminutivform av latinske signum som betyr tegn.
- 207 Numismatikk er vitenskapen om mynt og myntvesen. Ordet kommer av greske nomisma som betyr mynt.

Originalillustrasjonen som Frederik Meltzer, stortingsrepresentant fra Bergen, tegnet i 1821. Tegningen vant avstemningen i Stortinget om å bli Norges nye handelsflagg. Meltzers begrunnelse for fargene i flagget var at det er disse fargene som "nu betegne Friheden, saaledes som vi have seet det i det franske Friheds Flag, og endnu see det i Hollændernes og Americanernes Flag, og Engellændernes Union".

ISBN 978-82-91178-26-4

9 788291 178264 >